

Л 2017

4862 к

Бақытжан
РАЙСОВА

Кәусар дүние



Бақытжан РАЙСОВА

**КӘУСАР
ДҮНИЕ**

**АЛМАТЫ
«ДӘСТҮР»
2017**

ӘОЖ 821.512.122

КБЖ 84(5қаз)-5

Р 17

«Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі «Мәдениет және өнер саласындағы бәсекелестікті жоғарылату, қазақстандық мәдени мұраны сақтау, зерделеу мен насихаттау және мұрағат ісінің іске асырылу тиімділігін арттыру» бағдарламасы «Әдебиеттің әлеуметтік маңызды түрлерін сатып алу, басып шығару және тарату» кіші бағдарламасы бойынша жарық көрді»

Р 17 Раисова Б.

Кәусар дүние: Өлеңдер, аудармалар, толғаулар, поэмалар. /Бақытжан Раисова. – Алматы: «Қаратау КБ» ЖШС: «Дәстүр», 2017.– 288 б.

ISBN 978-601-7505-55-4

Белгілі акын Бақытжан Раисованың бұл жинағына лирикалық өлеңдерімен қатар, ел тәуелсіздігіне арналған толғау, поэмалары еніп отыр. Акынның жырлары шынайылығымен ерекшеленеді.

Кітап көпшілік оқырман қауымға арналады.

ӘОЖ 821.512.122

КБЖ 84(5қаз)-5

ISBN 978-601-7505-55-4

© Раисова Б., 2017.

© «Дәстүр», 2017.

© «Қаратау КБ» ЖШС, 2017.

Бақытжан Раисова – өзінің сыршылдығымен, ойшылдығымен, тек өзіне ғана тән жазу мәнерімен көпке бірден танылған ақын.

Бақытжан – өнердегі балаңдықты, қалам ұштау мен қалыптасуды ұзақ тәжірибе етпеген талант. Бір сөзбен айтқанда ол – үйреніп ақын болмаған, о баста ақын болып туған үлкен дарын иесі.

*Дидахмет ӘШІМХАНҰЛЫ,
жазушы, Халықаралық «Алаш»
сыйлығының иегері*

Бақытжан Раисова ақ өлеңмен жазады. Ұйқас қуу қайда, ол техникалық қулықтан ада – қазақтың қара өлеңі мен жыраулар жыры, фольклорлық сарын мирасқоры. Бақытжан Мұхтарханқызының қазақы болмысы маған өткен ғасырдағы қаймағы бұзылмаған елдік дәстүр жұрнағындай сезіледі.

Ең талғампаз, кірпияз зерттеуші қазақ поэзиясында Бақытжан Раисованың орнын дереу танып қояр еді. Әйелден ақын шықпайды деп ойлайтын, құдай әуелден биік жаратқан мықты ер ақындар даусыз мойындайтын ақын бұл Бақытжан. Олар Бақытжан Раисова жырларын оқыса, «Әйелден мықты ақын шығады, бірақ таңдаулысы бірен-саран» деріне еш шүбәм жоқ. Алтайда қарды тесіп бәйшешек өседі ғой. Бақытжан Раисова маған сол бәйшешек сияқтанады.

*Айгүл КЕМЕЛБАЕВА, жазушы,
«Дарын» мемлекеттік Жастар
сыйлығының иегері*

...Қоңыр салқын үнімен селеулердің
Сабыр сақтап даламда кемелдендім.
Сыбызғы үнді сазынан өлеңі ескен
Менің жаным сарайы шеберлердің...

Тасты жарып шыққанда таудан шынар,
Ғажабынан тірліктің арман туар.
Күлімдесе кеудемде Күн суреті
Бабам менің канымен салған шығар...

Бейкүнә шықтың көзі ақық жасты,
Жалт еткен ғұмырымен бақұлдасты.
Дірілдеп сағағында қайран өмір
Қызыл гүл қара жермен жақындасты.

Көлдердің мөлт еткенде қарашығы,
Жайраған жасыл белдің жарасымы,
Жалғыздың жанына жара салған шығар
Шатырлап найзағайдың тау асуы...

Алтайда жүз жыл бағып Ай қабағын,
Суреткер бола алмасам таң қаламын.
Бұтағын қарағайдың шайқап өскен
Кербұғым, Кәусар текті Кермаралым.

Жұтынып жұпар шашса өрден шынар,
Көрем деп көздің нұры көрден тұрар.
Қарығып көркемдіктің күдіретінен
Қамығып талай шебер өлген шығар?..

25.07.2012

Күмілжиді шешен туған наз дала,
Түн тұрпаты жоғалтып ап ар-Айын.
Сен аспанды тірей тұршы аз ғана
Мен де Жерге гүл өсіріп алайын...

Жатқа кетпес қанмен біткен Тәңірі
Амал етіп Алла есігін қағайын,
Бір халықтың аңкылдаған көңілі
Жеңер әлі сұқ көздердің талайын.

Қан уыстап жаралады сор әлі,
Ақындардың көкке ұшырып зар-әнін,
Жеке-дара зұлымдардың қоғамы
Маңайлатпас Рухтың ақырзаманын.

Жан оятқан құлақ түріп күмбірге,
Қалың қазақ келер әлі бір тілге?!

АУЫСУ

Дүние бір-біріне айналады,
Естіліп суығаны, қайнағаны.
Қатыгез қылыш жүзі қайралады,
Қаралы жан азасы ойналады.

Көрген жақсы түстің де қарызы бар,
Алдыңнан атқан таңның арызы бар.
Өртеңге өрт қойғандай шұғынық гүл
Өңінде өмір салған қан ізі бар.

Су – буға, у – тәттіге төрін берер,
Қайғы шалқып, бақыттың көрін көрер.
Жапырақ – топырақтың бел баласы,
Бүлдірген қара жердің дәмін берер.

Қуат бітіп, кіндігің көмілген жер,
Құшағын бір жазбайды көліңнен бел.

Мандайдың жазуларын өзгертем деп,
Құр бекер әуре болсаң өзіңнен гөр.

Танымың құс жолында қалықтайды,
Сананың шексіз үні шалықтайды.
Жоғалмақ, жан жаралып, жадырамақ,
Дүние ауысудан жалықпайды...

ТОЛАССЫЗ НӨСЕРДЕ

Қара бұлттың етегіне сүрініп,
Құлағаның қай құлау?
Құшақ жазбай,
Жер менен көк кірігіп,
Жылағаның қай жылау?
Жөргегі бір құрғамайтын баладай,
Түсініксіз хал мынау.
Еңсе езетін топан суды
жұрт күрсінді қаламай,
Қуқыл шөпте зар жүр-ау...

ҮШ КІСІ

Күннің көзі тұрса да нұр себелеп,
Бір кісі бар көрсетпейтін өң бетін.
Көз қарығып жарықтан тұрса да ерек
Өлгенінше өзгертпейтін келбетін.

Жоғалады барлық шуақ текке өліп,
Ағын сулар бетпак шөлде малтыға,
Сол бір кісі тұрар өлі беттеніп,
Күңгірт жүзін ұят оты шарпымай...

Селт етпейді оның кебін суреті,
Жылымайды қара жартас күйінде.
Жетпей қалған мейірімнің құдіреті,
Тістеледі менің өткір тілімде.

Екіншісі...қол созады сәулеге,
Шөлі қанбай зәмзәм суын сіміре.
Сосын тағы жарқырайды сәндене,
Нұр сіміріп және өзі төгіле.

Арай сіңіп жайнап кетер сол кісі,
Табиғаттан алынатын бар күші.
Жер шарының секілденіп күн беті,
Сонда оның келер жақсы болғысы.

Өздігінен жана алмайтын жалындап,
Қараңғыда қабырғасы сөгіле.
Күлкісінде кісінейді қайың-бақ,
Қара қайғы қарманады шегіне.

Үшіншісі...Өз-өзінен елжіреп,
Көңіл түбі көрінеді айнадай,
Көк әлемді көркемдеген кең жүрек-
Қара жермен сырласатын Толғанай.

Маңайына гүл шашады уыстап,
Рахым нұры күлімсірер өндене.
Атой салып, мыңды бастар ту ұстап,
Даналықтан зар шегеді Кермене...

Күтпейді ол балдырдың да жылуын,
Өз отынан өртенеді өзегі.
Күллі әлемдік мейіріммен тыныстап,
Толқып аққан өмірінің өзені.

20.08 2012 жыл.

АЛТЫН БАЛЫҚТЫҢ ҚАБЫРШЫҚТАРЫ

Көшелерді қызыл-жасыл гүл басқан,
Жәудір аспан кірпігінен нұр шашқан.
Жарық түстің арбап жұмбақ әлемі,
Гүл тілімен жазылғандай бір дастан.

Мына жерде судың мөлдір ағысы,
Ана жерде қызыл түстер жарысы.
Алтын балық қабыршығын бояған,
Суретшінің тыңнан тапқан Ғарышы.

Көктем мен жаз жоғын бірге іздеді,
Кеністікте сарғайыпты күз демі.
Майлы бояу төгілсе де жок мұнда,
Тауқыметті дорекі өмір іздері.

Адамдар аз, анық емес сұлбасы
Мұнда асқақтап шақырмайды шың басы.
Бояулары алмасатын дүниенің,
Күбірлейді жалғыз ғана сырласы.

Қыр гүлінің күлтелері дерексіз,
Бұлдыр бейне керскті де керексіз.
Шексіздікте шашылғандай жұлдыздар,
Қылқаламнан сезіледі өрепкі із.

Жүзіп жүрген күннің киык бөлшегі,
Сүтке толған тіршіліктің керсені.
Татиевтің суреттері бүгінге
Сыймай тұрған сұлулықтың өлшемі.

ЖҮРЕК

Жүрек байқұс шыдаудай-ақ шыдайды,
Жарылғанша медет етіп Құдайды.
Жас кезінде айтушы еді бір досым:
«Бәрінен де жүрек ауру ұнайды».

Жүрек дерті – аурулардың патшасы,
Ашылардай адал өлім қақпасы.
Өкпе, бүйрек, бүлкілдей бер, бауырым, –
Тексіз, білем, жүрегімнен басқасы.

Алла жолы – табан тірер тірегі,
Қор болғанда ар мен намыс киелі.
«Қалың елім, қазағым» деп, аһ ұрып,
Сокпай қалған Ұлы Абайдың жүрегі.

Неге мұнша қысылады бұл жүрек,
Жақсы көріп, қажыды ма елжіреп ?
Қаңтар туып, қалшылдаған қыр гүлін
Қарауына алған шығар зеңбірек?!

Кескілеске жүрек әнтек қарады,
Ақыл төзген ... жүрек соған қаралы.
Жүрегімде шыңғырады бір әлем ,
Жаншығандай шыншыр төстің табаны...

Бірінші боп жүрек неден сыр берер?
Құрсақта да алдымен сол оң берер...
Тұлпар жүрек – қылбұраудың құрбаны
Қарғып өтпей тыпыршиды кермеде...

26.06.2013ж.

Көк нөсер жаңбыр тамшыларынан
Су болмай қалай шығасың?
Айнасыл айла жаркылдарынан
Қу болмай қалай шығасың?

Қоғамдық жаппай жалғандық дертінен
сілікпесі шыққан адам
ақыры-ы-ы-ын естен танады.
Жоқшылықта
жалынды ұран тастаған жанның
Тоқшылықта
тырысады қабағы?..

Ештеңе айтып ақтала алмайтын,
Сатқындықтардан сақтана алмайтын,
Парасат көрін қазысып бірге
Неғылған заман тоқтай алмайтын?!

Қарынбай халден арылған күні,
Кеудесін күннің сағынған күні,
Арамдық жолдан алынған күні
Ағарып таңдай кездесерміз әлі?!

Айна көлдері жарқырап,
Айдында аққу жүзген күн
Қылықты жаздың бір кеші
Қызықты болған бізбен күн.

Алтай тауда қос қыран
Қанатын қоса қаққан күн
Отты бір бала ойнақтап,
Ошақтың отын жаққан күн.

Кекілін желмен тараған
Көрікті келін түскен күн
Екі жақсы қосылып,
Бақыттан шәрбат ішкен күн.

Патшадай қонған тағына
Жүректің тойы кемел бұл.
Қазактың жанған бағына
Жылынып өтсін өлең-жыр.

Терезенді ашып қойшы, жарығым,
Күннің алып түсірейік жарығын.
Көк жүзінде біз де самғар ма екенбіз
Бір мекендеп тәуекелдің қайығын.

Жұлдыз жүйткіп кен даланың төсімен
Қарау пиғыл танар ма екен есінен?
Жарық-Алла жоғалтпаған шындығын
Леп әкелер тымық Айдың кешінен.

Терезеңнен танып ғарыш әлемін,
Жер бетілік тексіздіктің тап емін.
Мына жаңбыр мөлдір айдың бетінен
Су боп аққан менің аппақ өлеңім...

Терезеңнен көсілсінші дала кең,
Көз ұшында заулап ұшып қара мең...
Бабалардың ұзап кеткен арманын
Нұр ұйыған көкірегіңнен табар ең.

Қара көзің ақ уызға қадалып,
Іңгәласын нәресте сөз жаралып.
Үзілгендей жүрегіңнің түбінен
Жат бауырға жан бітірген тәбәрік...

25.092012 жыл.

АҚШАДАН АРАШАЛАУ

Азулы арлан жігіт ай таңбалы,
Алдымда өлең оқып жайтаңдады.
Айналып иығына қона алмай тұр
Бірсудің көшіп кеткен сайтан бағы.

Медальдар сылдырайды кеудесінде
Қиқу бар канат- қолын сермесінде
Бәйгенің аттарындай тыпыршиды
Заманның заңды баккан кермесінде.

Қазакты іс тындырған ер десін де,
Жақсыны жұрттың көзі көрмесін бе?
Ақ құйып айналасын алқап жатыр,
Періште қонактатып зердесінде.

Мансаптан тау қалаған үрдесінді
Ерітіп абыз аға бір көсілді.
Сау қалған долларлардың домнасынан
Мен көрдім қанды жара бір досымды...

25.09.2012 жыл.

Тіршілік мені биге шақырады
Қалқайып Қанбақ шал да отырады.
Шалқайған аспан жаққа сері дала
Қазанның дауылы ұрып ақырады.

Күн кірпігін көтеріп оятады,
Пәнидің алдына алып алақаны.
Болмысын жалған дүние көріп ал деп,
Әйнекке тағы бір жалт қаратады.

Атойлап Анырақай атырабы,
Толқиды жығылмаған шатыры әлі.
Сілкініп канаттарын қомдап отыр
Үміттің жалын соккан жапырағы.

Жел ойнап, орман шулап іздегені
Жарықтық жұмбақтайды күзде нені?
Мені жоқтап келді-ау деп елендеймін
Жусанның бұрқырса ізгі өлеңі...

21.11.2012 жыл.

...Көз жасымен қуа алмайсың қайғыны,
Төнсе келіп күллі әлемнің бар мұңы,
Сұлтандықтың асып-тасқан көңілін
Ұлтандықтың зар қылады жай күні.

Қара бұлттар жұбатпайды сені кеп,
Уіліңмен үндеседі еңіреп,
Қарлы таудай түксиеді қабағы
Жаңа ғана күліп тұрған төңірек...

18.09.12.

Қарт отыр күзетіп өмірді,
Жар соғып сағаттың тықылы
Ескі әнмен жұбатып көңілді
Қарт отыр келіспей күтімі.

Күзетіп әр минут, сағатты,
Дауасыз тауысып тағатты
Жансебіл үміттің салтымен
Тағы да тәп-тәтті таң атты ...

МЕН КІММІН?

Мешіттердің көкке алакан жайып шексіз бақыт сұрайтын, үміті тұнық түндерде ұшар басынан Ай сырғанап құлайтын – колдан сокқан қиясы; Ақысы алтын тұрмайтын, пендесіне мәңгі мұңлы жан жұмағын сыйлайтын -- дәтке қуат дұғасы...

Күмбездерге сән берген –
батыр киген дулыға,
Босағасы тең көрген
бағыл, аңғал, қуды да.

Пейіш үні жамырап,
саңылаудан саулаған.
Құдай үйі, аллаһым,
Болмысынан сұнғыла!..

Күмбір-күмбір кісінеп,
күн түбінен жеткен үн
Мұсылмандық – Жерде емес,
жаратылған көкте – Дін.

Рахман нұры таралып,
Бусанады толған ай.
Мазарында қазақтың
Көктен түскен бар жана Ай.

Отты, Суды сүйемін,
Тәңір күші орасан,
Түркімен бірге тілегім,
Жат емес маған Хорасан...

6.07.2016 ж.

Жалын атқан Күндейін
Келеді ұшып шырағым,
күмбірлетіп күнгейін,
оятамын мейірін,
тарқатамын құмарын.

Арғымақ жалы төгілген,
керіліп садақ күн туар,
Құлын даусы көмілген
беткейге жырым бір шығар...

Ақ жаңбыры ішінде
қорғасын бұлт көшеген,
Ақ періште пішінде
Дерт ішемін кесемен.

Менің де күнім күн емес,
канатты сөзім болмаса,
Байлық деген түк емес,
бақыт деген далбаса...

Хан отырған тақтардан
сынық сүйем тау артық.
Алымсынған атпалдан
шын сүйінген қара артық.

Құлғананың сөзінде
батыр халық жасып тұр.
Балқыған күн көзінде
Хақ мейірі тасып тұр.

Жұғын қалар соңынан
шыбын жанын аядым.
Тапқан және сорынан
кұл дүниенің баянын.

Жүрек айнып, бас зеңіп,
Жаным жұлдыз санайды.
Әділет өлсе кектеніп,
Көтерем көкке пәк Айды.

7.07.2016 ж.

РУХ ДАУСЫ

Қанаты таудың бар менде,
Аспан ем жерге түспеген.
Түйсігім неден шерменде, –
Қайғының суын ішпеген?!

Боталап айдың жанары,
Боздады неден жүрегім?
Маңдайым – ардың табаны,
Бойында – жаны білемін.

Баяғы жылау – қай жылау?
Керуен салған Күнтауым.
Шөліркеп іште зар жүр-ау
Бұршак қак ішпес тұлпарым.

Күн өлген сайын бір өліп,
Еліме елдік тіледім.
Төбем бір көкке тіреліп,
Шағылып айға білегім.

ҚАР МЕН ҚАРҒАЛАР

Қарға еске түсірді каралығын көктегі,
Қанаттарын қомданып, бір-біріне беттеді.
Мың жыл жасап сандалған бір топ кара құзғынды
Өзің дағы көресің, тұрсаң біраз шеткері...

Қарға малып қанатын, күркілдеді кәрі емен,
Қарғаларды дәл соның төбесінен көрсер ең.
Аппак кебін жамылып, сұлық жатқан көшсе
Ақыл айтты қарғалар қайта-қайта шегелеп.

Ақ карда мін жоқ еді – күліп жатты жарқырап,
Кіршік түспей қылауға, күн тамшысы жалтырап.
Аппак әлем ішінде кара канат суылдап,
Түршігеді бар денем, тұла бойым қалтырап...

УАҚЫТША ӨЛУ

Жан сан рет көтерілді
тәнді тастап, аспанға.
Сонда оның көргендерін
айналдырдым дастанға.

Қыран біткен қартаймай-ақ,
айырылды күшінен.
Қауырсынын бұрқыратып,
жалмап отыр күшіген.

Өңі қашып бозарады –
ақ пен қара соғысы,
Тамырынан суалады
мықтының да зор ісі.

Қызғаныштан жарылғандар
асырады айласын.
Мағжандарға у жасаған
көріп ақыл «пайдасын».

Жұматайды жоқ санайды
аттанғанша ғарышқа.
Тастан тұғыр орнатады
өлтіріп-ап арысқа...

Шындық сөзге ашылмайды
Жақтарының кірісі.
Жорғалардың айнымайды
жылтыр, жылмаң күлісі.

Мына базар жан саудалап,
арды арзанға береді.
Ана базар алты Алаштың
абыройын төгеді.

Аңқау елде арамзалық
Тамыр басып көреді.
Қазақ жері... қайсар ғой деп,
Қабырғасын сөгеді...

Тіл дегенім тіліп түсер
Садақбайдың* таспасы.
Жонарқаңыз осылады, —
Отырардың қакпасы.

Айдаһарға айналды да,
қарашының қак басы
Өзендерді жұтып қойды
әмірші мен датқасы.

Дала кетті, қала кетті, —
алды бәрі іштеніп.
Кебін киді кемел ақыл, —
кемеңгер ой іште өліп.

Ойда жоқта көктен түсіп,
жерге Жеті қаракшы,
Сыбайластық жатып алды
сахарада түстеніп.

Өзін-өзі мақтағанда, —
«Өліммен тең» демеді
Сор батпақтың иісін сезіп,
Бірін-бірі демеді.

Өлексеге анталаған
қарға шуға шыдамай,
Жерді тастап аспанға ұшты
ақындардың өлеңі.

Құлагердің қасіретін
бәрі ұмытып қалған тез.
Қаламгерді каралады
Қазтуғаннан қалған сөз.

Жалықтырды көбік езу
бәрін айт та, бірін айт.
Көз алдында Қодар самғап,
Халық естен танған КЕЗ.

*Садақбай – О. Бөкейдің кейіпкері

Көп жылайтын біздің ауыл бұлттары
Тау басына кара аспанды төндіріп,
Жаңбыр жасты менің бала кездерім
Тау түнерсе, қалатұғын қайғырып.
Шыңға шаншып шашының бір өрімін,
Кемпірқосақ нұр өрмегін құратын.
Қара суға қатты езілген жүрегім
Көпке дейін жұбана алмай тұратын.
Көк нөсермен бірге жылап, бірге еріп,
Естен кетпес шалғын кешкен күндерім.
Тастан-тасқа секіретін
Күн көріп,
Болмысым ғой бұл менің...

Қокыстардан тазартып ем әлемді,
Таулар құлап шаң борады ал енді.
Өтіріктің даусы шығып шынайы,
Жоқтау айтты бар өнердің құдайы.

Жан саудасы қызып кетіп өртенді,
Ар пайданың тозағында өртелді.
Бір Галилей еді жердің құрбаны,
Жермен-жексен болды таным шыңдары.

Жалғ-а-а-а-н еді мәңгі өмірдің алдында,
Жалғ-а-а-а-н еді көрген рахат, қайғың да.
Ақша алдында ақылың мен айбының
Аласарды не керемет бар мұнда?!

Көлден шығып қамалды Аққу шөлге кеп,
Еңлік үшін өлмейді енді ер Кебек.
Құсық жуған күйін кештің жабының, —
Қайғы басқа, шер бөлек.

Жаттанды әрі жасанды еді айнала,
Шыр айналып шықты алаңды ой-дода.
Менің жаным ой-кебінге ораулы
Жусан иісін аңсаған бір боз дала...

ҚИЯЛҒА ҚОНҒАН ШЫНДЫҚ (баллада)

*Соғыстан соң да жесірлер жарын, жетімдер әкесін,
аналар көзінің қарашығындай ұлдарын сарғайып тосқаны
ақиқат. Ая мөлдіреген қарындастың қан майданда жоғалған
ағасынан гұмыр бойы үміт үзбей, қиял қанатында гұмыр
кешкенін естігендеріңіз бар ма?! Мұны маған сол кейуананың
Сайран атты қызы айтып берді.*

Соғыстың салған ойраны – күйік
Халыққа түсті азаптың бәрі.
Отаны бірге орманы күйіп,
Оққа төселген қазақтың жаны.

Төңкеріп жерді, төндіріп аспан,
Бебеулеп тұрды қайғылы нала.
Ерлерім – шейіт ерлігі – дастан,
Қалғаны соның зар-мұңы ғана...

...Оралды ерлер, жаралы да бар,
Қырғыннан қалған аманы да бар.
Аңырап дауыл, бораны борар
Боз үйге шапса, қаралы хабар.

Аруана зарды таратамын-ай,
Қара қағазға төгіп жасымды.
«Ерлікпен каза...» Ағатайым-ай!..
Тастадың кімге қарындасынды?..

Оянды жұмбақ қиялы сенім
Көңіл түбінде сол күні баяу...
Көл қылып жасың көріспе көзім,
«Ағаңның келер күні де таяу...»

Еңіреу де бозым, «бауырым» деген
Қамқор үніңді сағындым, аға,
Сұмдықтың тарттық ауырын неден,
Сорқұдық ойдан сарылды дала.

Жан-жарым келді соғыстан аман,
Боз үйге сонда бозторғай қонды.
Құс жолын сайлап, қырандай самғап,
Алпыс жыл ағам қайта алмай қойды.

Сәуегей болдым, күнмен дөңгелеп,
Бүр жарды жылда жап-жас үмітім.
Ағатайымды өлдіге санап,
Ақылым ауып құладым бір күн...

Ояндым содан, оңалып санам,
Оқиға тіздім басымнан өткен.
Атамекенге адасып жеткен
Ағатайымды... жерлеген екем...

Ол рас, шыным. Асқар тауларым
Басын көтерді еңсесін тіктеп.
Жалған боп шықты ағамды жұтып,
Айдаһар толқын алғаны бүктеп.

...Өртенген село. Жарылып бомба,
Жарықшак тиген қадалып сонда.
Араша кез боп өзекті жанға
Ағайым аман қалыпты зорға.

Баласы өлген кейуана келіп,
Ағамды ұза-а-а-қ емдеген екен.
Қол-аяқ семіп, қайраты кеміп,
Мінеки, содан келмеген екен!..

Қанатсыз тұлпар, құрақсыз көлім
Көкжиегімде көлбеген еді.
Ағатайым-ай, сарғайып елін –
Кәусарын аңсап шөлдеген еді.

Оралып солай, жан қиған ағам –
Байланған жерге кіндігім еді.
Кешіргін, Алла, кешіргін, адам,
Қиялға қонған шындығым еді...

Адам іздеу

Өзіңсіз өтті әр таңым,
Шырынын ойдың саркамын.
Күмбір де күмбір даланың
Саркынды күйін тартамын.

Төбесі көкке шаншылған,
Тұлымы жерде жаншылған
Төрт көзі түгел түмен жұрт
Тобымен тіктеп қараса,
Адам аз ба деп қоркамын...

Айнасыл жүздер шошытты,
Аспанға шындық көшіпті.
Көп күткен арман елшісі
Керуенімен кешікті.

Жасампаз емес, жасампоз
Сақалын бояған көп жылпос
Айшын боп асқақ тұратын
Адам боп қалса, қалсын дос.

Алтай да болып аңырдым,
Алдына келіп Тәңірдің.
Құсығын жудым кәуірдің,
Адам таба алмай ауырдым.

Өзеннен қалған шөлдеймін,
Өзімді көмген көрдеймін.
Бәйтерек түптен суалды
Дегенге ғана сенбеймін.

Төзімнен сауға сұрағам,
Тәбәрік жырым – тірі адам,
Көп ішінде бір жалғыз...
Азамат жүр деп жұбанам.

Адасу

Қалталы байды таңдасаң,
Қапалы жанды алдасаң,
Ауыр жүк артып ардың да,
Мойнына тас байласаң, –
Су түбіне кете ме?!

Қорлыққа зорлық жалғасаң,
Өзіңді зор деп ойласаң, –
Бәйге алғандай – далбасаң
Қырына алып көзінің
Өлең елең ете ме?!

Ойнақшытып көзіңді,
Жүз мәрте сатып өзіңді,
Бейнелеп берсең уақытша
Бас кейіпкер – Сезімді, –
Шырқырап шындық өше ме?!

Айнасыл кеппен айнысаң,
Күн шыққанда – қалғысаң,
Жалпылдақ женді түбі деп,
Жаңалық ашып қарғысаң, –
Жақсылық – жердің кіндігі
Көмем деп біреу кесе ме?!
Адамдық – аспан рендес,
Құлпырар жүзі гүл өндес.
Адамның бағы бармақтай,
Ақиқат тағы төр жақта-ай,
Сен адасқан екен деп,
Жел аударған қаңбақтай,
Жосылып бір күн көше ме?!

Отанға

Күрсінісім – күйзелісім емес еді күнәдан
Қарапайым өлең жаздым,

Жайымды жоқ ешкім менің сұраған
Адамға адал,
Інкәр болдым,
Бас идім тек Отанға.
Жағалауда ой кештім мен
Алып күн суға батарда...
Алмағайып күйге түссе ізгі елім
Күмбір күйден,
Жырау жырдан –
Өле алмаған өз рухымды іздедім
Рас, сені батырларша
жаудан қорғай алмадым
Әр уыста қан боп кеткен
тілінді айтып зарладым .
Көне түркі әуеніммен жан ағысым үйлесті
Бір ғасырда толастамас
теңіздердей күй кештім...

Бакытым – ертең

Бакытсыздық басыма орнағандай өкіндім,
Гүл өрсе де алдымнан дүние – қызық не түрлі
Қарызы бар жанымның ілініп тұр жарығы
Бабам бүгін күңіреніп жылап жатқан секілді...

Шегіндіріп шешен тұр кері бұрып уақытты,
Мадақ жырын тудырған жырау тілім жақұт – ты
Өз тілінде сайраған бозша торғай тағдыры –
Бізден басқа халықтың бәрі- бәрі бакытты.

Сарнауық үн басыма қайдан келді сар желіп,
Аруана емес пе ек жібек созған арда еміп.
Құл саудасы секілді базар қызып тұрғанда,
Аман қалған не болсын жаның үшін ар беріп.

Күйді менің өзегім, өртенді ішім не керек,
Шұбар тілмен ұрпағым үкім айтты шегелеп.
Ғасыр бойы қазылған Сорқұлықтың түбінен
Желмаядай будан тіл жортып шықты «керемет?!»

Ай туады аспанда – әділетті ақ нұрым
Адалдықтың әйгілеп құлан – таза пәктігін.
Кеңістіктің жүзіне қараймын да сыр бағам , –
Алып ақын алты ауыз ақ уызбен жырлаған...

Тереземнен төгіліп, алақанға сыймаған,
Шыдай тұр деп әлі де ақыл айтты нұр маған.
Шыдай тұршы әлі де, жусан иіс жарығым,
Жырау желге шалқытып, шексіз дала сағымын.
Мен дегенің – Алаштың пәрша- пәрша тілінің
Құзар шыңның басында шырқыраған жанымын...

Жылай берсем,
Бізге бақыт бере ме, –
Боз жусандар, төбелер...
Жылай берсем, дауыл ұйтқып,
Көңілімнен қаңбақ ұшып жөнелер.
Жылай берсем,
Тіл тағдыры оңалар ма жетімек,
Ақын біткен жадау тілдің жанынан
Жоқтау айтып, ақтық байлап өтіп ек...
Жылай берсем,
Сүт бергендей анамыз,
Күн сүйгендей қуана ма даламыз?
Жылай берсем...
Жыламаңыз,
Мен де тыйдым жасымды,
Сезім селі өксіп – өксіп басылды.
Қоңыр мұңмен күйге толды көкірек
Тұрдым үнсіз...
Сабыр сақтап шетірек...
Жайлап, зарлап
тағдырыма айта берсем өкпені,
Жаратқаным жарылқар деп
ойламаймын тек мені
Қарап тұрып қара басқа
не болды екен бай – байлап,

Сыңғыр – сыңғыр толқын туған
су түбінде қайғы ойлап
Тау мен дала тебіреніп,
тоқтау айтса бір ауық
Намысыңды келтіреді
Күздің бұлты жылауық...

ШЫНДЫҚ ҚАЙДА?

Шындық бір күн оралады, қарағым,
Шөпілдетіп сүйерсің сен табаның.
Шындық, тіпті, өле алмайды ешқашан
Түкпірінде дамылдайды сананың.

Шынның өзін Құдай деген Шәкәрім
Періште боп құстай ұшып жет, арым.
Қызыл арай Ақиқаттың алдында
Адам деген әлсіз қызылшақамын...

Ысырамын тереземнің пердесін,
Мұң басқанда домбырамның пернесін.
Көз қарығар шымылдығын желпіген
Жарықтықты көңлі соқыр көрмесін.

Дәл осылай ашылды алдан бір арай
Қара батпақ қараулыққа қарамай.
Жоқ етем деп шашты маған топырақ
Мен жарқырап шыға бердім бұ қалай?

Мағжандардың бағын енді түсіндім,
Ұлы өлеңнің алдына кеп кішірдім.
Найзағайы ойнап қайғы – бұлттардың
Алла атымен аспаннан жыр түсірдім.

Ғұмырда саған жеткізе қоймас
томпайған мына төбелер.
Тау болып қатты сен жаққа қарай
бет алған аппақ кемелер.

Баяны да жоқ, жауабы да жоқ,
жаныма арман не берер?
Егіліп өлген батырым десем,
ақиқатыма сенер ең.

Түсіме келіп ояттың бүгін
сезім бе киген кебенек?
Мұңлы бір жандар кезігіп бірде
жаңбырдай жасты төгер ек.

Ұмыттым, рас, баяғы заман...
жайлауын жаздың мекендеп.
Алыстап кеттім, Сағыныштарым
Аралға батқан екен деп...

Жаны ізгім менің, жарығым болшы
ғайыптан түскен сен аппақ.
Жап-жас күнімде жасыммен сіңген
табиғатыма қонақтап...

СҮЙІНІШ

Білмеймін неге ынтық екенімді,
Қасиет, қадіріңе жетерімді.
Білемін бозторғайдай жүрегіммен,
Әйтеуір ғашық болып өтерімді.

Теңіздің сүйіп едім толқындарын,
Кең далам, сағым ойнап жарқылдадың.
Есейгенде түсіндім ғайбат сөзден,
Қалқалап, қорғаштайтын халқым барын.

Тауды сүйдім, сүйендім, кара көрдім,
Келеді де тұрады бара бергім.
Қауқылдаған карт таудың етегінде,
Кіп-кішкентай келеді бала болғым.

Махаббатпен сөйледім жарым десем,
Балаларым өседі бағымда әсем.
Ошағымда от жанды шалқып, лаулап,
Бақытым деп сүйіндім, барым да сен...

Күй тыңдасам, күңіреніп сала бердім,
Қобызынан қазақтың нала көрдім.
Уызымды шығармай уысымнан,
Ақ перзенті боп қалдым кара жердің.

Биік іздеп, тоқтадым теренге кеп,
Елік сезім әрнеге елеңдемек.
Бал ұйыған асықтың жүрегімен,
Тәңірідей табындым өлеңге кеп.

Бір жұлдыз маған қарайды көзін алмайды
Жұлдызға жеткен сезімді сезіне алмайды.
Жымындап үнсіз сан рет тілдескенімен,
Адам мен жұлдыз жақын кеп, кезіге алмайды.

Күмістен ожау жасап аң төгеді сәуле,
Жарқырап көкте тұрғаны келеді сәнге.
Жұлдызға қарап жердегі қос жұлдызыммен,
Жаныммен ұшып бір сәтке оралдым тәнге.

Айналып үнсіз бір-бірін аялар мәңгі,
Осы бір шексіз жұмбақтың шешуі мәнді.
Алыста-ақ тұрып көк пері бәрін аулайды,
Қоярда қоймай шым-шымдап көңілде барды.

Қазан, 1999 жыл

МЫНА БІР ТҮП АҒАШТЫҢ ҚЫЗАРУЫ-АЙ

Мына бір түп ағаштың қызаруы-ай,
Ақ жүзін көкке тосқан күз ару-ай.
Кекілін келте қиған қылықты жаз,
Сен неге біздің жақтан ұзадың-ай.

Тұтанды да жапырақ күйіп түсті,
Қызылы мен қызығын жиып түсті.
Көкке қанат қаққан сол жапырақты,
Айдаһар жел айдады қуып түсті.

Күліп тұрып қоштасып, бозарарсың,
Арыларсың, ақ жауып тазарарсың.
Сиқыр патша, қадірің білмеген соң,
Жер бетін сен осылай жазаларсың.

Күмбір де, күмбір далада,
Күнкілдеп тұрсаң бола ма?
Көсіліп шапқан тұлпардай,
Еркін бір өскен ер салмай.
Ұшумен өткен сұңқардай,
Қанатын қаққан қисаймай,
Бір өлең жазсам деп едім.

Күмбір де, күмбір домбыра,
Аялап алып алдыма.
Саусағым қалса майысып,
Күмбіріне шыдамай.
Атылса сөзім құралай,
Кінәсіз, мінсіз әніммен.
Күбірлеп тұрып жаныммен,
Бір өлең жазсам деп едім.

Еңіреп өткен ерлердің,
Еліме қайтқан жерлердің,
Садағасы болатын.
Еске алып қоңырау қағатын –
Бір өлең жазсам деп едім.

20 наурыз, 2000 жыл

ДАРАБОЗ (Батыр Баянды еске алу)

Дала, дала, көшпендінің ең соңы,
Күн астында Күнікейім дер сені.
Қанатымен құстардың сәлем жолдап, кең сері,
Сүйіп едім мен сені.

Қас тұлпардың жер тарпыған дауысы,
Қас батырдың қабырғаны қайыстырған намысы.
Ақ пердені қақ жарып келе жатты дарабоз,
Ай астында қалады аунап дала боз.

Дарабоздың соңынан шұбырғандай қалың ел,
Кісінеген даусына қосады екен зарын ел.
Дәл осы жол, жо-жоқ, жесір дауы емес-ті,
Жоктап еді туған жердің дауын ол.

Енді ешқандай бөгетке, тоқтамасы сезілер,
Қызыл шокқа қариды, оттай жанған көзін ер.
Мұны көрген дұшпан да, жыға қашар шатырын,
Өз жанынан түңіліп, кәлласынан безінер.

Дауыл күнгі теңіздей шалқып, тасып айнала,
Көтеріліп қалды дейсің, жасыл шөп те жайлана.
Жан баспаған түкпірінді шайқап кеткен сұмдық сөз,
Жас сұлудың ернінде күбірлейді жай ғана.

Қалқып ұшқан қаралы оққа, қарсы шапқан дарабоз,
Жан бауырың бір күйдірсе, мың күйдірді қарагөз.
Намыс буған, жан ышқынған, жойқын шабыс еді бұл
Көтере алмай талып жатты дала боз...

1 сәуір, 2000 жыл

БҮТІНДІК

Бала кезден бал ұяға құйылып,
Бір бүтіндік кеудемде
Тұрар еді жиылып.
Аспан– бүтін, асқар бүтін шындары,
Еленбейтін бір-ер ағаш сынғаны.
Естен кетпес нұр төгіліп өңінен,
Дүниенің тұтастықта тұрғаны.

Тоғай төніп,
Су ағатын көгілдір –
Ертегідей өңір бұл.
Бір-бірімен үйлескен сол бүтіндік
Менің мөлдір көңіліммен тегі бір.

Быт-шыт болып шашыраған ойларым,
Қайта оралып, бір қазанда қайнадың.
Тамшыдай ғып шашып алған сезімім
Бастауында бас қосатын өзінің...

Бүтіндікке ұмтылдым,
Бүтін тұрып, әсемдікке үлгі болған алмадай.
Сыңар қанат қыран да қалар еді самғамай.
Бүтін тұрып, жарылғанның жалғыз әні – «арман-ай!»
Бүтін еді бар маңай.

Бүтін тұрған бір халықты,
Үшке бөліп еріккен.
Қып-қызыл боп әрең шықты,
Дау-дамайлы көріктен.
Қанмен біткен дертке қарал,
«бөрі жемес...» – деп тұрдым,
Сол баяғы бүтіндікке сеніп мен.

...Алып ұшқан жүректің мейірі бір қанатын,
Сыртқы әлемнен төгілген нұрға шомып толатын.
Бәріміздің ең соңғы маңдай тірер иеміз –
Құдайдың да сөзі бүтін, өзі жалғыз болатын...

15 шілде, 2000 жыл.

АЙ

Түркілердің ханшасы Айша үлбіреп тұратын,
Қарап тұрып жұлдызға әлдилеген мұратын.
Ай мойнында асылып, дірілдесітін кішкене ай,
Боз аспанда падиша – сары табак піскен Ай.

Түркілердің жұртында ай қалатын белгі боп,
Құлға салар ай-таңба айтылмайды енді көп.
Ай орнатып басына әкесінің күрсінген,
Айға бата оқыды Ол. Ай маңдайлы ұлды боп.

ОЙЛАР, ОЙЛАР

Аспан шексіз көсіледі, адам ойы секілді,
Қатпар мида қалың ойлар ұя салар не түрлі.
Бір ойлар бар сені әлемдік биіктікке шығарар,
Бір ойлар бар жұрт түгілі, өзіңе айтпай ұялар.

Көп ойлар бар өліп кеткен мәңгі жұмбақ күйінде,
Өзге ұқпас, ұқтыра алмас ғайыптығы білінген.
Халық дана, тот баспайтын бір-бір ойдан құралған
Ұлылығы ақыл кешкен тереңдікпен сыналған.

Соның бәрі шағын басқа қалай сиып тұра алар?
Оны мына төңкерілген аспан ғана ұға алар...

18 наурыз, 2000 жыл.

КЕМІСТІК

Қисайғанның жанын түзу жарттың,
Кемдігін бетіне басып, жерге қараттың.
Миллион рет ақсап басып аяғын,
Тәжім етті ол, жер сүйретіп таяғын...
Соны қашан аядың?!

Ал сымбатты сау аяқтар саз кешті,
Басы айналып, салтанаттан баз кешті.
Шаттық керген шалқақ еді кеудесі,

Мінсіз мүсін сақтап тұрды сезбесті.
Елік қыздар тек... сонымен кездесті.

Көкірегі – от, көре алмаған көзімен,
Естімеген – тілдесер жүрек сөзімен.
Жаза кесіп, сынап бақтың, тәңірім,
Кемтарларды тастап тағдыр тезіне,
Жөн көрінді өзіңе!..

НҰРЛЫ ДҮНИЕ

Нұрлы дүние, сабылып сені неге іздедік.
Таба алмасак біз сені неге іздедік.
Кел енді боз боран боп егілейік,
Берейік енді біздер кобызға ерік.

Қап-қара түн ұйқымды ұрлап еді
Бір ғажайып толқын боп туған еді.
Сені мен мен аңсаған нұрлы дүние,
Тереземнің түбінде шулап еді,
Шулап еді сонан соң тынған еді...

Бала едім мен қатпаған әлі сүйегі,
Сынған ағаш жанымды жаншып еді.
Сұйылып бара жатты қалың тоғай,
Айта-айта дауысым әлсіреді.

Әлі есімде жапыраққа жан салғаным,
Ей, тоқтаңдар, обал деп жар салғаным.
Бұқтырманың күй төккен сарынымен,
Жоқтау айтып жағада ән салғаным.

Долы суға бас иіп тал құлаған,
Бірін-бірі жұбатып зар жылаған.
Орманды отын еткен жамағатқа,
Тоқтау айтып шықпады жалғыз адам.

Қасапшыдай жайратып жарып жатқан,
Қайғысын қарағайдың қалыңдатқан.

Балта тиген жараға көнген күні,
Бөлініп бара жаттым табиғаттан...

Көз жасындай сімірген қайың суын,
Құрбылардың көп көрдім уайымсызын.
Не жазығы бар еді «жасыл елдің»,
«Жасыл достың» көріп пе ең жағымсызын?

Кескен шырша сүйегі сырқыраған,
Ем бола алмас ешкімнің сиқыры оған.
Қида-қида шатқалдың арасынан,
Дауысымды іздеймін шырқыраған.

Жаз. Алтай. 2000 жыл

ЖАҢБЫРЛЫ ЖАЗ

Ай асылып, Алтай таудың басына,
Бар асылын жинап алған қасына.
Бұғы, марал кербезденіп маң басты,
Сұлуындай дүниенің ең соңғы әрі алғашқы.

Қайыңы иіп, қарағаймен орта толады,
Қаракаттың етегіне қызыл шырын тамады.
Пайда ойлап, бүйіріңнен мың көз қадалса,
Бір адамның аймалайды жанары.

Дария-белдің суретін жаңбыр жуып ұсынды,
О бастағы бекзаттықты тағы да еске түсірді.
Мына сурет – жасанған жер бетінің жәннаты,
Пәктігіне тойдыратын кісінді.

Қияқ құрақ оза шығып көк тастан,
Жаңбырлы жаз. Жер әлемді шөп басқан.
Сыртқы түгін, ішкі гүлін көрсетіп,
Әлсін-әлсін аударылып жатты аспан.

17 шілде 2000 жыл

АЛТАЙДАН КЕЙІН...

Алтайдан кейін тау қайда,
Айналған ертек-арманға
Алтайдан кейін... не болсын
Төбеге тау деп барғанда.

Не болсын тау деп ойласам,
Өзімді өзім алдасам.
Шыңыраудан аққан шым бұлақ,
Шынарлы жартас болмаса.

Айнала аспан тіреген,
Ай батып, аунап түнеген.
Айбарын төкен шыңдарың,
Есіне түссе білер ем.

Мөлдіреп тұнған қарақат,
Сағынған жанға рақат.
Сағынтқан таудың самалы,
Дауыл боп көшсе алапат.

Алтайдын дейсің маралы,
Жаудырап неге карады,
Тәкаппар, ерке ,сұлудың,
Қалмайды басқа амалы.

Алтайға өрле ақ маңдай,
Жұмакка бара жатқандай.
Еркін бір сокқан ескерткіш,
Мұзтауды көріп тоқтай қал.

Бұлт шалмай тұрса, ақ шыңым,
Сәлдесін орап баксының.
Бакытты болдың, жолаушым,
Ырымы солай жаксының.

Адасып аншы өлген жер,
Үмітін қарға көмген жер.
Ақ кардай ұлпа дүниенің,
Пәктігіне сенген жер...

Алтайдың жұртын арала,
Бал сөзін айтар бала да,
Жан сырын айтар аға да,
Шындыда туған ұлдардың,
Шындығы биік бола ма?

Түпсізін тілдің ұғарсын,
Шалдармен кеңес құрарсын.
Таңдайдан тамса түгел сөз,
Түп атасын сұрарсын.

Көшкідей кетті-ау тазалап,
Ауғаны жұрттың азап-ақ.
Тағы бір тау ғой дей салғын,
Ауылда қалған азамат.

Алтайдай қайда іргелі ел,
Табиғатымен күн көрер.
Жолаушымды атқа мінгізіп,
Қиялмен кеттім бірге мен...

ЕСІМДЕ БӘРІ ЕСІМДЕ

Есімде бәрі есімде,
Қара нөсер құйғаны.
Көк пен жердің арасын.
Ақ таякпен ұрғаны,
Бітпейтін сол бір ақ жауын.
Жердің миын шығарып,
Жаңбырмен өткен жаздарым.
Айықса бір күн қуанып,
Жұрт күбірлеп күрсінген.
«Жарықтық, аспан тесілді»,
Шалғыны шіріп, су сіңген
Қырсыз ай көкте көсілді,
Сарқырап аққан мың бұлақ,
Бұқтырманы лайлаған.
Ақ таяк тұрды ұрғылап,
Жазықсыз жазды жайнаған.

БАЛАЛЫҚ ШАҚ

Таулардан, сайлардан құлдырап жүгіретін,
Балалық шақтарың осы ғой сүйінетін.
Биікке көтеріп әкетсе – патша көңіл,
Бұл деген кәдімгі туған жер құдіреті.

Табаның тигендей жібекке, қос құлыным,
Бұлақтың сылдырын армансыз есті бүгін.
Тәкаппар қырандай қанатын көкке жайған,
Кәрі Алтай қайталар бабанның ескі жырын.

Шалғынға оранып, жібекке боянарсың,
Таң ата, таза ауа күш беріп оянарсың.
Туған жер не берсе, шуағын төгіп тұрып,
Санаңа сіңіріп, сезіммен соны аларсың.

МҰҢ

Мұң естілер кеуденнен,
Мұң көрінер бейненнен.
Бұл дүниенің шаттығы,
Сарғайып барып сөнгендей.
Мұң естілер сөзіңнен,
Мұң көрінер көзіңнен.

Бояуын қалың жаққандай,
Мұнды малып сезімге.
Аспанның кара бұлттары,
Жаныңды сенің ұқпады.
Жауып бір кетті сіркіреп,
Өте де шықты дүркіреп.

Мұнлыдан жалғыз сен қалдың,
Құшағында арманның.
Мұндасың бола алмаған,
Аспанға қарай алмадың.

Мадонна мұңлы баяғы...
Жымиып саған қарады.

Мәңгілік мұңлы Муза боп,
Шабактап өтті сананы.

Махаббаттардың мұңлы әні –
Жұбаныш жалғыз қырдағы.
Мұның да тәтті көрінсе –
Жаратқанның жұмбағы.

ТУҒАН ЖЕРДІ САҒЫНУ

Қош, қош саған бұйра бұлт таудан асқан,
Таудан асқан тағдырын ойламастан.
Туған жерді іздеймін төмен қарап,
Қош, қош енді құшағын жайған аспан.

Соны іздеймін сырына үңілемін,
Бояулары алмасқан дүниенің.
Соны ғана сұраймын, өткен- кеткен,
Баурап алды сағыныш мұңы мені.

...Ақ лақ па, ала доп па қуа-қуа,
Көкірегіне күн нұрын құяды ұлан.
Қос қолын қоса сермен бір жас сәби,
Қанат байлап жүр ме екен қиялынан.

Қолын созған найза тас шынарына,
«Шағылдың» шаң түспейді-ау шырайына.
Көлеңкесі ұзарып, көп қимылдап,
Қарағайлар бір кеңес қылады ма?

Тыншу бермей құз-жартас қыранына,
Көшкі түсіп күркіреп құлады ма?
«Алтықыздың» адасып тұманына,
Тау ұлдары тартты ма тұрағына?

Бұйра бұлттар бұйығып көшті ілгері,
Жадырата алмады ешкім мені.
Тамызығын тұтатқан кешкі ошақтың,
Кәрі әженің күбірі естілмеді.

КҮЗ

Күзгі уақ па... көктем де көркем етін,
Күзгі уақта көк нөсер шер төгетін.
Қызуын ап келді ғой құзырыңа,
Жапырақтар жазуы өртенетін.

Күзгі уақта бір сыр бар шертем еркін,
Күзгі бактың ғұмыры келтелеу тым.
Жер-Ананың ақырғы қызуындай,
Қызығындай ең соңғы еркелер Күн.

Ерте, ерте басынан ертегі өтіп,
Дала безер ұлдар-ай жер тебетін.
Жасыл күндер жылысқан жер бетінен
Күзгі уақ та барады ерте кетіп...

ЖАСЫЛ БОЯУ

Есімде... бала кезімде,
Жайлаудан ойға қайтқаным.
Қамшы сап бұрау-төзімге,
Ылдиға жүріп, болдырып,
Еңкейіп кеткен аттарым...

Көз ұшында кенет бір ,
Жап-жасыл алап көрінді.
Ертегідей ерек бір,
Жасыл бояу төгілді.

Жасыл бел жақты жасыл бір,
Жуырда сөнбес оттарын.
Жазыққа шығып жосылды,
Қарагер, Құла аттарым.

Қу шөпті тізіп, жайсаң да,
Балаға бәрі асыл дер.
Көрмедім қайтып дәл сондай,
Бояуы қанық жасыл жер...

ТЕНІЗ

Шағаланың қанатына,
Жаздым сөзді ең ізгі,
Тау перзенті бола тұра,
Сүйдім алғаш теңізді.

Көрмесем де сездім бәрін,
Ерке... дедім толқынды.
Сұлулыққа көз жұмбадым.
Алдымда аппақ жол тұрды.

Сүйдім солай белгісізді,
Қорқынышты десе де...
Дауыс беріп шерлі, шулы
Сокты дауыл еселеп.

Құштар етті, әмірі жеңді.
Ұлы ағыс билеп күйімді-ей!
Тереңдікті Тәңірі көрдім,
Таудың биіктігіндей!

ТАУ

Жанарымды сұлулыққа суарып,
Қарадым мен тауларыма қуанып.
Мәре-сәрс, кеудесінде – байлығы
Құшақтайды бір алыпты бір алып.

Таулар кейде айна болар мен үшін
Арамызда бар бір ұлы келісім...
Қатпар-қатпар тарихындай бабамның
Парақтайды бұдыры мен тегісін.

Тауларыма көп қарадым тұнжырап,
Тырс демеді, шығармады үн бірақ.
Қағбасынан қай құдірет төгіліп,
Баурайды екен екі беті албырап?!

Асты – қазына, үсті – қазына дегенге,
Келіп айтқан сөзі деме кемелге.

Қарап тұрып қалқан құлақ таулардың
Қатысы бар қарапайым өлеңге.

Таудан басқа несі қалды ауылдың,
Тауға тартқан соқпағы бар әр үйдің.
Тауға қарап ой-сезімді тұндырып,
Пәктігіне ораламын сәбидің.

ТУҒАН ЖЕР

Туған жердің аспаны,
Туған жердің асқары,
Туған жердің тастары –
Осы менің достарым, –
Сағынбаймын басқаны.

Менің бала кезімнің
Беймәлім бір дастанын
Туған жерім жасырған.
Менің қара көзімнің
Бейкүнә бір жастары
Туған жерге шашылған.

Мұзарт шыңын мұң басқан
Қыран таулар қайда бар?!
Мен бой жеттім о бастан
Көкте қалып қойды олар.

Құзар шыңдар айналам,
Қыран күнін тойлаған.
Менің туған жерімде
Тіршілік бар қайнаған.

БҰҚТЫРМА

Қашанда ақкөбік атып, буырқанып ағатын Бұқтырма! Тау өзені тентек келетінін Ақбұлқағы аспанға шапшыған, тау-тасты жарып кесіп өтетін адуынды ақ лайсаңға қарап бағамдайсыз. Алтайдың қалың орманы Бұқтырманың ерте көктемдегі ерке-тотайлығына шыдамай, ойран-топаны шығады да жатады. Біресе Аржакқа, біресе Бержакқа лықси құлаған долы жойқын жолындағы ару қайың, ақ қабық теректерді түп-тамырымен жұлки тартқанда, жағалаудың өзі жеміріліп, кейде тіпті түп-тамырымен қопарылып кете барады. Жаз ортасынан ауа бере, Бұқтырма дірілдеп қана тұнып ағатын момақан өзенге айналады. Ақ езу лайсаң мөлдіреген көгілдір судың, терең тынысты ойшыл дарияның кейпіне түседі. Түбіне тартар тылсым табиғаттың сиқырлы сұлулығы, немесе бағар күнге бет алған біртұтас даналық ойлардың алып ағысы дерсің! Сонау сәби кезімде Бота көрмеген мен тоғай арасынан көкжасылданып ағып жататын суды көріп, «Ботакөз» деген осы екен деп ойлайтынмын.

Қалай десек те, Бұқтырма – күллі дүние жаратылыстың қайталанбас ғажайыбы. Ол да – ел анасы, жер ырысы.

Бала кезімізде, су тартылған сәттерде Бұқтырманың бір тарамын кешіп өтіп, тоғайға жетіп баратынбыз. Ағаш арасындағы жапырақ көңге сыңсып жидек өсетін. Сағағынан ұстамай жатып үзіліп түсетін бұл жемістің дәмі қышқыл әрі тәтті келеді. Дәмі ұзаққа дейін тандайыңыздан кетпейді. Ондай нәзік те үлбірек жемісті содан қайтіп ешқашан көрмеппін. Ерте пісіп, ерте ағып кетеді...

Қарды тесіп шығатын бәйшешекті де тұңғыш рет сол тоғайдан көргенбіз... Белка дейтін сүйкімді бір итіміз бар – тын. Жарықтық өзінің жақсы ит ретіндегі салтынан жазбай, Бұқтырманы кешіп өтіп, сол тоғайға жетіп өлгенде, жарықтықтың өзінің жаман күнін көрсеткісі келмегенін ол кездегі көгөрім біз қайдан білдік?! Оны күні бойы сарылып іздегеніміз есімде. Көрші үйдің балаларымен бірге Белканы тауып ап, шұңқырда жатқан денесіне өзімізше «топырақ салып» көмгеніміз, үстіне

бәйшешек гүлдерді үйіп тастағанымыз – тек балалық шақтың ғана қолынан келетін адалдық болатын.

Ал қазір жидек шығып, бәйшешек гүлдейтін тоқымдай да жер қалмаған сол тоғайда... Тау өзенінің арнасын аяусыздықпен Бержаққа бұра салған Аржақтың адамдары күндердің күнінде өздері ел ауып көшіп кететінін білмеген еді...

Жасыл көзді жазықсызым, Бұқтырма,
Жазғырып-ақ жатыр сені ұқтың ба,
Абайламай жаза басқан пенденің
Айдаһары өзің болып шықтың ба?!

Жасыл көзді жасықсызым жайылған,
Жағалауың алқа тізген қайыңнан.
Кең арнада мейірім боп ағасың
Аумай және бір дария уайымнан.

Ақбұлқағың – тентек, асау мінезің,
Күн сүйгендей сылдыр-сылдыр күл өзің
Тау мен тасты бұзар судың ішінде
Маңызданып ағатыны – бір өзің.

Өмір солай, жылай жүріп жылжисың,
Қарсы қарап аға алмайсың – ылдисың.
Жайын болып елестеген біреуге,
Жайдарым-ай, көкірегінде күн күлсін.

Аспан Ата көшіп алды жайланып,
Батыр таулар басын иді ойланып.
Алтын Балық іздемейтін көнбіс жұрт
Жарқабақта отыр әрең жан бағып.

ӨМІР ДЕГЕН – ЕРТЕГІ

Өмір деген – ертегі,
Мың бір түнде таусылмайтын ертеңі.
Бір адамға өмір – елес жоғалар,
Бір адамға мәңгілік боп саналар.

Сол өмірдің айналары – естелік,
Сосын – жана топырақ.
Керегі не... тозып түссе қақырап,
Бір адамың бар адамның есінде
Өмір сүрер түк көрінбей жатып-ақ.

Сол өмірдің айналары – естелік,
Кеткен із бар, енді қайтып келген жоқ.
Естеліктер жазылады мәрмәр боп,
Жарық нұр мен қызыл қаннан жаралып,
Жерге айналып кеткені несі жоғалып?!...

Шөп боп шықпай, құс боп ұшса ғарышқа,
Шығарып сап тұрғандай – ақ алысқа.
Бір өкініш кем болар ма ед, жарығым,
Дәл осылай шер төгер ме ек зарығып?!

Сол өмірдің айналары – естелік,
Сыпыра айқай, тұлпарлардың кикүуы,
Соғыс ашып, жас өркенді құртуы,
Опасыздық, сатқындықтың сан түрі,

Күйдіреді дәуірлердің салқыны,
Балға айналар өткендердің сарқыны.
Өмір сансыз қателіктен тұратын,
Толқын боп өліп, қайта туатын.

Ерлігі екен ғой адамның,
Ағып түсем деп аласартпайтын мұратын.
Бір нәрсенің шексіздігі сезілер...
Өлмеймін! – деп тұрып алды безілдеп.
Қартаймайтын жан жалындап тұрғанда,
Қайран өмір!
Қалай ғана көз ілмек?!

ТӘТТІ ӨМІР

Тірлікті қиярда,
Адамда ес болар.
Бәрі де кеш болар...
Елес боп көрінген екіншің басталар...
Тірлікті қиярда,
Құлагер, көзіңнен жас тамар,
Ұға алмай тіліңді басқалар...
Қарсылық білдірер, кісінеп,
Күрең мен қасқалар.

Жұмақ пен тозақтың,
Күні осы қол созып дос болар.
Нүктенің алыпқа,
Жан ұшып жарыққа
Айналар күні осы...

...Тәтті өмір сүресің
Қиярда...
Табиғат тамылжып тұрар ма?
Ғашықтар серуен құрар ма?
Қоштасып соңғы рет жыларда,
Ең жұмбақ сөзінді,
Ең нәзік сөзінді
Айтып кет, ұялма.
Жап-жарық жалғанды,
Торғайдай жаныңмен шырылдап сүйесің,
Тәтті өмір сүресің.
Мәңгілік белгісіз сапарға
Әйтеуір бір күні жүресің.
Осылай боларын білесің,
Тәтті өмір... сүресің.

«ТУҒАН ЖЕРДІҢ ТОПЫРАҒЫ БҰЙЫРСЫН» (Халық тілеуі)

Ай куә еді,
Сол күні көкте ол дағы қалтырап еді...
Ақ селеу сыңсып,
Қара жел қаңғырып еді.
Өзінен туған ұлды жоқтап,
Алтай тау жаңғырып еді.
Ақ селеу саусағын көкке жайып,
«Қара жер» дұға оқып күбірлеп еді.
Қаралы хабарды жон арқасымен сезіп,
Дірілдеп еді.

«Жаралған топырағыма қайта сіңсем» –
Ұлы арман еді.
Өзінен туған ұлды құша алмай,
Қара мекен жыларман еді.

Кешегі – от, бүгінгі топырақ дене
Бәрінен бейхабар еді.
Жылап келіп, ел-жұртын жылатып кеткен
Жайсаңның жаны апырм-ай,
Қайткенде жай табар еді?!

ҚАЙРАН УАҚЫТ

Талай көрдім,
Уақыттың бос өлгенін.
Қанша күнді қадірсіз
Өз қолымнан жерледім.

Патша ақылым құл болғанда тірлікке,
Ханша сезім күң болғанда тірлікке,
Ие болу қайда маған шексіз билікке.

Ақ қанатым қара жерді сабалап,
Ұша алмасам күлмей-ақ қой табалап.
Атар таң мен батар күннің арасы –
Белгісі жоқ өткен күнге обал-ақ.

Айдаһардың аузын берді,
Алмадым.
Қара киім киіп ал деп,
Зарлады.
Тілін алмадым.
Төбе көрдім,
Тауға шығып,
Ай бардым,
Сызып қойған бір сызықтан таймадым.
Жанды ұсақтап,
Алақанды жаймадым.
Рас, мені сынап бақты тағдырым,
Тас төбемнен құя салды,
Мұздай суын қайғының.
Қара албасты жол көрсетті
Қайырсыз.
Бұл ғаламда бақытты деп –
Уайымсыз.

ЖАН ӘКЕ

Ер-тұрманын сайлаған
Көкірегі қайнаған.
Жан әке қайдан табылар,
Соны ойлап балаң қамығар.

Алтай таумен тілдесіп,
Етігімен су кешіп,
Ауыздықпен алысып,
Бел шешіп тыным ала алмай,
Тағдыр атты тарланмен
Жан әке өтті-ау жарысып.

Отбасының тірегі,
Бала деп соққан жүрегі
Туысқа қамқор, дос көңіл
Жылулық төккен реңі,
Атаның артық ұлы еді.

Жаксылардың бірі еді,
Жүректі жарып шыққан соң,
Сөзінің бәрі шын еді,
Шыншылдық оның ірі еді.

Тұлға боп тұрар санада,
Есімін айтсаң балаға.
Ұйытқан жас пен кәріні
Кім жетер енді ағаға?!

Халыққа бас боп жөн айтқан,
Керегін жұрттың молайтқан.
Құдайым беріп қабілет
Көш бастауға жаратқан.

Құмар боп білім білмекке,
Ермеген жалған дүрмекке.
Қиын да болса, өз жолы
Бел байлаған жүрмекке.

Қанатын керіп ұша алмай,
Кең дүниені құша алмай,
Аздық еткен аспаны,
Арманы көп жан әке
Аяқталмаған дастаны.

Жан-жағы жасыл жас шыбық
Көгеріп өсер көбсейер,
Қайғының қағын жас жуып,
Жүректе жара көнерер.

Бәйтерек орнын тал басар,
Ат тұяғын тай басар,
Ұрпағы қалған әкенің
Өзегін жармас өкініш
Түбінде орнын сол басар.

КЕЙУАНА

Қауырсын қанат кең пейілім-ай,
Жарасар саған еркелігім-ай.
Жетпіске келіп жеті ирек асып,
Кейуанам, қайран еңкеюің-ай.

Жүз сияқты еді хақтың берері
Отызын тоспай кеткің келеді.
«Қолдаса Тәңір», – қазақы сабыр
«Көлге сеп», – дейсің көптің көмегі.

Кәрілік ептеп сызығын сызған,
Әуелгі берген көрікті бұзған.
Әйтпесе-ей, апа-ау, артық көрінер
Мейірім төккен көңілің қыздан.
Сөйлеп бір кетсең самбырлап төгіп,
Асылын сөздің мысқалдап теріп.
Жетелеп қызды, жеткіздің ұлды
Қалмайды-ау, апа, шырағың сөніп.

Сүттің орнына нұр берген, ана,
Айыбың сенің қарттығың ғана.
Жердің бетінде сені қалдырып,
Өзіңе тендес батты Күн жаңа...

ӨМІРДІ СҮЙ

Қиялыңнан қысқа болса сол өмір,
Кейінгіге нұсқа болса сол өмір.
Күткеніңнен ерте бітсе сол өмір, –
Жаның беріп, оны жақсы көре біл.

Бақыт біткен өткен шаққа айналып,
Қалып кетсе қырық жерден байланып,
Таба алмасаң, Жұлдыз барып, Ай барып,
Адамсың ғой тағы да көр ойланып.

Басқаша өмір басталса естен тандырып,
Жер жарылып, мұздан көпір салдырып.

Сезінгенде кен дүниенің тарлығын
Сол жағыннан сүйер сені сорлы үміт.

Көкжиегің түсін салса түнеріп,
Көк сүңгілер жанға батса тіреліп.
Көрінбейтін таяқтарға сүйеніп,
Шыдап бақ та қайта бастап,
Сүй оны...

Әркімге бір құдай өмір бермек,
Бақыт пен қайғының шегін көр деп.
Шыңырауда шырқырап жатарсың сен
Бір күні қол созып төрін бермек.

Жақсы өліп, жаныңды бір күйдірмек
Мұзды еріткен ерінмен бір сүйдірмек.
Жарқ етіп көкке өрлеген жалын өмір
Айнымалы екенін бір білдірмек.

Армандай таң атып арайланбақ,
Бақ көшіп көршіге қарай қонбақ.
Бір өшіп, бір өртенген қайран өмір,
Тән тосырқап өзіңе, жан ойланбақ.

КҮЙ

Қазақта күдіретті не бар күйден,
«Сарыарқа», «Әсемқоңыр», «Наридірген»
Күмбірле, қоңыр дауыс, мұңлы дауыс,
Өзіңмен жаным бірге, арым бірге.

«Көрұғлыны» тыңдасам көңіліммен,
«Ақсақ киік» астасты өміріммен.
Сұлу «Аққу» канатын қақты бірге,
Аспанда да жол тауып серігімен.

Отырасың мың сөзден тіл байланып,
Айтарың таусылады күйге айналып.
Күй тәңірі – Қорқыт пен Құрманғазы
Даланың жоғын жоқтар бірге ойланып.

Қобыздың күңіренсе қаралы үні,
Домбыра шертер сыр ғып даналығын.
Кендікте, биіктікте, тереңдікте
Өлеңнен озып кеткен қара күйім!

АҚАН ҚАЙҒЫ

Ақан еді ардағы серілердің,
Аққан жұлдыз секілді өмірі ердің.
Дара дертті жанына дауа таппай,
Ақан өлді елінде... перілердің.

Ақан... десе көзімнен жас парлайды,
Сырты ғана шындықтың ас пен бәйге.
Құлын даусы шыққанда Құлагердің
Ақынның аппақ жаны аспандайды.

Ақан – елдің мұңлы әні, жарасы ғой,
Бір халықтың көз жасы, наласы ғой.
Сар даланың төгілген ақ қайыңы, –
Түбіне жете алмайтын адасып ой.

Ақын жаны тыныш алып жата алмайды,
Зар мен шерін фәнидің қатарлайды.
Ғасыр өтіп кетсе де қарап тұрып,
Жанымды күйдіреді Ақан Қайғы...

ДЕМЕ СЕН

Ойларыңды шабытыңа бөлесең,
Өлең неге жазылмайды деме сен.
Өлең ермек емес еді әуелден,
Бұрқырайтын ұйқастырсаң, теңесең.

Жазбады деп кінәлама сен мені
Ұлылыққа үндемеуді жөн көрдім.
Топырақпен бір жаралған сезімнің
Пәктігіне сенбедім...

Таза болдым шын өнердің алдында
Соның үшін кінә қойма, зар қылма.

Биік шыңға көтерілген өлеңнің
Тұрып қалдым, дәл қасына бардым да.

Өлең деген Бұқтырманың дірілі,
Тітіркенген Жер – ананың гуілі.
Соның бәрін әнге қосып айтар ем,
Жете алар ма жүрегімнің жылуы?!

Өлең – ермек емес еді жалаңаш,
Әдісіңе, айлана да қарамас.
Өлең – өмір әділетсіз ұсқыны –
Көз алдында құлап түскен қара ағаш.

Жауыр сөзден іші – сырты қарайған,
Тақпақ емес тақылдатқан сарайда
Өлең жазу қозғау емес әрнені,
Акын болып жүру емес қалайда.

Өлең деген қасиетті сөз еді,
Бір халықтың артта қалған көзі еді.
Шым тереннен саф алтынын терем деп,
Шайырыңның өртсенеді өзегі.

Абайды өлшеусіз қайғыға бөлеген,
Тағдырдың соққысы ауыр ең не деген.
Шырқырал киналған аяулы шіркін жан
Бөлініп шықпаған денеден.

Құшақтап сүймей ме бауыр ет баласын,
Ғайып боп жоғалды... Әбіші, Мағашы.
Көңілден шығарса көркінен айрылған
Ең соңғы сөздер де айтылмай барасың.

Қырық күн жанары сişкімді көрмеген,
Қырық күн Абайды қандай ой тербеген?!
Қырық күн ұлы акын сыртқа сыр бермеген
Қатысы жоқтай бір кәдімгі жерменен.

Бітті... деп топастың көңілі жайланған,
Абайдың, – осы деп тілі енді байланған,

Омырау бояған қайғының жастары –
Мәңгілік Жырына айналған...

Сен бір – жалғыз ұшқан ебелек,
Жарға соққан қанатын.
Көлеңке дос, күпті жолдас не керек,
Бір бұрышта жасырынып қалатын.

Сен бір – жалғыз жортқан жолбарыс,
Қолымен басқан жарасын,
Тобыңмен шығып, шұғылалы жолға алыс,
Түбінде жалғыз қаласың.

Сен бір – шет жайлаған көк бөрі,
Тірлік үшін алысқан.
Сенің де қатал боп кеткенің, –
Жаяу із, жалғыз шыққан дауыстан.
Сен бір – қыран, жалғыз ноқат көктегі,
Биікке сіңген дарасың.
Қиқулап өткен жастық көктемін
Сағынып еске аласың...

МАҒЖАНҒА

Жылама, ақын, көзің жастан мөлдіреп,
Сүйген елін, сендей сүйер елжіреп.
Тегін жоқтап туған ердің сойы едің,
Елін жоқтар туды ұрпақ ержүрек.

Сені атқан жендеттерің жан салып,
Ең ақырғы үмітіңді таусады.
Оттан, Күннен сен жараттың сұлу жыр,
Отты, Күнді сөндіре алмай шаршады.

Сен дүрмекке ермеп едің ұран сап,
Тарихына көз жібердің тұран, сақ.
Көк бөрілі түркілердің намысын
Оятпақшы болдың талай ту аңсап.

Биік ұстап қазақтардың байрағын,
Маржан тілмен арзан тілді байладың.
Жыр-аспанға Абай Күн боп шыққанда,
Білмеуші едік Мағжан атты Ай барын.

Әулиедей сұлу өңің елестеп,
Шара жоқ-ты сен періште демеске...
Жалғыз шапқан қарақұрым дұшпанға
Сенің өзің батыр Баян емес пе?!

ДАЛАҒА АРНАУ

Айқайлап ән салғанда Ақан, Біржан
Көкірегіне сыймаған улы арман.
Бір сөз туса, сол сәтте шын туылып,
Бір ән озса, сол әуен топты жарған.

Кең далаға жарасқан сал-серім-ай,
Бір ән салсаң, шырқатып салшы өзің-ай.
Аспандағы аққуға үн қосқанда,
Ақтарылып жататын бар сезімі-ай.

Қоңыр самал еседі қыр елінен,
Жырлай алмай кеңдікті жүдедім мен.
Тауда туып, тауда өмір сүремін мен
Кең даланы сүйетін жүрегіммен.

АДАСҚАҚ ӨМІР...

Адасқақ өмір...
Тебіренген сен деп ұлы акын.
Не деген өмір,
Адасудан ғана тұратын.
Адасты адам ап-айқын еді жолдары,
Алдынан шықты қайғының кара орманы.

Адаспау қиын... дегендей хормен дауыстап,
Адасқан кезде ақылдың өзі ауысқақ.
Адаспау қиын... дегендей біреу күңіреніп,
«Адастым мен де...» – дегендей әрең тілі келіп.

Аттылы, жаяу адасқан боран із кеспес,
Адасып жүріп, Тоғжанға әркім кездеспес.
Жүректі қозғап бір дауыл соқса шайқаған,
Адасқак жолдар алдыңнан шығар қайтадан

Адасты тағдыр... соңына тастап салқын із,
Адасып кетті тұманды кешіп Алты қыз.
Арам шөп басса тірліктің жалғыз соқпағын,
Басынды ұстап, дағдарып барып тоқтадың.

Адасса адам, адамзат емес деп ойла,
Құс жолы тектес бір сызық бар ғой қалайда.
Адасқандардың ешкімі жүріп көрмеген
Өз жолын салар даралап әркім бейнелеп.

ҚАЗАҚТЫҢ ҚАРА ШАЛЫ

Қазақтың кара шалы
Белгісіз қашан қаламен жарасары,
Ұзақты күн жүреді тас аулада
Таласары қалмаған, санасары.

Қазақтың кара шалы
Бесігіндей ып-ыстық Дала сары.
Қойын сатып күлше алған Қожанасыр,
Кезінде мынды баққан қора салып.

Тағдырдың айласынан асар бар ма,
Қоса салды тұрмысы нашарларға.
Желмаямен жер танып, жарлық айтқан
Не жетті екен күңіреніп Асандарға?!

Қазақтың кара шалы
Барады күннен-күнге аласарып.
Ауылын алты айналып жүре берсін,
Жүрегіне қайтеміз жара салып?!

Сен өлмеші, кеудемдегі бұлбұлым,
Сен жоқтағы құрып кетсін тірлігім.
Қуыс кеуде босап қалған көп-қоңыр
Көп тобырда таныр дейсің кімді-кім?!

Сен өлмеші, сыңғыр үндім, сайраған,
Сен жоғалсаң, мен де бірге жер болам.
Сенің күйің төгілгенде арнадан,
Аспан асты көрінеді тар маған.

Сенің үнің сұлу үн ғой керемет,
Жанға дауа табылады не керек.
Мен де сені үлбіретіп ұстайын,
Мәңгі жарық дүниеге
мені өзінмен ала кет!..

Қаңбағы ұшып, күз қонған дала.
Күмбірлеп тұрды бір дауыс,
Күй шерткен мынау – қария дана
Секілді үнсіз Бейбарыс.

Ағыл да тегіл боздаса бота,
Жақ ашып бір сөз сөйлемес.
Шешендей сонда төгілсе де ата
Көкірегін күйдей тербемес.

Шанаққа сыймай ағады дария
Көк аспан кара жерменен.
Айдала ғана... аңыраған қария
Жаныма тыншу бермеген.

ЖАСТЫҚ ШАҚ

Әжімі алма бетті шимайлаған
Дидарын кәрілікке қимайды адам
Жастық шақ – адамзаттың асыл көркі –
Өз-өзін өмір бойы ыңғайлаған.

Асығып бала кезде арман етер,
...Шіркін-ай, жастык шакка не бар жетер?!
Жастыктын мың – сан алау шамын жағып,
Ак кеме желкен жайып бір күн жетер.

Жастыктын әлдиімен еркелеген,
Сөзін үзіп айтар ол ең тереңнен.
Тап-таза, шыншыл, аппак, арманшыл жас
Жаркырап жүзіп жүрер сол кемемен.

Жастык шактын қадірін білер, ұғар,
Отты көз, ойлы жүрек билік құрар.
Кереметтің бәрі алда деп жүргенде,
Бәрі де көз көрмеске кетіп тынар...

Қартайып, толқын күнді еске алады,
Қалмайды – ау, еске алғаннан басқа амалы.
Жалын шактын күйдірген орны қалып,
Айтқызар «Қайран жастық!» – ДАСТАН-ӘНШ.

Көңіл торға камалар жас көрінген,
Жете алмай «Әудем жерге» жас төгілген.
Құдай-ай, жастык өтпес дәурен болса,
Көтеріп тұрар еді-ау қос қолымен.

ҒҰМЫРДЫҢ ТЕПЕ – ТЕҢДІГІ

Туады адам шалқалап,
Өсірер оны арқалап.
Отырар сосын абайлап,
Жан-жағына карайлап.
Тұрып ап тәй-тәй басады,
Шуағын күндей шашады,
Сүйкімді сол бір сәбиді
Бауырға бәрі басады.
...Нығырақ басып жөнелер,
Азамат болар ел ерер.
Қызыкка жұрты кенелер,
Ағайын-туған теңелер.
...Қартайып барып бір күні,

Азайтып дархан күлкіні,
Көзінің нұры көшеді,
Көбейіп ыңкыл-сыңқылы.
Отырар сосын қайтадан
Маңайын шолып байқаған,
Ақылды, дана кария
Құдіретке басын шайқаған.
Бататын күнге көп қарар,
Күбірлеп сөзін ақтарар:
«Біздің де барар жеріміз –
Сіздің де кеткен жақ болар...»

Толқынды толқын қуады,
Ақырғы сәт те туады.
Бойына қуат, әл берер
Тірліктің соңғы шуағы.
Ғұмырын қысқа, көкем-ау,
Тамшыдай ғана екен-ау!
Шалқадан жатып сол адам
Аттанып бір күн кетер-ау!

Туу мен өлу арасы, –
Тепе-тең сурет қарашы.
Ғажайып өмір иесі –
Жасай бер адам баласы!

ТАҒДЫРДАН ЖЕҢІЛЕСІҢ

Тағдырдан жеңілесің,
Жеңілесің,
Ей, адам, не білесің?!
Тірліктің арбасына
Аққу боп жегілесің.
Шашылып, төгілесің
Арылып... егілесің
Бал қосқан удың дәмін
Ешқашан енді қайтіп
Татпастай көрінесің.
Тағдырдан жеңілесің,
Жеңілесің,

Ей, адам, не білесің?
Заман мен қоғамдардың,
Өзгерген сан ойлардың
Гүрзіден қатты даусы
Оятты сені несін?!
Тұрмысың жаңа тағы,
Үмітпен таң атады.
Шошытты сені бүгін
Қараңғы, тар көшеде
Жарлының алақаны.
Тағдырдан жеңілесің,
Ей, адам, не білесің?
Кей-кейде таусылмайтын,
Қайнардай сарқылмайтын
Күш-қуат сезінесің.
Кей-кейде жаның қалмай,
Қаптаған қалың жаудай
Қырсықтан шегінесің.
Тағдырдан жеңілесің,
Ей, адам, не білесің?!

ӨМІР

Мына жарық жалғанда
Кетпесін деп арманда,
Біреуге ырыс, бақ берген,
Берекесін ап берген
Өмір, өмір, өмір-ай.

Оянсын деп ойсызға
Қаптаған қайғы, мұң берген.
Айылын жимас арсызға
Оқ боп тиген сұр мерген.
Өмір, өмір, өмір-ай.

Көше кезген бал ашып,
Қасиет кетіп тектіңнен.
Әділет жолдан адасып,
Ақты бір қара деп білген.
Өмір, өмір, өмір-ай.

Үйлесіп ағың көгіңмен
Жайнап бір тұрса сары Күн.
Көктемнің гүлін төгілген
Аязыңмен қарыдың.
Өмір, өмір, өмір-ай.

Арманның атын талдырып,
Жүк арттың нардай сенімге.
Жаһанда жалғыз қалдырып,
Жақсыны қиған өлімге.
Өмір, өмір, өмір-ай.

Үмітін жанның үздіріп,
Шоққа да бастың табанын.
Соңында қалған ізгілік
Жаудырап маған қарадың...
Өмір, өмір, өмір-ай.

Жақсылық көшкен дариямен
Жамандық қатар ағады.
Данышпан өмір – қариямен
Бір мыстан кеті-і-іп барады.
Өмір, өмір, өмір-ай!

МУЗАНЫҢ ҚАЗАҚША АТЫ

Апырым-ай, неткен жансыз дариядай,
әлемге ақыл айтқан қариядай.
Жырыңыз Құс жолындай көсіледі,
Жүйрікке Құлагердей шабу оңай.

Дүние көзін жуып, тазарады,
Сізден кейін сәл мұнды казак әні.
Қисап жасап, қисынын келтіріп тұр,
өзіңіз жылап кеткен базар әлі ...

Тіріде топшысынан оқ атылған,
Айналып халық тұрды канатыңнан.
Әр сөзі жүрек үшін жаратылған,
Өлеңнің бақытына бола туған.

Сіздің кітап – ең басты кітап әлі,
Кәусарын Шалкөденің жұтады әлі.
Сіз тұрсыз Хантәңірдің қак төрінде,
Музаның қазақша аты – Мұқағали.

СЕН МЕНІ АЛДАМА

Алдамшы мына жалғанда,
Сенетін адам – сен ғана.
Жұбатайын деп жай ғана,
Алдама мені, алдама.

Аспанда тұрар Ай ғана,
Аспандап тұрар ар ғана.
Арзандап кеткен сөздермен,
Алдама мені, алдама.

Ойын деп қулық ойлама,
Жаныңа Жантық байлама.
Әділдік көрсең тайғанап,
Алдама мені, алдама.

Жағайын деп те зарлама,
Өзінді-өзің қорлама.
Жалғаннан соққан сарайың,
Не бетіммен барайын...

Сыртыңда тұрса бір шындық,
Ішінде тұрды бір сұмдық.
Көздерін маған қысады,
Жетілген жоқ деп кісі әлі...

Қызыл көз қоғам қайда бар,
Алақан кімдер жаймаған.
Бір көрмек үшін жайнаған,
Ісінде пәтуа бар ма адам?!

Өсегі өрттей қайнаған,
Өсіріп айтса тоймаған,
Өзің де сенбес айлаға.
Басыңды шайқа жай ғана...
Алдама мені, алдама.

Біреуге сұлулық жылтырар бет дейді
Қорғасын жалынар бір асым ет дейді
Көңілі көншімес мықтының
Өлген.. көздерді жеп дейді

Сақсынып керілген Кербұғы кайдасың,
Сен қазір пайдасын, пайдасын!
Бірін – қан, бірін – май еліртіп,
Жаныңды қинады, жаңғыртып тау басын

Сұлулық жалт беріп, олімнен қашады,
Айладан құтылмай бір үрей басады
Жауыз оқ пәршелеп, тілгілеп
Тәкаппар, мәрттіктің буыныны босады

Осы екен сұлуды ақтарып салғаны,
Жыртқыштың қолына қан болып тамғаны
Ішегін сүйретіп құлаған маралды
Аспанға көтеріп әкетті қайғы әні...

Сұлулық қайда өзі елес пе жоғалған,
Садаға екен ғой “сүйкімді” қоғамнан?!
Құтқарар сен едің мынау жер- дүниені
Оралып қайтадан келгің келмеді...

Жасыл өңір жоғалтпады сол өңін,
Жарылқаушым түсіндірер себебін
Түсі жасыл болар сірә, жанның да
Жасыл түске мақтау айта беремін.

Жасыл жапырақ, жасыл ағаш, жасыл жер
Жайнар солай жарқылдайтын жасында ер
Жастық шактың шымылдығын көп бояп
Көктемдегі тіршіліктің басын көр.

Жаркабакта отырып, жеті түсті санаған,
Пайғамбардың туын да жасыл түспен бояған
Естіп, сезіп мен тұрдым адамзаттың күбірін
Жасыл шалғын төгілген, жан баспаған жағада...

Ақ сағынға көміліп қызыл гүлдер шым батты,
Аспан түсін көшіріп, көзді алдап көл жатты.
Мәңгі Сары нұрымен жарылқағыш патша Күн,
Жарты әлемді жасылға кірпігімен аунатты.

ХИРУРГТІҢ СОҢҒЫ ОПЕРАЦИЯСЫ *(Қ. Байғонақовтың рухына)*

Қылқобыздың серігі – қарағайлар мекені
Менің де мекенім.

Қайсар шырша бой түзеген тауға елтіп,
Қара дауыл жыға алмаған бекемім.

Сөзсіз еді еңкейгенше ерлігім

Саған қарап өтерім...

Серт бергенім – анамның ақ сүтімен

Парызымды жазған құлдай өтеуім.

Қайдан білдім кәрі Алтайдан ескен жел

Сөзге айналып,

Сүйегімнен өтерін...

Қанша адамды қайта әкелдім өмірге,

Қаншама алғыс ақ кептер боп

Ұшып жүрді көгімде.

Сикыршының таяғындай қолдарым

Тап басатын тамырдың да жолдарын.

Қайдан білдім...

Қалғып кетіп бір күні

Қыран қабак қасиеттің сорларын.

Бітті бәрі...

Маған деген ұлы сенім жоғалды,

Гипократ – ардың түбін сор алды.

Ұлықбектің өрт сөндірген боз өңі

Жүрегіме ажал оғын кезеді.

Естімегім – жоқтау ма еді зарлаған,

Көрінбейді аспан құзғын-қарғадан.

Бекежанның жебесіне айналған

Қанжарымды қаймана жұрт қарғаған.

Сол күні де...

киіп едім абзал жанның халатын,

Иығыма қондырғандай періштенің қанатын.
Қапы кеткен өкініштің көз жасы,
Жөні ме еді... жерге тырс-тырс таматын?!
...Кешір, халқым,
Мен де сені кешірдім,
Жазықсыздың жазасынан шошындым.
«Сот келеді! Тұрындар!» – деп соғатын,
Қоңырау үнін мәңгілікке өшірдім.
Кешір, халқым, мен де сені кешірдім.

ҚОС МҮЙІЗДІ ЖҮРЕК

Шыдай-шыдай төзім тілге таянды-ай,
Осы күнге қалай келгем оянбай.
Тас ғасырдан соғып келген елжіреп,
Жүрек бізді тастап кетті ой алла-ай.

Жігіт көңлі қыздан ауып басқаға...
Әсіреқызыл бір сұмдықты бастады, ә?!
Қарбыздай ғып езіп алған жүрегін
Қыздың қызға ғашық әні – масқара.

Әкім біткен сөмке жасап қарыннан,
Тіліп-тіліп теңге істеді жанымнан.
Аумай қалды билік ескі сарыннан,
Ақиқаттың барар жері тарылған.

Дүниеге құл болғаны мықтының –
Дүниемен бір болғаны мықтының.
Жаңа қазақ күтіп тұрды тік тұрып,
Алау смес ақша уыстап шықты күн.

Полиция мұртпен бағып барлығын,
Ұрылардан алып тұрды айлығын.
Ең соңғы рет алақанын жайды мұң, –
Ұят өлді құшағында қайғының.

Қалай ғана тез еріміз, қар аға?!
Қалай ғана тез ереміз жалаға.
Құпияда жүгінеміз санаға
Қапияда «жүгіреміз молаға...»

Сөз бен істің арасы бар айшылық,
Бірін-бірі күндемейді қайшылық
«Иәнің» басын сипап тұрды «жоқ» келіп,
Бүкірейіп қатып алды таршылық.

Ғайып болды ана тілдің өрнегі,
Ғарышқа ұшып, таққа отырып көрмеді.
Тілі – қазақ, құлағы – орыс халықтың
Көкжиек боп жеткізбеді сенгені...

Ескендірді еске салып бір түрлі,
Қайта оралып тән патшасы сілкінді.
Сол жүрекке пайда болды қос мүйіз
Енді бір сәт тыярмысың күлкінді ?!

Дұшпаны көп жалғыз жүрек бұлқынды,
Көздің жасы, үйіресің бұлтынды.
Шыдай-шыдай қос мүйізге айналған
Сеземісің кеудеңдегі титімді?!

АЙНА

Сұлу тәнге қоныстанған жанды
Құбыжық қып тәңір есін алды.
Сұрланды да, сазарды да ақ жүз
Сәнді еріннен бал емес у тамды.

Сүйсіндіріп, сандуғашым, сайра
Жанмен біткен жарасымың қайда?
Сұлу жанды көре алатын ел-жұрт
Жерде әлі жасалған жоқ айна!

Ай-сұлуға талып түскен дала,
Көріктіге қарашы таңдана.
Күн-сұлудай шексіз жылуы жоқ
Құр сұлуды сүйе алмайды сана.

Мұз боп қатты мінсіз қара көздер
Ит боп қапты бізді суық сөздер.
Жыртқыш жанды нәзік торға қамап,
Қар ханшасы дүниені кезген...

ТӨРТ МЕЗГІЛДІҢ ӘУЕНІ

Кешегі түнерген аспан
Бүгін жерге құлады, –
Ақ қар, көк мұз.
Жазылып жеті қат аспан,
Көк күмбез көгеріп тынды, –
Ағады Теңіз.

Сөйтіп көк жермен ойнады,
Қайтсе де көнерін біліп, –
Жайнаған тірлік.

Төрт мезгіл қызыққа тоймады,
Төрт ханның келерін біліп, –
Не деген билік!

Жабағы жерге аунайды,
Жасарып, түсін өзгертіп, –
Соғады – Самал.

Жаңбырдың бағыты аумайды,
Шалғынға кез – келтіп, –
Суреті – Жамал.

Ақша бұлт жерге қонады,
Көбелек гүлге айналып, –
Дала – Қоңырау.
Етегі жеміске толады,
Көркіне тіл байланып.
Дана өмір-ау!

Қоңырлап, қазбауыр бұлттар,
Салқын жерді төсіне бастың
Жапырақ – сары.

Аспанды көріп, үйелеп жатқан
Қанбақтар, несіне қаштың? –
Кетпесін қақырап бәрі.

БОЗТОРҒАЙ ӨМІР

Әкем менің ақылдан нұр таратты,
Шешем мені сезімге орап жаратты.
Екеуінің аманатын орындап,
Жан түбінен шымыр-шымыр шер ақты.

Сарайымда жарық жұлдыз жанып тұр,
Үндемейді, кімнің аузын бағып тұр.
Жағалауда желкілдесе жас қайың,
Бұқтырмадай ағып кетпей неғып тұр?!

Тау да мені алақанмен қорғады,
Пана болды желден қалың орманы.
Қолын жайып шырша тұрды селтиіп,
Тағдырына адамның таң қалғаны.

Жарқабақтан талай ұштым қиялмен,
Ерік өзімде болса егер туар ма ем.
Бозторғай боп аузын ашты бір өмір,
Түпсізіне терең судың құлар ма ем.

Не сұрайсың жадау-жадау белдерден,
Жылау көрдім дүниеге келгеннен.
Қара бұлттың көзін ашты найзағай,
Адамдықтың рухы мықты өлмеген.

ҚАРА ҚАР

Қобалжыдым қап-қара қарға қарап,
Көктем келе жатыр-ау жар жағалап.
Еске түсіп алыстау ақ шыңдарым,
Күрсіндім іргедегі тауға қарап.

Қап-қара қар қартайып өледі ақыр,
Ақ қарайып түскендей заманақыр.
Оралар деп мұз қанат ақ шағала
Көкке қарап бусанды дала батыр.

Қара терге малшынған қара қарға
Токта десең, тоқтамас шара бар ма.

Ақ пен қара айқасып, аласұрып,
Егіздейін үйлесім таба алар ма?!

Ақ қардың кірпігіне тоқтамаған
Ақ моншақтар – еріген аққалалар.
Кір қолымен құшақтап дірдектеген
Қара жер бар аруын жоқтап алар.

Адам неге адам үшін аяулы?
Қашан, қалай үйренді олар бірін-бірі аяуды?!
Алдандым деп пенделерден
Қанша қашсаң да,
Жалғыз қалған жетім көңіл
Қаяулы...

Сүйер сені жүрек билеп сананы,
Сағыныштың мөлдір жасы тамады..
Қарап тұрып ізгілікке ішің толады,
Жан сарайда жарық сәуле жанады.

Адам – ұлы, адам – кемеңгер,
Тасқа айналып кетті оны демендер.
Мейіріммен адам қарап күлгенде,
Бар табиғат таласа алмай шерменде...

Адамдардың аярлығын көргенде,
Болам мен де шерменде.
Алдамшы жалған дүниенің,
Аяулы, арман дүниенің,
Ішкі сырын білетін,
Сөйте тұра
өп-өтірік күлетін
Пенде болам мен кейде...
Жайлы тисе, жып-жылымшы жалған сөз,
Қамшы болар шын айтылған қайран сөз.
Хафизге бас иетін,
Көкке байлап ұлылар қасиетін.
Қайда барса Қорқыттың көрін көрген

Халықтың қасіреті
У себеді жаныңа...
Әділеттің түсі солғын бұл күнде,
Жан жылуы жоғалғанда біртіндеп.
Бұлт торламай, мұң торлаған аспанды
Көріп көңіл жасқанды.
Сенбен енді бір шындықтың барына...

ЖАЛҒАН-АЙ

«Жалған-ай...», – деп күбірледі жан ана,
Ғұмырының соңғы сәті соғарда.
Күллі өмірдің қуаныш пен қайғысын
Жалғыз сөзге сыйғызуға бола ма?!

Жалған дүние жанды алып қала алмас,
Жалын атқан жан айқайға қарамас.
«Жалған-ай!» – деп кәрі қыран шаңқ етті,
Кеудесіне қадаларда қара тас.

Қасиет бар бұл қазақтың сөзінде,
Түйіп айтқан пәлсапасы өзінде.
«Жалған-ай», – деп шыр айналды артқы жас
Қапы кеткен Құлагердің көзінде.

«Жалған-айда» арман-айдың сазы бар,
Аһ ұрғандай Төлегендер, Қозылар.
Жалғанайдың жалғанатын соңынан
Адамзаттың аяқталмас сөзі бар.

ЖҮРЕК КҮЛГЕНДЕ

Күлкі – сенің жан нұрың,
Айнасындай арлының.
Жарқыраттың маңайды,
Қайда қалып қойды мұң?

Меруерт тіс мөлдіреп,
Күлесің сен елжіреп.
Күліп тұрған сен емес,
Күліп тұрған – кең жүрек.

МАХАББАТТЫҢ ЖАЛҒЫЗ ӘНІ

Махаббаттың жалғыз әні болады,
Оны айтқанда көңілің мұңға толады.
Махаббаттың жалғыз әні болады,
Акқуын кеп айдынына қонады.

Махаббатта жоқ басқаны бағалау,
Жалғыз оқпен қос жүректі жаралау.
Асау өзен арнасынан төгіліп,
Жасқа толып жатады екі жағалау...

Махаббатың мойындамас ешнені,
Танымайды ол сезімдерді көшпелі.
Адамдардың аяулысы жайында
Тым дөрекі, қатқыл айтсам кеш мені.

СЕЗІМДЕ СЕРІК БАР МА?

Дүние сүйеніп талға,
Күн иген жерге төсін.
Сезімде серік бар ма,
Сен ғана тербетесің.

Жанары жаудыраған
Жеттің бе, жетімегім.
Қаракөз-ай нұры – анам,
Күй толы көкірегім.

Жеттің бе орманы боп,
Ойлардың он бораған.
Дариға-ай, арманы көп
Жапырақ сорғалаған.

Жеттің бе қайнары боп,
Қайғының қан жылаған.
Қасірет қанжары боп,
Қара түн қалжыраған.

Жеттің бе қорғаны боп,
Ізгіліктің солмаған.

Дүние – арманы жоқ
Жүзінен нұр саулаған.

Жеттің бе сезім болып,
Өртеніп баратқан ән,
Өзіңмен-өзім болып,
Әйтеуір тағат табам.

Жеттің бе, жарық сәуле,
Қара түн, қар бораған.
Отынды жанып-сөнген
Жүрегім қорғалаған.

Ботам ау, бауырым-ау,
Шерменде, шерлі екенсің.
Өмірдің дауылында
Осылай ержетерсің.

Сен мені шерлі етесің,
Сен мені шөлдетесің.
Осылай сөйлетесің,
Махаббат сен бе екенсің?!

Жерге шат шақ кез келтіп,
Пәк төсін күн иеді.
Келе ғой, ақ перзенті,
Көгілдір дүниенің.

Мені сүйген кездерінде, аяулым,
Мені сүйген көздерінде, аяулым,
Мұң бар еді баянды.
Енді содан бар қалғаны – ызғар-ақ,
Көздер емес, тұрғандай-ау мұз қарап
Көкірегім қаяулы.
Мені сүйген кездерінде жан бөлек,
Ай менен күн кезек тұрды-ау дөңгелеп.
Біз екеуміз жолын тосқан солардың
Қол ұстасқан шеңбер ек.

Мені сүйген, мені сүйген кезінде
Отты шарға айналып ең өзің де.

Қанат байлап, ғарыш жаққа ұшырдың,
Суық карап сол жаралы сезімге.

ҚЫЗДЫҢ ӘНІ

Жүрегіңнің дүрсіліне,
Оттай жанып, күрсінуге –
Мен кінәлі емеспін ғой, жаным.
Өтпей қойса қап-қара түн,
Сыбдырлатып ақ канатын --
Мен кінәлі емеспін ғой, жаным.

Үлбіреген ақ сағымдай,
Жарық берген қас-қағымда-ай
Нәзік сезім елестері
Жаннан қымбат емес пе еді? –
Мен кінәлі емеспін ғой, жаным.

Бұл сезімнің аты мұңды,
Тыңдамаса ақылыңды, –
Тартса өзіне жер сияқты,
Салған әнің шер сияқты, –
Мен кінәлі емеспін ғой, жаным.

Зар болғандай қарай-қарай,
Жақсы көрсең абайламай,
Күндер жылжып өткен сайын,
Жақындасаң маған қарай, –
Мен кінәлі емеспін ғой, жаным.

Маған еріп шексіз дала, тебірендің,
Ерлігіне адамның сүйендім бе, тірі қалдым.
Көкірегіме у төгілді аяусыз,
Жылап тұрып күлуді де үйрендім.

Аспан жақтан ақ жаңбырым, төгілші,
Өртке тамған тамшыдай боп көрінші.
Арқандаулы ағып кетсе ыстық жас,
Өзің жылап тұрғандай боп көрінші.

Мүсіркеме, аяп мені, пенделер,
Қобыз үні – қасіретке тең келер.
Жараланған ауырып тұр жүрегім,
Енді түрі көрінбейді емделер.

Мен емеспін, Бұқтырма ғой өксіген,
Осы сарын – келе жатқан ескіден.
Тағдырыңның тас – талқанын шығарған
Мүмкін емес аман қалу көшкіден.

Өмір – қатал, әрі тіпті – безбүйрек,
Алданба оған бәрін білдім, сездім деп.
Тән суымай, жан мың рет суиды,
Жай таппайды жарты әлемді кездім деп.

Өмір саған сыртын берер бір күні,
Таба алмассың қыр асып кеткен күлкіні.
Өңменіңнен өтіп сонда қарайды
Жұпыны өмір толып кеткен жыртығы.

Ей, жігіттер, жарларыңды сыйландар,
Ақ жүрегін көз жасымен жумандар.
Қарап тұрсаң алтын басты әйелдер
О бастан-ақ сендер үшін туғандар.

Қол-аяғы жібек жіппен байланған,
Сені көріп, көңілі оның жайланған.
Сен биікке көтерілсең төмендеп,
Жарым ақы дәметпеген жалғаннан.

Сенін жүтің – көтерері арқалап,
Бар сырыңды тұрады ғой байқап-ақ
Ұл туды деп қуанғаның азғана,
Дәл өзінді әкеледі қайталап.

Қол ұстасып бірге сапар шеккендер,
Құшып – сүйіп әйелдерін өпкендер,
Тастап бір күн тар жол, тайғақ кешуге
Есік жауып мәңгілікке кетпендер.

КЕЛІСІМ

Тәңірдің ұлы сазына
Мұңлы бір нота керек боп.
Тіріге етін базына
Әкетті сені ерек деп.

Көңілі енді жайланды,
Көгеріп аспан ойланды.
Көзіне жас ап қанаған,
Жұлдызын аққан санаған.

Түпсізді жарық етем деп,
Жан ұшып кеткен екен деп.
Көнбеске көніп мен тұрдым,
Өзіме-өзім бекем боп.

ДОСҚА ХАТ

Хат жаздым деп досым да көп алдайды,
Бәрібір ол маған дос бола алмайды.
Сағыныш аяғы жоқ ол бір бота
Ешкімді де жетектеп келе алмайды.

Өмір мені бақытқа сендіреді,
Боларын да, болмасын сол біледі.
Туа бітекен жүректің мөлдір әні
Жалғыз тастап кетсе алмас енді мені.

Мені өзіңнің жаныңда бар екен де,
Алыстаған аспанның айы екен де.
Шақырғанда дауысың жетпей қойса,
Бірге жүрген достықтың сәні екен де.

Сен мені ұмытқалы ғасыр өтті,
Тудырды өмір талай қасіретті.
Дәнегін махаббаттың шашқан дала
Жүрегі жаралыны ғашық етті.

Өртеніп... гүлдер басын иіп тұрды,
Мейірін жер бетінің жиып тұрды.
Сыбырласа сері самалдың сүйген ерні,
Жүрегі шерменденің күйіп тұрды.

Саналыға сарғаю оңай ма екен,
Жанып тұрып, жайбарақат қарайды екен.
Тамырын тереңірек жайған сайын
Тәтті уы тым ақырын тарайды екен...

Бейкүнә сезім жылап... елік қашты,
Дәуренге бес күн жалған кейіп қашты.
Сүйінішке арналған соңғы нүкте,
Қос жүрекке қойылған көріп тасты.

ЕСІРІК ЖЕЛ СОҒЫП ТҰРДЫ

Есірік жел соғып тұрды,
Ессіз биді биледім.
Сақ-сақ күліп тұрғаныңды
Жылап жүріп білмедім.

Естір болмай жүрек сөзін,
Зерде қалды ұғудан.
Шіркей жауып күннің көзін,
Шырқырады шыбын жан.

Өтіріктің арасынан
Шындық тұрды айқайлап.
Көп күлкіден дауа таппай,
Муза кетті қайғы ойлап.

ҚАРАЛЫ СҰЛУ

Дүние деген осы скен-ау,
Дүние түбі бос еккен-ау.
Адам менен Хауа анаын
Үш күнге тіккен қосы екен-ау!

Өрттей бір өмір өшпестей көрген,
Мұздаса көңіл, от болып сүйген.
Үш-ақ күн мұрсат жердің бетінде
Оғланға кеше ойнақтап жүрген.

Үш бұты қалды жер ошақтың,
Үш тіреуіндей болашақтың.
Жан шығып кеткен ұлы денені
Жоктауы тиіс парасаттың.

Дүние жым-жырт. Айналды аспан,
Айы мен күнін қасына ертіп.
Шашын да жайып, бетін де оскан,
Бекері соның басына жетіп.

Құйылып құмы, борасын көмді,
Аққудай арман адасып өлді.
Бозарып көзі, кеберсіп ерні
Бар менен жоқтың арасын көрді.

ТҮН ЖЕЛІ

Көңілім алабұртып тұрды менің,
Алдымда – Айқабактың жынды желі.
Дүние күлкілі боп көрінгенмен,
Мұнайтқан мені сонда шындық еді.

Кесесін алқара көк төңкереді,
Ару бел көтере алмай сикейеді.
Шамдары бұл қаланың көзін ашып,
Әлемнің ең шулы әні шер төгеді

Қара түн кара кайғы тұндырады,
Қақырауға жетпей тұр бір бұрауы.

Шыдамай зарды жеккен қос қараға,
Құлын боп жанның өзі шыңғырады.

Не болсын, күл дегенге мен күлгеннен,
Тауқыметі асты ғой елдің көрген.
Тәнімді уілеп кеп оскылайды,
Күшімен тұрдым әрең жердің берген.

Аямай бердің уайым уыс-уыс,
Қаныммен қатар ақты болып туыс
Өмірдің жекпе-жегін көріп тұрып,
Түн желі, қарсы жүрдім, бұл не тұрыс?!

Екеуіміз айналмағанда,
Дүние тұрмас, айналар.
Өзіңіз Күн болмағанда,
Жайым жоқ менің Ай болар.

Бермеді маған бір тыным
Сезімнің салған әуресі.
Махаббат дейтін мұңдының
Көзіңе түскен сәулесі.

Алыстап барып қара көк,
Қадалдың аспан төріне.
Жүректен кетпес жара боп,
Жылама енді егіле...

Біз екеуіміз – таумыз және даламыз,
Алыс та емес, жақын да емес арамыз.
Ағыл-тегіл махаббаттың алдында
Тілі тәтті былдырлаған баламыз.

Біз екеуіміз су кешеміз жағалап,
Жұмақты да көрген жоқпыз аралап.
Көкке қарап қол жаяды бір тілек,
Бір есімді алдық әбден аялап...

Баска сөзді ермек етті тіліміз,
Қарамаймыз бірімізге-біріміз.
Жете алмаймыз өлген сағым секілді,
Біз – екеуіміз, бармыз және тіріміз.

Біз екеуіміз – інкәрлыққа кінәлі
Барлық желкен бір бағытқа бұрады.
Қарайлаумен қалқанкұлақ жүр әлі, –
Махаббаттың мәңгі жұмбақ сұрағы.

ТАСТАҒЫ ҚЫЗ СУРЕТІ

Айрылыскандардың жүрегін махаббат қосқан,
Артқыға мәрмәр ескерткіш – қалдырып дастан.
Көз жазып қалған арудың бейнесін қашап,
Суретші жігіт күйігін несіне басқан?!

Құшатын заман киылтып сұлуды ғана,
Ағытар заман аңқылдап шыныңды ғана.
Оймақ ерінің айтты сөз ұғымды ғана.
Күбірден тәтті оянды шырынды дала.

Көздерің қара маңайға қарақат төккен,
Жігіт жігіт-ау зарыңды алапат шеккен.
Мұң шаққан кезде жаны жоқ жаралы тасқа,
Көз емес мынау шок түскен жарақат деп пе ең?!

Қалықтап тұрған қасың-ай қарлығыш қанат,
Жеті ирек асқан жолаушы өзіңе карап,
Токтаған талай тамсанып таудың басында
Күрсініп сосын жөнелген таусылып тағат.

Қап-қара түннің бояуын көшіріп жаққан,
Шашың бір толқын аймақты көмкеріп жатқан.
Тау сұлу сені тәкаппар кейпімен құптап,
Күн сұлу ғана тәу етіп еңкейіп батқан.

Таң нұрын сепкен алаулап, албырап жүзің
Суретші сыры мәңгілік – қалғыма, қызым.
Ғасыр да көшті Алтайды жаңбырмен шайып,
Шалғыны жасыл жасырған арғымақ ізін ...

УАҚЫТ

Толқын шайып мәңгіліктің жағасын,
Өмір-өзен кең көсіліп ағасың.
Адастырып күннің ақ пен қарасын,
Уақыт, шіркін, қайда асығып барасың?

Біреу күліп, біреу күйіп жанымен,
Аз ғұмырда бал татқандай бәрінен.
Адам – Жалғыз шарқ ұрғандай болады,
Көктегі бар Жұлдыздардың қамымен.

Елестетіп қас пен көздің арасын,
Қамшы да емес, тамшыдай боп барасың.
Асықтырып адамзаттың баласын,
Қайран уақыт қашан тыным табасың?

Сен келесің, сен кетесің, сен – дара,
Қанатымен ұшқан құстың сорғала.
Ошақтағы отқа қарап мен тұрмын,
Аял қылып тоқтамайтын сен ғана ...

Ежелгі кәрі паң дала,
Жап-жаңа Күнге бас ұрған.
Қарадым Шарға таңдана, –
Жарығы Жерге шашылған.

Кірпігін ашқан кербезім,
Найзаға алтын қол созды.
Ағарып атқан Ай-бозым,
Ағып өтерін жер сезді ...

Тәубеге бір сәт келдім мен,
Тамсанып балға таңдайым.
Нәресте күнді көрдім мен,
Толықсып туған маңдайы.

Қарызың бар ма уыз-Күн,
Тірлікке сүттен жаралған.
Арызың бар ма уыз-Күн
Ақ көйлек киген ғаламға?!

Аспанның жұлдыздары алыстады.
Көңілім жүйрік желмен жарыспады.
Биікте тоқтап қалған бір-бір жүрек,
Жанымды ызғарымен жаныштады.

Бір сәуле маған қарап алып ұшты,
Себелсп қанатымен сағынышты,
Білмеймін енді қашан жымындайды,
Тағдырым жұлдыздарға бағынышты.

Өмір – самал жел емес деп,
Кім айтты?
Бәйтеректің басын қозғап
Жыр айтты.
Айдарынан жел ескенде,
Қайың боз.
Мәңгі жасыл ғұмыр жайлы,
Бір айтты.
Алтын басын адам неге
Иді екен?!
Жер қайысқан қайғыға
Қалай шыдап тұрды екен?!
Неге қысқа қайырылды?
Бір адамның сапары.
Неге, неге сырғанайды,
Бұл мекен?!
Өмір -- алтын нұр емес деп,
Кім айтты?
Киіндірді қыран тауды,
Құмайтты.
Сары гүлден көрінбейтін
Сағыныш.
Сезім жайлы
Жалғыз өзі
Шын айтты.

МЕН – ЖЕРМІН

Жер – менің мәңгілік мекенім,
Күні ертең қойнына кетемін.
Аз күнге еркелеп Ай, Күнге,
Төсінде тіршілік етемеін.

Жер – деген кәдімгі мен екем,
Мен кетем, қалмайды көлеңкем,
Қалмайды жүрегім, рухым
Жоқтайсың, тоқтайсың сен ертең.

Адаммын бүгінше, ал ертең ақ қармын,
Көркі боп тұрармын көңілді бақтардың.
Осы бір мұңлы әннің сарынын,
Есіме сақтармын, сақтармын.

Тебіреніп тіл бітер тастарға,
Оркестр бір күйде бастарда.
Күмбезді айналып ұшар-ау,
Ізгілік шырқырап аспанға.

Мен солай қонақ боп қайтамын,
Бұлбұл боп оятар әр таңым,
Мен – Жерге айналам кәдімгі
Несіне қорқамын?!

Дүние, қызылды-жасылды көркіңмен,
Болжаусыз самғайсың өзіңнің еркіңмен.
Соңында қалдырып құс жолың-ақ перде,
Не іздеп барасың Жұлдызды жат жерге.

Балықтың, кемеңің ізі бар белгісіз,
Жап-жарық тіршілік жұмаққа бергісіз,
Күн сайын бір күнді ұшырдым қанатты,
Менің ақ көңілімдей
Ақ таңды
Тағы да жаратты.

Дүние, аялда, қызығың – қызыл гүл,
Тендессіз шеберім аңдатқан сызу бұл.
Өтерсің, өтерсің, өтерсің менімен,
Кейпінді қайтейін өшпестей көрінген.

ҮЙЛЕСІМ

Қан айналар шеңбер де,
Күн айналар шеңбер де –
Тіршіліктің белгісі.

Қызыл қаннан жаралып,
Қызыл күннен нәр алып,
Бәріне де Адамның
Келер ие болғысы.

Қызыл ерін тамсанып,
Бар ғаламға жар салып,
Бір күлгенге не жетсін.

Қан бөледі жылулық,
Күн төгеді жылулық, –
Ей, әлемдік сұлулық,
Адамға ғана керексің!

Жетім деме баланы,
Жесір деме ананы,
Жанып тұрған жүректе,
Жаудың оғы қалады.

Қаңғыған бұл сөзінді –
Қаңбақ қып жел айдасың.
Жаза басып өзінді,
Жанылды деп ойласын.

Сүйенері – кара жер –
Ол да ойылып кетпей ме?!
Мылқау, керен, соқырдың,
Жасытқаны жетпей ме?

МЕН АСПАНМЫН!

Жылуым мен жарығым
Бәріне жетер.
Мендегі мұң –
Мұз емес,
Мейірім боп еріп кетер.

Мен – аспанмын!
Алып құшақ иесі,
Менен келіп пана тапты,
Кір шалмаған адамзаттың киесі.
Мен – аспанмын!
Барлық нұрдың көзімен,
Көгілдір – деп әспеттейді,
Әркім-ақ
мөлдіреген сезімін.

Мен – аспанмын!
Аяғым – жерде,
Көлеңкем – көрде.
Жасыл жапырақ, қызыл гүлдемін –
Болғанда ар – дұға,
Сенімен біргемін.

... Осылай деп аспан күбірледі,
Қуат беріп... көзімен күлімдеді.
Жанның да титтейлігі білінбеді,
Жарастырды жұлдызбен пірім мені.

Домбыраның шанағында,
Көз жасы бар қамыққан.
Домбыраның шанағында,
Жазылмаған тарих бар.

Домбыраның пернесінде,
Жұмыр қылыш ойнайды.
Махамбеттің ашу-кегі,
Шар болаттай қайнайды.

Домбыраға қол созады,
Қарға бойлы Қазтуған.
Сәби сырын іңгәлатып,
Жырын қаз-қазын бастырған.

Домбыранын боздауына,
Аруана боп иеді...
Сөз шіркінге ерімеген,
Қазақтардың жүрегі.

КЕЗДЕСПЕШІ МЕНІМЕН

Ақ қағазға төгілтіп ақыл сатқан заманда,
Кедей сорлы ең соңғы атын сатқан заманда,
Қарауылға ап алысың, жақын сатқан заманда
Кездеспеші менімен өмір атты базарда.

Өзің – азат, ой - сана құлға айналған заманда,
Жеңілденіп ар-намыс ыңғайланған заманда,
Сынап болып ақ жүзің жүз құбылған заманда,
Пейіл қайтып оңалмас бір бұзылған заманда,
Кездеспеші менімен өмір атты базарда.

Қарға қарғалығын істеп, үйір болар жаманға,
Жаны сірі қарғадай қара күштің әманда.
Талай дана көз жұмды көрмейін деп шындықтың,
Қанаттары салбырап, тапталғанын табанда.

Ақ пен қара ауысып, көз қарыққан заманда,
Болашақты мақтаудан сөз жалыққан заманда,
Перімен де келісіп, пайда ойлаған заманда,
Қабак түйіп, жақ керіп ойбайлаған заманда,
Кездеспеші менімен өмір атты базарда.

17 қыркүйек 1999 жыл.

АРЫСЫМ

(А.Байтұрсынұлына)

Керілген дала. Кеуделі тауым,
Боздатып түйе көшеген ауыл.
Келелі ойды көсемдей қозғап,
Азаматтар-ай, шайқаған дауыл.

Қаңбақ шал сен бе?! Жөнеле берер,
(Еркінен кеткен ел ере берер).
Токтатып тұрдың қара нөпірді,
Сен айтқан сөзге сене де берер.

Арбауды көрдің, айдауды көрдің,
Көзінде – көзқап, байлаулы қолың.
Ыңылдап тұрып әніңе қостың,
Бабалар сүйген сандалды керім.

Қайықты қазақ кемелі болды,
Тобыр ес жиып, төрелі болды.
Шашылып қалған асыл сөздерінді,
Гауһардай жинап, теремін енді.

ҚЫЛЫШ

Қылыштың жүзі неге өткір,
Жарқырап жүзі не деп тұр?!
Алланың добын далдалап,
Адамның басын жай ғана-ақ
Кескілеу неге керек бұл?!

Жарқылдап қылыш ұмтылар,
Жалындап кекті жыр туар.
Өзіңе қарсы оқ ойлап,
Не жетті жанға бір туар?!

Қылыштың жүзін қан жуар,
Жетім мен жесір зар жылар,
Айбат болар қылышта –
Аза тұтар қайғы бар.

Қылыштың жүзі неге өткір?!
Аждаһа оғын кезеп тұр.
Қылыштың оң мен солында,
Өлім мен өмір кезек тұр.

ӨСКЕМЕН – КӨП ҰЛТТЫҢ ҚАЛАСЫ

Өскемен – көп ұлттың қаласы,
Айдыны – қазақтың даласы.
Ағызып көзінің сорасын,
Жасырып ғасырлық жарасын.
Аяқты алшаң басуға
Халықтың келмеген шамасы.

Бекініп... бекініс салдырған,
Тарихта қиянат қалдырған.
Кен тсуін керзімен,
Жер тесіп гүрзімен,
Таулардың иығын талдырған.

... Көнбедім, көне алмайды екенмін,
Үш жүз жыл жасаған кәртәміш.
Көздерін шел басқан зорлыққа.
Қалайша шүкірлік айтамыз,
Несіне қорқамыз?!

Кенеттен ат басы бұрылып,
Бусанған далаға қала таң.
Кешегі «қалбаға» түйілген жұдырық
Бүгінде – жайылған алақан.

Баяғы жаугерлік заманда,
Шайқасып қан тамған жерлерін,
Тұлпардың тұяғы мөр басқан белдерін,
Үй жайын, орнығар мекенін,
Меншігі болған соң жекенің.
Маңдай тер – малына сатып ап,
Қайтарып ап жатыр, хақы бар.
Бұл деген құдайдың бергені –
Ғылым мен білімнің кемелге келгені.

Бауыры кен бүркіп, от шайқап,
Кәрі Алтай балапан басқан шақ.
Қалалар... өзі жоқ аты бар,
Батырлар... өртенген намыстың отынан
Өкініш... өксісең теңізге батырар
Тәуба де,
Өскемен – жеңіліп көрмеген
Ата жұрт – түркіге
Оралған Отырар ...
Шығыста оянған Отырар!

Есенин, сен не көріп кеттің?!
Айседораның соңынан неге еріп кеттің?
Ал қызыл атпен самғап ең, қанатың күйіп,
Өзге бір өмірге асығып жөнеліп кеттің.

Қайың мен аспан бірігіп, тал, теректері,
Құдайы шебер жаратты-ау ертерек сені.
Көгілдір көзді, алтын шаш, сәби жүректі,
Өзінен алып табиғат... табиғи етті.

Осының өзі бір сені еркелеткені,
Періште дарын туғызып ертелеткені.
Қайғылы Руське жапты ғой қара жамылғы,
Қамыққан ұлдың кенеттен... ерте кеткені.

Ағарды көзі айдың да, жабығып қайың,
Мең-зең даланың мен қалай зарын ұқпайын.
Өлім мен өмір арбасты, күңіренді аспан,
Мәңгілік жайлы соңына қалдырып дастан.

Өзіңмен бірге жылаған ай беті айғыз,
Сан боран соқты, қалмады қарайып қарда із.
Бусанды жер де, адамзат күрсініп салды,
Есенин, сендей ақынды туғызып жалғыз.

ДОМБЫРАҒА ЖАБЫСҚАН ҚАРА БАЛА

Домбыраға жабысқан, кара бала,
Акку-күйін қанатын сабалаған.
Тілде қалмай, күйде қалған бір қасиет,
Жүрегімді тағы да жаралаған.

Бар екен ғой тілеуі өткендердің,
Әуенін әулетіп төккендердің.
Жартастағы жазу өшіп, тіл кесілсе,
Өзгермес өнер тастап кеткендердің.

Отырсың Махамбеттің салып күйін,
Бір аунап түскен шығар жарықтығым.
Домбыраға қол соққан қалпыңменен
Өнердің дәлелдейсің халықтығын.

Шабысын түзелгендей бара-бара,
Қара үзіп бара жаттың даралана.
Аузынан атам қазақ түсіп қалған,
Аман жүр, айналайын, кара бала.

Өлең жүйрік өзіннен,
Ғарышқа да зымырап бұрын жетер.
Өзінен өзі жаралып, күтпеген жерден,
Ақынға аят оқытып, күбірлетер.

Таңғажайып құбылыс өлең деген,
Құпиясы көп әлі еленбеген.
Тәтті оралған сөзімен былдыр-былдыр,
Жұбатып, сені емдеген, мені емдеген.

Қай тілді білсең, сол тілде сыбырлаған,
Біреу бар ... ақиқатқа бұрын барар.
Қай сәуле, мына сәуле жарқыраған,
Шабыт деп аталатын Нұрын болар.

Тауысып ешкім айтпаған өлең жайлы,
Қай жақтан құйылып тұр таба алмайды.
Құдіреттің дегенімен болған іске,
Күн сияқты... жақындап бара алмайды.

МҰСТАФА ӨЗТҮРІК

Қайсар рухтың дауысы,
Өр бабаңның намысы.
Қорғасын боп дір етті,
Қолдыратып жүректі, –
Шоққа айналдың Мұстафа!

Ер бабаңның қайраты,
Жау қашырған айбаты,
Тіліп түсер түнекті
Қуатты етті білекті, –
Отқа айналдың, Мұстафа!

Қалғып тұрған қазаққа
Қалмашы деп мазаққа,
Бас көтерер сөз айттың,
Бір күдігін азайттың, –
Би секілді Мұстафа.

Өссен-дағы сен жырақ,
Екі бетің албырап,
Шындықты айттың зар жылап,
Бойға сінді балбырап, –
Күй секілді Мұстафа.

Сағынышым – сен десіп,
Оралғанда ел көшіп,
Кең далаңнан көл-көсір
Алақандай жер-бесік, –
Бұйырмаған Мұстафа.

Таэквондо – ерге сын,
Табылмаған теңдесің.
Жарқыратып зердесін
Әр қазақтың кеудесін, –
Нұрың қалған Мұстафа.

ЕС – АҒА

Қарайып ауыл шетінде,
Қалқайып тұрған Ес-ағаң.
Алтайы желдің өгінде,
Қартайып тынған Ес-ағаң.

Тең болсын деп босаған,
«Болсыншы» деп бас аман.
Көшкен елге баладай,
Кейіп те қалған – осы ағаң.

Жақсылардың соңынан,
Жиып кеткен Ес-ағаң.
Сөздің сары балынан,
Құйып кеткен Ес-ағаң.

Түгел сөздің түп майын,
Шағып жеген Ес-ағаң.
Туған жерім – құт бағым –
«Тағым» деген Ес-ағаң.
Әйел киім киініп,
«Әртіс» болған Ес-ағаң.
Екі жеңін түрініп,
Сар тіс болған Ес-ағаң.

Қамшы бойлы қалжыңы,
Арқа қаққан Ес-ағаң.
Есік алды мал жиып,
Жаңқалатқан Ес-ағаң.

Ес-аға деп ат қойып,
Еркелеткен ел мынау.
Қаралы үйге аттанып,
Ес болатын кім бар-ау?

Алақандай ауылға,
Көсем болған Ес-ағаң.
Қарсы қарап дауылға,
Кешер жалған Ес-ағаң.

Маржан өлені сылдырап,
Қызды жеңген Ес – ағаң.
Келе атқандай бұлдырап,
Мұздыбелден Ес-ағаң.

Тас атқандай тасадан,
Шыңғырып ұшты қашаған.
Ер-тоқымнан босаған.
Соңғы саусақ бүгілді,
Уақыт өтті, білінді –
Өлшеп қойған жасаған.

ҚАЗАҚ ЕДІМ ӘНДЕТКЕН

Қазақ едім әндеткен,
Бесігімнен тербеткен.
Бұл дүниенің қызығын,
Сұрап алған жер-көктен.

Үілдеген жөргектен,
Уана алмай ермекке.
Бір жығылып, бір тұрып,
Қол ұстасқан еңбекпен.

Тарих жүгін теңдеткен,
Көкірегінде шер кеткен.
Орным – өз босағам,
Қонақтарым төрлеткен.

Оянғаным сол болар,
Кезге келдім жан бағар?!
Дархан далам көсілген,
Ұйқым келмей ... тар болар.

Елең қылмас тар суын,
Жарға келіп қалса да.
Әкімде айла таусылып,
Уәдесінен тайса да.

«Оқытсаңыз Баланы,
Алаулап бақ жанады».

Осы тілек қол созар,
Көтеріп қала, даланы.

Алдымда Абай жолы бар,
Ұрпағым ұйып соны ұғар.
Қазақ едім ежелден,
Терсеңнен тапқан жоғы бар ...
18 тамыз 1999 жыл.

Әділет пен шындықтың ақ туындай аппақ Ай,
Қара бұлттың қақ жарып ағып бара жатқаны-ай.
Сәулесімен сән беріп қара түнде қара көз,
Аққа қара басқандай Ай туады дарабоз.

Қара түннің қанжары қалжыратып жаныңды,
Кербез тұрып қол созған ай нұрына табыңды.
Зәбір көріп бәрінен Ай боп жалғыз серігің,
Жерден таппай әділдік қарап тұрып жерідің.

Көкірегіңе мұң жиып, айлы дала күрсінбек,
Балаң кезде сананда қалып қойды бір сурет:
Әділет пен шындықтың ақ туындай аппақ Ай,
Қара түнді қақ жарып, нұрын төгіп жатқаны-ай.

Төртбұрыш үйлер,
Көріксіз, сәнсіз тас қала.
Жанарды тіреп,
Жігерін жанның жасқаған.
Асығыс келіп, асығып кеткен бір ұрпақ,
Төртбұрыш үйден шамасы келмей басқаға.
Қарапайым бір төртбұрыш әйнек ішінен,
Төрткүл дүние қарайды қамсыз жас бала.

Тағдырлас көршің қалаға қоныс аударған,
Төртбұрыш пәтер – байлығын осы – қазынаң.
Тауқыметі мол тірлікте бітпес ойлардан,
Адамдар да қажыған.

Таж-Маһалды тек суреттен көретін
Самарқанд пен Бұхарада сұлулыққа сенетін.
Қатал, суық төртбұрышқа қайта айналып келетін,
Пәк сезімін жаралап.

Дүниенің төртбұрышын кезетін,
Қиял кешіп, көркемдікті сезетін.
Төрт қабырға төрт алыптай еңселерін езетін,
Пенделерге обал-ақ.

Таж-Маһал қайда-а-а
Падишасы танымның.
Садағасы бір сүйікті ханымның,
Ғимаратты тұрғызатын ғаламат.
Әсем үйлер тұрғызатын жаңалап,
Қолы ғана болса дейсің шебердің,
Ойы ғана болса дейсің дарынның.

БІЗ

Бұл адамды түсіну де қиын-ау,
Күнә жасап бір аллаға сыйынар.
Үнсіз аққан көз жасына жуынар,
Оттай сүйіп, судай және суынар.

Біз тақпаққа айналдырдық батаны,
Арзан акын соңғы сөзін сатады,
Жаңа жауған ақша қардың бетінде
Сенің ізің қап-қара боп жатады.

Көркемдікке бас иеміз бірбеткей,
Мона Лиза портретін кірлетпей.
Қыз Жібекті еске аламыз құрметпен,
Ол ғасырдан бұл ғасырға иба еткен.

Сонда деймін ... құралайды көзден атқан кім екен?!
Бірде – бөрі, бірде – қыран ту екен.
Иірі көп соқтықпалы өмірде
Қарағайға қарсы біткен біз екен!

Қабағыңды ерте түйген, карағым,
Нені біліп таусылып жүр амалың.
Тындырдың ба, түк айтпайсың тұнжырап,
Жайдарыға жер басу да болды ұят.

Жарқыратып жанның алтын сарайын,
Күн әлемге шексіз нұр боп тарады.
Сынық сәуле сенде кетті жоғалып,
Жер сипады саусақтары сананың.

... Әдемісің, келісім бар пішінде,
Айнаға тек көп қарайсың түсінбей.
Онда сенің бст-бейнеңе киілген,
Қабағың тұр бостан – босқа түйілген.

1984 жыл.

МЕН НЕГЕ ЖАЗБАДЫМ

Кездестім талай алаулы тағдырмен,
Жаксылық тілеп, акырын күттім.
Қиюы кашса, қамалып қайғымен,
Тілімді тістеп, ішіме бүктім.

Жанарымды суарып таң-нұрға,
Әдемілікке кимай ұза-а-қ карадым.
Түнекті тілген шексіз ай-нұрға,
Кім білсін,
Кім қалай дәл теңеу табарын.

Жүрек көзге айналып кеткен бе,
Алыпқа айналды сұлулық демде.
Мен сонда аңғардым сөз шіркінді,
Сүйреу керегін есіктен төрге ...

Мен неге жазбадым, күнім,
Бәрі де салқын көрінді сөздің.
Ішпен біліп, жүрекпен сездім,
Көк дөнен сайлап, көңілдей жүйрікпен,
Шексіз әлемді кездім.

Алтайдың шыңы, белес-белдеулер,
Бұқтырма – көйлек, орман – белбеулер.
Жалт етіп елестей, санама өң берді,
Шіркін-ай мәңгілік етсем ғой сендерді.

Бабалар айтқан бәрі де жалған деп,
Үндемей бас шайқап, тылсымға қайран боп.
Таңырқап, тоқтаған ей, менің пырағым,
Зымыра, зымыра,
Дүние – шектеусіз, ал сенде арман жоқ...

БІРЕУДІҢ КІСІСІ ӨЛСЕ...

О дүниеге керек пе ең,
Үзіліп түскен теректен
Жаны бір жайсаң жапырақ қыз,
Жанымды неге қақыраттың?

Көз алдымда жайнаған,
Бұрымдары ойнаған
Жаны бір жайсаң жапырақ қыз,
Жанымды неге қақыраттың?

Ата-анаңды зарлатып,
«Құлынымдап» аңыратып,
Жөнеле бердің дүниеден,
Дүниеге сонда кім ие еді?!

Жаның кетті-ау жаһанға
Бір нүктеге айналып,
Көкте де тұрған болар-ау
Жұлдыздарға байланып...
Жаны бір жайсаң жапырақ қыз,
Жанымды неге қақыраттың?!

Қайғынды ұмыттыратын,
Жаныңды ұғып тұратын.
Бір сезім керек адамға
Ащы су емес алайда.

Көңілін көкке самғайтын,
Қанатын ұшсаң талмайтын.
Бір сенім керек адамға
Менменсу емес алайда.

Жорғалар үнсіз жылан да,
Не жетсін ұшқыр қыранға.
Бір қиял керек адамға
Қиялсыз адам адам ба?

Бас ұрып тоқтау айтатын,
Әуелгі уәжге қайтатын
Бір ақыл керек адамға
Құратын хандық санаңда.

Ибалы, сырбаз көрінген,
Жүзінен нұры төгілген
Парасат керек адамға
Жарасар зымыран заманға.

Құпиясын жанның сезінген,
Қансырап барып көз ілген
Бір жүрек керек адамға,—
Елжіреп тұрар әманда.

ЖЕР САТЫЛДЫ ДЕГЕНШЕ

Жер сатылды дегенше,
Ар сатылды дегейсің.
Өз елінде жер өлшеп,
Жаутаңдаған өгейсің.

Тамырын басып көрем деп,
Ала алмаған жерінді.
Қасиетіне тереңдеп,
Бара алмаған жерінді.

Шексіз төгіп жарығын,
Күн айналған жерінді.
Дәл өзіндей қадірін,
Біле алмаған жерінді.

Елсіз жатқан қияндай,
Кен көрінген жерінді.
Мандайыңа сия алмай,
Тар көрінген жерінді.

Батыр қаны қызатын,
Бата тиген жерінді.
Сатар болсаң ұзатып,
Кигізерсің кебінді.

Қыстау қонып ел көшсең,
Бейғам тірлік – басты ұран.
Не болар ед жер көшсе,
Табаныңның астынан?!

Дала – жаның жоғалмас,
Жиылмаған шалғайы.
Жанды бөліп ала алмас,
Жарлығыңның қандайы.

Жарылқадың пана боп,
Дүниені кезгенге.
Алтын менен Қара жер
Тағы түсті безбенге?!

26 маусым 1998 жыл

ЖЕЛТОҚСАН ЖЫРЫ

Жылап сені ескі алдым,
Желтоқсанның құрбаны.
Көз алдымда жастардың,
Сәбидей сенгіш дидары.
Алақан жайып, әкімнен
Әділдік сұрап тұрғаны.

Жыламай қалай шыдайын,
Шындықтың көріп шырайын.
Айдың күні аманда,
Сырты бүтін заманда.
Айдарлымды жер алса,

Арына тиген сокқыдан,
Аруым мәңгі жоғалса ...

Алаңға шықтың арысым,
Дәуірдің қойып сұрағын.
Күркіреп шыққан дауысын,
Құлдықтың үзді бұғауын.

Жас жаныңның күйгені –
Көзіме қамшы тигені.
Жаныма батып кетті ғой,
Ағаның перде кигені.

...Оқиғалар асығып,
Ойлар туды жаңадан.
Жиырмамыншы ғасырың,
Қабағына қараған.

Төңкерілді дүние –
Жойқып еді бұлқыныс.
Тоқыраудың жетіп түбіне,
Көзді бір ашқан ұмтылыс.

Өзің жайлы ойланам,
Өткендерді ойға алам.
Қаруы жоқ соғыстың,
Қаһарманы – сен ғана.

1986 жыл. Желтоқсан

ӨТЕДІ КҮНДЕР ...

Үміттің жүзін шок қарып,
Төзімін жанның ақтарып.
Түк бітірмей жүргенде,
Қонақ күн кетті аттанып.

Алды-артыңа қаратпай,
Қапылтып қойған заман-ай.
Токтамай күнім, – деп, – өтті-ай,
Жылайтын ерке бабам-ай.

Уақыт – зымыран,
Ғұмырын –
Қамшының сабы келтелеу.
Тарқатып болмай бұрымын,
Кетеді күндер ертелеу.

Алыстан тербеп күшімен,
Отты бір сәуле төгілген.
Күл-қоқыс, тозаң ішінен,
Жылтырап көзі көрінген.

Ағарып тұрып айныған,
Өксітіп тау мен даланы.
Қап-қара түннің қойнына,
Ақ боз ат сіңіп барады.

...Қоштасты солай бір күнім,
Қап-қара түнмен көмкерген.
Қыл жүген ұстап мен тұрдым,
Бір қайыр күтіп ертеңнен.

ЖАҚСЫЛАР ЖАНЫН БЕРЕР

Жаксылар жанын берер,
Жаксылығын көз көрер,
Шүберекке түйген жаны жаксының,
Айғыз-айғыз арамдыққа төзбеген.
Қайыр етер көшедегі кезбеге,
Қайырымын қарыз етпес өзгеге.

Жамандардың мың қатесін түзетіп,
Жұмаққа да ала кетер арқалап.
Ауладағы қоқыс біткен күзетіп,
Жаксы адамның жолын тосып тұр қарап.

Қолы тисе... тазарады бұл аймақ,
Жаман тағы... шырт түкірер лайлап.
Тәңір нендей сый берері белгісіз,
Екеуі де бірдей жетсе, «құдайлап».

Қазақ айтқан «игі жақсы» осылар,
Жақсылығын айтса нұры тасыған.
Ол ұстаған алтын дінгек шайқалса,
Таразы өмір тарыдай боп шашылар.

ТІЛ ТАҒДЫРЫ

Тіл мәңгіге жараланды не шара,
Тіл жазықсыз жазаланды не шара?!
Батып бара жатыр еді құрдымға,
Жан дауыспен тоқтағаны осы ара.

Заман сұры асырғанда айласын,
Өзге тілдің көрсемін деп «пайдасын».
Бабалардың өліп кеткен аузында,
Сұлу тілім, шербет тілім қайдасың?!

Төле би боп төгілгенде маржаның,
Жалғыз сөзбен шешілетін жанжалың.
Тыңдаушысы қалды ма екен қазақтың
Басын айтсаң, түсінетін ар жағын.

Тіл басына түсіп тұрған жайт осы,
Қараңғыда халық күтер Данкосын.
Өз тілінде сөйлегенді ар көрген,
Соқыр, керек бауырларды қайтесің?!

НАМЫС ТУРАЛЫ ТОЛҒАНЫС

Жаныңды жүдетеді дос та келіп,
Жібекті жүн етеді қас та келіп.
Қарманып қайран намыс оянады,
Арынды шыбыртқымен осса келіп.

Қазақша жазған болдык көшелерге,
Қатесін бас қатырып шеше көрме.
Өз-өзін мазақтаудан жалықпайтын,
Апырм-ай неткен халық десе дер де.

Құрметпен иіліп тұр жерің – мынау,
Тәуелсіз тәй-тәй басқан елің мынау.

Өзіңнен-өзің, үркіп жер баспайсың,
Қаныңа сіңіп кеткен құлдық бұғау.

Бауыржан Момышұлы – ерім деші,
Аттың да ақиқаты – жоғым деші,
«Ов» пен «ев»-тен арылмаған сорым деші.
Тасқа басып, есімін тастап кетті ол,
Құдай-ау тым болмаса жолын көрші.

Батырша батыл сөйлер кез елестеп,
Құлдық сана күн туғанын сезер ептеп.
Қызы да өз намысын таптатпаған,
Ер түрік, атам қазақ елі емес пе ек?!

Тілін терең білмеген нағыз қайғы,
Көркем ойдан тәтті бал тамызбайды.
Еспембет пен Көбейдің сөзін ұқпай,
Ұрпақтың ой-санасы тайыздайды.

Кейбіреу мансап қуып жан бағады,
«Осы тіл ыңғайлы», – деп кер бағады.
«Елім-ай!» – деп тұрмаса бетке ұстарың,
Қазақтың осы емес пе сорлағаны?

... Қиянатқа көнсін бе, көнбесін бе,
Қалың тарих сайрап тұр зердесінде.
Қазақты намыссыз деп ойламаңдар,
Қазақтардың намысы кеудесінде.

Намыс жайлы сұрайсың неге менен,
Ақыл ойлап көнбеске көне берем.
Желтоқсанның ызғарлы суық желі,
Намыс отын жалау ғып шегелеген!

ӨТКЕНДІ АҢСАУ

Бозала танды қарсы алып,
Боз тұлпарға мінгенім.
Көкжиекті бетке алып,
Боз сағымға сіңгенім

Көз алдымда елес тұр –
Өткенді аңсау емес бұл.

Аруакты бабамның,
Жапырып жауды қуғаны.
Шексіз-шетсіз даламның,
Шегіне жетіп тынғаны.

Ақ боз үйдің сыртында –
Бозінгеннің боздауы.
Боз жаулықты ананың
Мұнды бір әнді қозғауы.

Көз алдымда елес тұр –
Өткенді аңсау емес бұл.

Кеңістікпен кезігіп,
Еркін бір кешкен күндерім.
Боз сағым уақыт шегініп,
Санамды билеп тұр менің.

Шайқадым тербеп өлеңмен,
Шыр айналдым кесеңде.
Жан дауыс шығар тереңнен,
Жай айтайын десем де ...

Елес, елес, елес құр,
Өткенді аңсау емес бұл.
Өткенді аңсау,
Аңсау ...
Аңсау ...

Қазақты данышпан деп мақтамай-ақ,
Онсыз да ақ халықты ақтамай-ақ.
Тереңдеп Абайды оқы, тебіреніп,
Бір халық сырын шертер өзі келіп.

Қаныңа жалтақойлық қайдан келген,
Ыңғайландың өмірге бес күн сүрген.
Кейбіреу «бізді қой» деп бай-байлайды,
Қазақты сол қалпында Мағжан сүйген.

Керек емес, өзге жал, өзге қанат,
Түбі асыл пендеге – бір қанағат.
Біз жеті кереметтің біріндей боп,
Қалпымызды сақтасақ – сол ғаламат.

СҰЛУЛЫҚ

Ұлы адамды табындырған сұлулық,
Ғұламанды бағындырған сұлулық.
Қар қыз мен хор қызының бейнесін
Әшекейге малындырған сұлулық.
Оттай жайнап көз алдында тұрса да,
Өмір бақи сағындырған сұлулық.

Ізде оны барлық жерден табасың,
Кең даланы жайлап көшкен сұлулық.
Жасыл шөп пен қызыл гүлдің арасын
Айлап кешкен сұлулық.

Тым алысқа көз жіберген ойлының
Жанарында тұнып қалған сұлулық.
Ұза-а-ақ жылдар сақтап асыл жан нұрын,
Жүрегінде тұрып қалған сұлулық.

Уысында ұстап тұрса ғаламды
Тарлық етпес сұлулық.
Тастап менің тау мен даламды,
Мәңгі кетпес сұлулық.

Есебін білер бұл өмір,
Есесін берер бір өмір.
Жан беріп жиған-тергеннің
Баяны бар ма, соны біл.
Қыран боп шықпай шың-күзға,
Теңесе алмай жұлдызға.
Өзінді-өзің қорладың,
Жылан боп жылжып, сорладың.

Қысық көз өмір бағып тұр,
Көрмесе сені нағып тұр.
«Дүние-с-е!» – дедің уыстап,
Ар-ұятыңнан алыстап.

Халықтың асты күйігі, –
Шықпады бірақ батыл үн.
Жауырдан тоқыр киімін,
Боп шықтың «сарай ақыны».

Батпаққа қалай батқаның,
Қасиетті сөзді сатқаның.
Сөзіннен судай төгілер
Шешен тіл ғана көрінер.

Аспаннан да биік бар,
Сол биікті сезбедің.
Алды-артынды тұйықтап,
Салтын кидің өзгенің.

Асылдан да асыл бар,
Сол асылды алмадың.
Жүрегі таза, қолы пәк
Адам боп қала алмадың.

Ақ жолыңнан болды осы,
Алтын көріп тайғаның.
Алланың нұрын сағынып,
Алақаныңды жаймағын!..

КЕЗБЕНІҢ ӘНІ

Сақтамадым, аямадым өзімді,
Тауға соқтым, бір басымды тасқа бір,
Аңқау жаным арам тәннен безінді,
Жол аяғы болар бір күн жас қабір...

Тым биіктен сорғаладым қырандай,
Жолым болмай күнге күйіп қанатым.
Ес жиғызған жатқан кезде тұра алмай,
Жаны сірі жалғыз сезім болатын.

Адамсың... деп сыбырлады көл – құрақ,
Безіп кеттім екі иығым салбырап.
Адамсың... деп жел тербеді алдына ап,
Адам болып қала алмадым мен бірақ.

Ұмыта алмай туғанымды адам боп,
Жер тырмалап, тырнағымды қанаттым.
Қара түнде жарық жұлдыз аман боп,
Садағасы болсам өзім... сол аттың.

О, ДҮНИЕ!

Құпияң қалмапты ғой білінбеген,
Пенденің қармағына ілінбеген.
Қырың көп қырық жаққа қарайтұғын,
Күнгейін көрсем деуші ем – күлімдеген.

Ештеңең қалмапты ғой сатылмаған,
Сұмдықтың ақыл тісі сақылдаған.
Ақ бетінді оскандай қара пейіл,
Ақ қағазға сия боп жақындаған.

Күліп қарап, күңіренді біреу тұрып,
Жанып тұрып, көрсетті жүдеу қылық.
Құрығына бойлатпас иірімін,
Қарға бойға қалайша тұрар сыйып.

Бір асыл іс – үмітті үзбейтінім,
Көңілге керексізді тізбейтінім.

Құсық жуған күйі еді бейшараның,
Күн астынан кінәсіз іздейтінім.

Әділеттің әспеттеп туын ерек,
Адамзаттың ойлаушы ем пірі ме деп.
Алтын жіптен ұстадым адастырмас,
Аспан – біреу, Тәңірдің нұры бөлек.

ҚОСОБА

Күз болғанда көздің жасын шылаған,
Қаздар қайтса, Оңтүстікке шұбаған.
Қособада қаңғиды бір сұр адам,
Төлегеннің соңғы даусын сұра одан.

Күз болғанда Қособада сор болған,
Сөнген соның оң қолынан сөнді арман.
Енді өзінің қайғы уын сорғандай,
Сұп-сұр болып түрегелер сол маңнан.

Қаңғиды адам көлеңкеге айналған,
Өз қолымен аққуды атқан сормандай.
Жанын қинап, өле алмаған әлі күн,
Жұбату да таба алмаған жалғаннан.

Күз болғанда көзінің жасын бұлаған,
Қаздар қайтса, Оңтүстікке шұбаған.
Қособада қаңғиды бір сұр адам,
Төлегеннің соңғы сөзін сұра одан.

Бір пенденін ұмыт болған күлкісі,
Қайталанса оның ғажап түр-түсі.
Және ешкімге ұқсамасам мен егер,
Табиғаттың күдіреті деп сене бер.

Бейуақта құбыланы бетке алып,
Тұрған кезде дүниені ақ танып.
Періштенің күбірінің жасқанып,
Қанымда егер күнгірлесе ... басқа үн.

Көз алдыңнан кетпей қойса тас жарып,
Қайнап аққан мөлдір судың бастауы.
Өмір, өмір, өмір емес қас-қағым –
Мен де мың бір жастамын!

Ізгіліктің мен де қалған бір дәні,
Топырақпен кетпес еріп ол дағы.
Еске салып тұрар ұрпақ қолдары,
Күнге қарай тартылған бір жол барын...
Рухыңның тасасында жиылған,
Қоқыстарды тазартатын құйын бар.
Мені, сені жарық күнге сиынған,
Табиғаттың перзенті деп ұғындар.

АБАЙҒА НЕМЕСЕ ӨТКЕН ҒАСЫРМЕН СЫРЛАСУ

Өткен ғасыр .. үн келеді алыстан,
Қоңыраулатып, құлын тайы жарысқан.
Үн катады даналықтың тілімен,
Бабам менің мыңмен жалғыз алысқан.

Сол ғасырмен тілдесемін, сөйлеймін,
Саф ауаға, мөлдір суға шөлдеймін.
Еркін ойдың қанаттары қағылған,
Абай туған алтын ғасыр сен деймін.

Еркіндіктің кереметін сезінем,
Босана алмай қатал уақыт тезінен.
Біз асырып айта алдық па жалғыз сөз
Бір ғасырда бір Абайдың сөзінен?!

Ұлы дала, ұлы баба, ұлы адам,
Қалай жазсаң жарасады жыр оған.
Қанды жасын төгіп тұрып жүректің,
Тәңіріден халық жайын сұраған.

Мың жылдықтың басындамыз келесі,
Артта қалды ала шұбар тарихтың бел-белесі.
Қайраңға кеп тоқтағандай ғасырлардың кемесі,
Бір үмітті бір күдікке жеңдіреміз неге осы?!

Мың жылдықтың басындамыз келесі,
Көрші елдерді бомба жасап, соғыспай-ақ «жеңесің».
Аурудың сан түрі бар – канға дәрі егесің,
Тәрк етесің ғұмырынды – улы наша шегесің.

Ерлер отыр, тербеп отыр нәзіктіктің елесі,
Жалықтырған әйелдердің ашық-шашық денесі.
Өтіп кеткен басшыларды кезек-кезек сөгесің,
Көзқарасы жеңілдеген мынау елпек заманда,
Ауыр жұмыс істей алмай, көздің жасын төгесің.

Келер ғасыр – компьютерге ақыл-ойды жегесің,
Адамзатты енді қайтіп адаспастай көресің.
Қайраңға кеп тоқтағандай ғасырлардың кемесі,
Бір үмітті бір күдікке жеңдіреміз неге осы?!

Қазақтың басынан бәрі өткен,
Жауларын жусатқан жерінен дәметкен.
Тіліне тереңдеп бара алмай,
Не орыс, не қазақ бола алмай,
Жан-жақтан жасанды дәрі еккен,
Мәңгүрттен шошыдым.

Қазақтың басынан бәрі өткен,
Қатыгез, баскесер Ермак та бері өткен.
Бай тілдің маржанын тере алмай,
Дағдарып, тоқтаған кенеттен,
Мәңгүрттен шошыдым.

Қазақтың басынан бәрі өткен.
Аштық та, айдау да талаған төбеттей.
Бабалар тарихын заттай бір ескірген,
Тыңдайтын бейтарап кескінмен,

Тамыры шіріген теректей,
Мәңгүрттен шошыдым.

Қазақтың басынан бәрі өткен,
Атомның зардабы өтті ғой тері, еттен.
Күй тындап, саз емген кезде де,
Халықтың рухын сезбеген,
«Жоғалған ұрпақтың» кінәсіз перзенті –
Мәңгүрттен шошыдым!

ҚАЗАҚТАН ШЫҚҚАН АЗ ҰЛДЫҢ СУРЕТТЕРІНЕ ҚАРАП ТҰРЫП ТУҒАН ОЙ

Намысына қазақтың,
Мың жерден көр қазылды.
Аза тұтқан аз ұлдың.
Есімдері тасқа емес,
Көкірекке жазылды.

Періште ойды қозғадың,
Алтын көрсең... азбадың.
Қасқайып тұрдың алдында,
Дүниежүзілік қазбаның.

Қызықтай алмады байлықты,
Алаған қолдан шайлықты.
Қазына емес, қамба емес,
Қара сөзге зар қыпты.

Көрінбес сарай құраған,
Хас шебер екен бұл адам.
Атымтай жомарт аллалап,
Атынан түсіп құлаған.

Ақшаның буы – нұр емес,
Еліре шапқан шапқан құр елес.
Естілер соған ермеді, –
Осы бір рухтың алдында,
Жау қашырған батырдың,
Ерлігі де түк емес.

ӨЗІНДІ ЖОҒАЛТПА СЕН!

Өзінді жоғалтпа сен!
Арпалысып жатқанда заманалар,
Баққан малы қазақтың ара болар.
Өз бейнеңді сақтап қал, шақ туғанда,
Бірді бірге жалғайтын пара болар.

Өзінді жоғалтпа сен!
Өтірік пен шындықтың арасында,
Қаптай соққан қалында борасын бар.
Сонда... сонда кәдімгі адасулар,
Тартар сені түбіне қара сулар.

Өзінді жоғалтпа сен!
Не де болса...
Құм ішінде қап қойған ине болсаң,
Тоғыз балдық алапат дауыл тұрып,
Ащы суға арқырап кемең толса.

Күл-қоқысқа итерер біреу сені.
Қара албасты басады құр еңсені,
Кекке қайрап соғылған алмас қылыш,
Басын қайта көтерер үйрен соны.

Жарға соққан тағдырдың толқындары,
Болған жайға қаратпас артындағы.
Жерге тығып көмсе де саф ойлардың,
Жарқырап тұрса деймін алтындары.
Өзінді жоғалтпа сен!

БАР ҒОЙ НЕБІР «МЫҚТЫЛАР»

Өмірде бар не бір «мықтылар»
Жең ұшынан жалғасқан.
Жаркылдап кейде сөйлейді-ау,
Секілденіп алдаспан.

Өмірде бар не бір «мықтылар»,
Екі жеп бір асаған.

Шыр етіп жерге түскенде,
Жарылқап қойған жасаған.

Токшылық буы бұлт болып,
Көрсетпей қойған күн көзін.
Жабайы жұрт жалпылдап,
Мақтаса дейтін күнде өзін.

Надан деп оны айтпассың,
Жетеді баста білімі.
Жан кинамас енді ешбір,
Табаны тасқа тілініп.

Қыл бұрау салып неғылсын.
Халықтың ащы күйігі.
Жарқырап шындық сөз айтпау –
Орташа халдің түйіні.
Өмірде бар не бір «мықтылар»
Сыпайы сөйлеп, сырт берген.
Көңілі судай тасса да,
Бағасын берген – жұрт мерген.

Өмірде бар не бір «мықтылар»
Өз бағасын білетін.
Қазақшасы жетпесе,
Мүләйімсіп күлетін.
Қазақшаға мұндайлар,
Қырын келер құбылып.
Өз анасын танымас,
Мәңгүртше басы иіліп.

Байлық, дәулет, дүние-бу,
Кімдерден кейін қалмаған?
«Мықтылар», айтшы, ішінде
Ісімен қалар бар ма адам?!

ҚҰРБАНДЫҚ

Баяғыда...

Алла нұрын төгу үшін әрдайым,
Тектеп жатпай пенделердің қандайын,
Құрбандыққа шалды дейді күн сайын,
Құдіретке сый көрсетіп арнайы.

Кейінде...

Жарық күнде арманынан адасып,
Күйкілікпен таба алмаған жарасым,
Бедел жинап ала алмаған санасып,
Ұлы адамдар... құрбандыққа барасың!

Ұлылар бар найзағай боп тіліп өткен сананы,
Көрген рахат, қызығы да шамалы.
Күллі адамның қасірет пен қайғысы,
Жүрегінен қызыл кан боп ағады.

Солай, солай, солар ғана құрбандыққа барады,
Мөлдір жасы қара жерге тамады.
Құрбаны боп қиянатшыл дүниенің,
Ерте кетті адамзаттың Абайы.

Айналайын шындықтан кетейін деп садаға,
Махамбет те құрбан болды жалаға.
Азды-көпті ғұмырында ұлылар,
Күнәһардай ұшырады жазаға!
Көп тобырдың өтеуіне әдейі,
Алтын адам шейіт кетті, не дейін?!

ТӘУЕЛСІЗДІК

Тәуелсіздік казакка –
Айдан аунап түскендей,
Жатып алды шалқалап.

Тәуелсіздік казакка –
Күннен сырғып түскендей,
Жүріп кеттік арқалап.

Тәуелсіздік қазаққа –
Ай нұры боп төгілді,
Сұлу ғана жымыды,
Мәңгілігі білінді.

Тәуелсіздік қазаққа –
Көк аспанды сыйлады,
Байраққа алдық көшіріп.

Артта – аштық, азап та,
Бәрін тұрдық кешіріп.

ТІЛ ҚАЙДА?

Тіл қайда?
Есте, жадымда,
Тіл қайда?
Әуезов кітаптарында.
Қаптаған шала «тілшілер»,
Шулайды тіл жайында.
Тіл бар ма?
Қанмен дарып жұқпаған
Тіл көрдіндер ме жарымжан –
Жаны бар бойда шықпаған.
Тіл қайда?
Жаны ашымастардың қолында,
Сырқатынан айыға қоймас,
Аттың – жалы, түйенің қомында.
Сикы бұзылып,
Айнаға қарап тұр,
Арыстан мен айдаһар тілдің жолында.

ҮШ ЖҮЗ

Туған жер десе... жан шығар,
Қиқулап құстан ән шығар.
Көңілдің боздап ботасы,
Көзіңнің жасы тамшылар.

Туған ел десе... жан шығар,
Күмбірлеп тәтті зар шығар.

Оянды казак,
Ұйықтады намыс,
Намысты кім бар камшылар?!

Туған тіл десе... жан шығар,
Тамырың соқпай жаншылар.
Жүрегің қан боп тамшылар,
Тамшылап барып таусылар...

Үш жүзім – осы расы,
Санамда хандық құрасың.
Еділден аққан көз жасын,
Ертіске келіп жуасың.

Дүбәра етпе адамды,
Ақ карасын қанық ет.
Таң қалдырсын ғаламды,
Таңғажайып қабілет.

Ақында арман бар ма екен,
Қанып ішкен қайнардан.
Қарайып нелер қалды екен,
Қарны жуан байлардан?

Әуелгі беттен таймасын,
Сорғаласын қырандай.
Орта жолда қалмасын,
Кім екенін біле алмай.

Арғымақпен жарысып,
Теңіздей тынсын тасыған.
Ұя салсын намысы,
Шыңның ұшар басына.

Күл болған сезімдер,
Күл болған сенімдер,
Сеніңдер...
Жарқырап ксудеде тұрдыңдар,
Салтанат құрдыңдар,

Содан соң, содан соң
Құлап бір түстіндер құрдымға.
Күл болған сезімдер,
Күл болған сенімдер,
Сеніндер...
Сендерде арман бар,
Қиылып жолдары қалғандар.
Сен жайлы зарлы ән бар,
Лапылдап жанғандар,
Содан соң, содан соң
Өз-өзін сөндіріп алғандар.
Күл болған сезімдер,
Күл болған сенімдер,
Сеніндер...
Сендерде – өкініш, қайғы бар
Батырдың жүрегі қаймығар.
Шоғыңды үрлемей,
Орныңды біл демей,
Күл болмай, жалын боп оянып,
Сыңғырлап күл демей,
Тағы да сүй демей,
Не ғып тұр жыр – көмей!

ТАҢМЕН ОЯНҒАН ӨЛЕҢ

Кеудемді қарып бір өлең,
Мұңайып жүрген кезімде.
Ой-құдықтың түбінен,
Су алып жүрген кезімде.
Күнәға батып ай, жұлдыз,
Қара бұлт басқан кезінде.
Барары күннің сол теңіз,
Қамығып батқан кезінде.
Пернесін басып даланың,
Перілер көшті аспанға.
Жылауық жасы баланың,
Шашырап түсті тастарға.
...Ерімеді тас бірден,
Ғасырлар бар деп алдымда.
Басымды иіп мен тұрдым,
Құдайдың ғана алдында...

Сағынғанда табылатын қасымнан,
Табиғаттай менің ескі досым бар.
Адал досты көріп пе ең сен осындай,
Берік досты көріп пе ең сен осындай?!

Әлі сұлу, әлі жап-жас сол өңі,
Алдап-арбап кете алмас ең сен оны.
Шыншылдықтың тәңірі де сол еді,
Әділдіктің тамыры да сол еді.

Мөлдір неге болмасқа деп су айтар,
Сылдырама сен босқа деп сыр айтар.
Күн тілімен сөйлеп кетті табиғат,
Табиғаттай тамсандырып кім айтар?!

Терезеннен сығалаған ай шығар,
Сезімінді тербеді ме тамшылар.
Оттай ыстық намысыңды камшылар,
Өзінде де бір сыршыл дос бар шығар?!

ҚЫСҚЫ ТҮН

Қар жауады қолды-аяққа тұрғызбай,
Қанаттарын жайған ақ.
Терезеден телміреді түнгі ызғар,
Қырау-көзде тайғанап.

Қараңғыда қарауытар жалаңаш,
Мойыл, терек жапырағын жұлғызған.
Қараңғыда бар баяғы бар ағаш,
Қараңғыда қалбаяды шың-күздар.

Шығыс желі тербетеді шынардай,
Отырсаң сен ой қамап.
Қараңғыда қояр-ау сол шығармай,
Қысқы жолдар тайғанақ.

Жаңбыр шайды қара жолдың шандағын,
Туған жерді мен тым ұзақ шарладым.
Су боп ақты қара жолдың бетімен
Жаңа туған менің аппақ арманым.

Жаңбыр шайды таудың қара жолдарын,
Судан кашып мен ешқайда бармадым.
Шимайланған көп соқпақтың ішінен
Шыңға апарар тура жолды таңдадым.

Пай-пай, қазақтың даласы-ай,
Қырандар қанатын күйгізген күн аптап
Жерұйық жоқ екен, түйгенім, деп осы-ай,
Көшпендім көрмеген тұрақтап.

Арқадан Алатау ауғанда
Тұлпардың тұяғы кетілмес.
Атыраудан Алтайға барғанда
Қашық деп қазағым өкінбес.

Сар желіп, саф ауа дем беріп,
Жел – кеме, желмая – көлігі.
Қонақжай жол бойы ел қонып,
Бір шеттен бір шетке жететін бір күні.

Ағын сулар ағысын тастамайды,
Еркелетіп тұрады аспан айды.
Еске салып әлемнің шексіздігін,
Жұлдыз болып жан-жаққа жас тарайды.

Жолды үнемі жақсылық бастамайды,
Жарық күнде түн тынып, қас қарайды.
Адамдардың жүрегін жылатуға
Жаралады басқа мұн, басқа қайғы.

Аспанға жиі қараймын,
Нұрын төгер аямастан арайлым.
Жақсыларым сонда кетті емес пе,
Бір көрініп қалар мүмкін елес боп?!

Жарықтық-ай, жарық нұрдың сарайы!
Сенсіз әлем – кара батпақ жабайы.
Кіндігімнен байланғандай бір түрлі
Тауып алдым аспан деген сиқырды.

Төгіледі жаңбыр болып төбемнен,
Көкшіл тартып, мөлдірейді тереңнен.
Жүрек сыздап, мұң шалғанда қабарып,
Көк аспанға қалам үнсіз қадалып.

Шексіздігі мәңгілікпен жарасқан,
Ой-санамды жаулап алды сол аспан.
Тектен-текке құралмайды сөз бірден,
Аспан жақтан ... келетінін сездім мен.

Көздің нұры көк нұрымен кездесіп,
Ашылғандай құпиялы соңғы есік.
Көкте – тәңір, жерде адамға селбесіп,
Дөңгеленіп бара жатты жер-бесік.

Шынары шын жартасты жарып шығар,
Өз оты өз сәулесін алып туар.
Қолмен түзеп, әуре боп қалма, пенде,
Қиялмен біткен іске болып құмар.

Күннің нұрын сіңірген жасыл отты
Дүлейліктің еркімен басып өттің.
Андамасаң аялдап киесі ұрар
Киіктің сүтін емген қасиеттің.

АУЫЛ МЕН АҚЫН

Тәрк етіп арман-мұратын,
Ауылда қалды бір ақын.
Жаңбырмен жүзін жуатын,
Жұлдыздан алған қуатын.

Көзінде аунап көк таулар,
Көңілге қандай тоқтау бар.
Жанарынан жас тамған,
Мөлдіреп тұнған бастауға.

«Ауылда қалдың адасып», –
Жамағат дейтін жаны ашып.
Болашаққа «бал ашып»,
Жол сала алмаған санасып.

Жарқ етіп, таңның түндігі,
Басталды ауыл тірлігі.
Айналып ақын тұр сенен,
«Ауылым – жердің кіндігі,
Ауылым – жердің кіндігі».

ҚИЯЛ

Не жетсін таза ауаға,
Жусанды жұмбақ далаға.
Жұлдыздай аққан жүйріктің,
Суреті көшкен санаға.
Айналып дала қалаға
Ғажайып шаһар бола ма?

Не жетсін қаймақ-қалаға,
Дәрісін сепкен жараға.
Жан-жақты дамып бала да,
Сапарын бастар дана да.
Айналып дала қалаға,
Ғажайып шаһар бола ма?!

Көгілдір көлдер жағада,
Бал жиған асыл аралар.

Ғажайып – кітапханалар
Ой кешкен ақ бас ғұлама
Әлемге үні таралар.

Жемісін төккен, жерде өніп,
Көзін бір ашса бақ солай.
Тәж-Маһалдай сәнденіп,
Айналып тұрса Ақ сарай.

Түтінін көкке үрлемес,
Зауыттар – жеткен бір белес.
Шаң шығармас жолдары,
Тозаң тұтпас орманын.

Әне – жайлау, міне – жол,
Қақпаны аш та, кіре бер.
Тұлпарды тандап міне бер,
Еркіндік – осы, біле бер.

Таусамай жұтса кәусарын,
Тас қалаға жан салып.
Тілессе қайыр күн сайын,
Азанда бірсеу жар салып,
Айналып дала қалаға,
Ғажайып шаһар бола ма?!

Көзінен сыры көрінген
Аяла адам баласың.
Әуелгі таза сеніммен
Мөлдіреп саған қарасын.

Бейнеті қалың пенденің
Жаралы жаны жалаңаш.
Жанына тиіп көрмегің,
Қайрылып қайта қарамас.

Ағылып жатса әңгіме
Шын сырын айтып үндемес.
Тағдырым түсті тәргіге,
Арашашы бол демес.

Қаларсың қалай сезімсіз,
Көз – айна болар сол шақта.
Баяндап берер тек үнсіз
Үзіліп түскен моншақтар...

ЕРКІНДІК

“Еркіндіктің есігін қылышпен аш”
Сұлтан Бейбарыс

Алатау жатыр мұнартып,
Жазығы жоқ қой тастардың
Шексізге ол да құмартып,
Тілеуін тілеп аспанның.

Қара тас соқыр, мылқау да
Еркін қалпында қатыпты.
Алатау жатыр шырқауда
Маған қарағанда бақытты.

Көшеді бұлттар ақ тамақ
Кенжекей қызы ғасырдың.
Маңғаз тауларға жалт қарап,
Тәуелсіздігіне бас ұрдым.

Жұмыс көп естен танатын,
Ес жиюға уақыт тар.
Еркіндік десе ағатын.
Мөлдіреп көзден ақықтар...

АУҒАНДАРДЫҢ КӨЗ ЖАСЫ

Сұп-сұр еді ғой жаңбырдың түсі,
Қараған оған болмады кісі,
Көз жасын көріп мыңдаған тамшы
Жыландай жалмап жүйткіді қамшы.

Сұр шапан жапты сұр жердің үстін,
Сыры белгілі зымыран соғыстың.
Аспаны бірге ауғандар жылап,
Шапалақ ұрдық, ысқырып қаттырақ.

Жауғанда қарша аспаннан бомба,
Араша түспей шырқырап жанға.
Шалжиып жаттық, шырт-шырт түкіріп,
Қанағат етті ауғандар барға...

ТАС ПЕН ГҮЛ

Тас гүлге төнді ғашық жардай,
Зіл қара батпан басын алмай,
Гүл ерні әнтек ашылып текке,
Желмен толқыды басыла алмай.

Тас емес, жылап ақ жаңбыр тозды,
Көктемгі гүлмен бір өмір озды.
Көк бақа тасың мелшиіп жансыз
Тамырын жаншып, сіңірін созды.

Бауырын тескен тұманың көзі,
Тастай қатқанда таудың мінезі
Қобыз кеудемде қосыла сыңсып,
Бір сурет қалса ол – шынардың өзі.

Тау болса, тасын жасыра алмайтын,
Қой тастар құжынап, тасырандайтын.
Гүлге не дерсің, тасқа не айтасың, –
Қодар мен Баяндай қосыла алмайтын...

БАЙЛЫҚ

Таңдадым жан сап,
Сезіммен таусап,
Көңілдің ғана байлығын.
Сақылдап өзен,
Тау - тасты кезем, –
Тәрк етіп патша жарлығын.
Құлдыққа ескі,
Күндікке өшкін, –
Жау жүрек еркім көнбеді.
Салтанат құрған,
Серт беріп туған
“Шындыққа” рухым сенбеді.

Дүние – коқыр,
Пенделер – соқыр,
Соңынан ерген шерменде.
Көкірегі толып,
Тұр еді-ау жанып,
Өмірге алғаш келгенде.

Алтынга сары
Селт етпес жаны –
Тектілер ғана бас имес.
Сыңғырға елтіп,
Мақтауға шертіп,
Иілмей қалған досың дос.

Қоғамның торы
Қуартқан өңін
Досымды сұмдық аядым
Ауырып санам,
Жоғалтып адам,
Алақанымды жаямын.

Ғұмырың келте,
Ойсызға – ерте, –
Байлығың қандай баянсыз.
Жан беріп босқа,
Шағылып тасқа,
Қазына жиюды қоярсыз?!

Жақсының өзі
Тұнды да көзі,–
Айналды мәнгүрт тұтқынға
Жүргенде күнсіп,
Балықтай сусып.
Қарабай-шөлден шықтың ба?

ӘЙЕЛ АҚЫН

Мен кешірім сұраймын,
Әйел боп туғаным.
Тағдырын бер Күн, Айдың –
Бозторғай жырларыма.

Әйел боп туып,
Ақындықты қуайын дедім бе?
Алып бәйтеректен
Нәзік жапырақ боп шығайын дедім бе?

Мейлі мен кім болсам да,
Ішіме салды ғой бір отты
Қыран бүркіттің ессіз елесінен
Көгілдір балапан шыр етті.

Шексізге қадалса әлсіз жанарым,
Саумал бактарды соғады самалым.
Мен-бәлкім елшісі Ибн-Синаның
Рухани емшісі адами жараның.

Басымды иемін, ерлерге қарызбын,
Сабалап тұрмайтын таптаурын көне ізді.
Ақындық шықпайды шықпаса әйелден
Айтпасам, өледі-ау, ойларым ең ізгі...

17.09.2005 ж.

МҰҢ *(Экспромт)*

Білем, сезем, осы бір мұнның тек емесін, –
Біреу ғайып боп, қалдырғандай тек елесін.
Әйтпесе бәріне биіктен қарайтын
Әлемге аян ғой Құдай емесім...

Бұл, бәлкім, қырғыздар айтқан жыр ырғағы,
Өзбектің Аллаға арнаған құрбаны.
Бұл, бәлкім, бұршақтап кара бұлт қанаты
Қазакты жылатқан Мұқаңның жырлары.

Қаңбақтар көшкіні. Ауғанның даласы,
Адаспай тұрмайтын адамзат баласы.
Бұл, бәлкім, мәңгілік ғашығын іздеген
Абайдың нұр тұнған көзінің қарасы.

Бұл деген сұмдық қой – ақылға қарай ма,
Қайғысыз кара су жұбатпас қалайда.

Ақындар ерте өлсе шетінен дарынды
Осы мұң ғарышқа әкетті деп ойла.

17.09.2005

Адамсыз домбыра үндемей тұрады,
Қоңыр үн төкпейді желкілдеп құрағы.
Домбыра-жанымды самсоз бір күй бөлеп,
Қозғайды, тербейді шабыттың шуағы.

Домбыра шын жетім – бұрышқа сүйенген,
Жарасым таппайды төрдегі кілеммен.
Екі ішек сорғалап, қос өзен-көз жасы
Кеудесі шерленіп тұрады-білем мен.

Сикырлы саусақтар құрысын жазады,
Адами домбыра – адамсыз жазалы.
Жұптарын жазбайтын қос аққу сияқты
Қос ішек заулайды тарқамай базары.

17.09.2005

БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНА

Үзілді өмір... Келмеске кетті бір батыр –
Боздатып елін, жалғыз-ақ күнде шулатып.
Жоғалып кетті ол қуатты нұрмен, жүрекпен.
Ізгіліктің де бір гүлін мәңгі қуратып.

Айрылды адам Адамынан ең бір қымбатты,
Қайғының суын Уақыттың желі құрғатты.
Жартастай ауыр жаныштап түгел жер бетін
Көңіл айтты ма, күбірлеп баяу Күн батты.

Аяулы дүние ажырап қалған жоқ сенен,
Қарашығында қарайып барып от сөнер.
Жылама адам, Адамның күні батпайды
Тағы бір жаққа таң атыруға кетсе егер егер...

ТУҒАН КҮН

Адамның туған күні – арман күні,
Аспаннан аппақ нұрдың жауған күні.
Күрсінтіп, шаттандырып, толғандырып,
Әйтеуір тағы бір жас толған күні

Кіндік қан босағаға тамған күні,
Бір жұлдыз қара жерде жанған күні,
Қасқа құлын кісінеп Ай астында
Аруана боталы болған күні.

Түнекті тіліп сол күн туған адам
Тас жарып сәби даусы інгәлаған.
Қызыл шапақ секілді қызыл шақа
Әлемнің кірпігінен сырғанаған.

Дүние құшағына алған күні,
Тіршілік шаранасын жарған күні,
Шатырлап шаңырақтың найзағайы
Толғатып ана белі талған күні.

Сол күні нәсер төгіп, дауыл көшкен,
Беу-беуі ана-жердің шығар ма естен.
Ұлы күн – туған күні адамдардың
Ту байлап, казық қағып, кіндік кескен.

14.01.2006

Көктемге мен де асығам,
Көк белге қарай жүремін.
Көктемде толқып басылар
Көк пенен жердің жүрегі.

Қар басқан менің жолдарым,
Көктемге мені алып бар.
Тасындай болып қағбаның
Бозторғай жаным қалықтар.

Сабыр бер сабылыстарға,
Кешікпей көктер бұл маңға.

Көктемгі жарылыстардан
Есінен танбай тұрғанда.

НАУРЫЗ

Наурыз өзі тербетті тал бесігін,
Ағыл-тегіл, ақ пейіл көл-көсірім.
Наурыз мақпал түн, уыз таң ғой,
Уылжыған үміттің үйлесімі.

Наурызым ұлы күні ұлысымның,
Пәк қылық, паң даласы Шығысымның,
Татулықтың еріген бал қаймағы
Таңдайында досымның, тусымның.

Әз Наурыз – тіршіліктің жалғыз дәні,
Қоштасқан қаһарлының соңғы ызғары.
Алтын күрек аршыған жер бетінен
Жылап кеткен кішкене қар қыздары.

Қызғалдақтар билейді, дөңгеленіп,
Наурыз төрге шығады елге келіп.
Алтыбақан тебеді алтыжасар
Ұстап күннің жібек-жіп сәулелерін.

Наурыз күні тамаша керім қандай,
Көңілдер кірбеңінен арылғандай.
Құшағынан гүл өріп жүр адамдар
Жүз жылдық жылымықты сағынғандай.

20.03.2006

БІЗДІҢ АУЫЛ

Қайда ауылдың даналығы, санасы,
Қарияның таусылған шарасы.
Тұнып қалған тұнық ауыл үстінде
Таулардың көзқарасы.

Қайда кетті қызулы өмір, шулы өмір,
Кетіледі көңіл – сарай күнде бір

Көшіп жатыр қала жаққа күллі ауыл
Қазығы да қалмағандай бірде-бір.

Естілмейді күркіреген бір дауыс,
Таңдайында құрттың дәмі – алданыш.
Алтын тамыр ауыл көшсе қалаға
Жөргегінде өлер ме екен бір намыс?!

Біздің ауыл көрікті еді бәрінен,
Қалжынды да айта білген бабымен.
Абыр-сабыр ауылдардың ішінен
Айыратын қымызының дәмінен.

Күн асылып айыр өркеш шыңына,
Көлеңкелер қыстаушы еді сұғына.
Тазалықты талап еткен ауылға
Шыдай алмай өртенетін құбыла.

Шемен шерді ұрпақтарға көшетін,
Мұхтар атам шешен тілмен шешетін.
Олай-бұлай арамдықтың жолдарын
“Қайшыбұлақ” қақыратып кесетін.

Жолаушыға жымыып жер төресі,
“Көлге” жетіп, көкке жетті төбесі.
Ғылым қуған Нұр-атаның ұлдарын
Шығарып сап, қарсы алатын жол – осы.

Батыс жаққа көп қарайтын бұл ауыл.
Жағасында жыр оқитын тұманың.
Үркердей боп үндемей-ақ тұратын
Кербез шырша көкке ұшырып қыранын.

Құлын шақтың есте қалған елесі,
Бесігінде тербей берді неге осы?!
Күншуақтап Садык атам отырған
Орындықтың босап қалды-ау шегесі.

“Баян-Шаған” – шамырқанған шатқалым,
Жазда-жұмақ, қыста арымдай ақ қарым.
Сиремесін өлген ауыл секілді
“Шағыл” жаққа шашыраған оттарың.

Бес саусақтың сөгілгенде көбесі,
Қарағайдың қадалғанда жебесі,
«Жетіректен» жетім қозы домалап,
Үйір бағып, кірсе екен ел есі.

Төлегендей ақынын құрмет тұтар жөні бар,
Астанаға жіберіп ап, Қайырдыны сағынар.
Баламердің атын алмай өртенген
Балалығың тағы бар.

Біздің ауыл көрпе тіккен, жүн сабап,
Күтірлеткен күз-жартасты күн табақ.
Орақ тілді, от ауызды ауылым,
Әңгіменді біліп отыр шартарап.

Аулым-ай, шаруаң тұрсын дөңгелеп,
Абыройды шаша көрме теңгелеп.
Асып-тасқан айдай әлем ішінен
Ақынына алақандай сен керек.

ЕЛЕС

Жер Абай боп оянды!
Ай қабақ ақырын дірілдеп,
Еріндер не айтты күбірлеп,
Даналық мың өліп, тірілмек.
Сөзден де ауырлық білінбек.

Абай боп қозғалды!
Алып жер кіндігі...
Қалай деп жориды кім бұны,
Абайдың аруағын аунатқан
Қазақтың не болар тірлігі?!

Алып жүз – Абайдың елесі,
Жер түстес қоңыр өң –
Санамнан бір сурет көріп ем,
Жан сөзін жүрекпен ұқсам деп,
Қараңғы түнекке телмірем...

ТУҒАН ЖЕР ӘУЕНДЕРІ

Қайда менің қанаттарым жоғалған,
Қайда, қайда мөлдіреген сол арман.
Таулар қалды туған жерді құшақтап,
Мен де қалдым, артық емен солардан.

“Көл” аталған басқа атау таба алмай,
Тұншығасың толқып, тасып, аға алмай.
Тәңірінің төге салған көз жасы –
Дөңгеленіп тұрып қалған тазармай.

Бірде ысытып, бірде бұркап жауыны,
Бұқтырыманың басылмаған солығы.
Таудан түсіп келе жатыр аяндап,
Алмас қылыш ақ боранның жорығы.

Көшкен жұртты құлазытты қалайда,
Арса-арса ағаштарым тоғайда
Адуын су албастысы ұстаған
Мұз жастанып, қар төсенген оңай ма.

Тауға елтіген қызу көңіл қыраулап,
Жер түбі боп тыншу тапты бұл аймақ.
Сары жұртта – көл қорыған қызғыш құс
Қызығынды көп сұрайды құдайдан.

10.06.2006.

ЖАҚСЫЛАР

Жақсыларсыз өмір сүру мүмкін бе,
Онсыз тіпті жараспайды күлкің де,
Қарап тұрдым кара жердің сыртынан
Жақсы біткен сөйлей ме деп бір тілде.

Қайғы кешіп жан түскенде азапқа,
Боздап кеттім басым сүйесп боз атқа.
Жақсыларды қимай қайта оралдым,
Бауыр басқан халықтардай қазаққа.

Тауда туып, намыс жырттым далам деп,
Қалақтай-ақ қасиетке алаң боп,
Мен кетпесем кетпей жүрмін ортаннан
Енді қайтып жақсы таппай қалам деп.

Назымды айтып, жас төкпедім ағаға,
Теңіз үркіп лақтырмады жағаға.
Мен кетейін аққан жұлдыз секілді
Жақсылардың көңілінен садаға.

Жақсы сөзден тайды десе, кім сенер
Ер бақытты ел шырайы кірсе егер
Жерді құшты мейірімнің құшағы
Жақсылармен сөнсе бірге Күн сөнер...

ПОЭЗИЯ ПАДИШАСЫ

Әулие ақын, Муза арудың өз ұлы,
Әлемге ортақ таңғажайып сезімі
Өзің емін таба алмаған сұмдыққа
Көк күледі жерге жетіп езуі.

Сығандардың еркін өмір, арбасы.
Салт аттының мыс жүрегі, дәу басы
Алтын шашты Балық-әйел жолында
Сопы шалды жұтқан өзен арнасы

Махаббатта бар мәңгілік жарасым,
Құмарпаздың у іріткен санасын
Пушкин десе... мөлдір көзқарасы
Хас сұлудың елестейді данасы
Ән салады көшпенділер даласы,
Қалқаяды Қозы Көрпеш моласы.
Пушкин, сені жеткізеді біздерге
Салқын тартқан ғасырлардың арасы.

Ертегі айттың ақиқатты шегелер,
Әзір түрі көрінбейді көнерер.
Марста енді тұрам десе кемпірі
Балықшыға Алтын балық не берер?!

Орыс сөзі құбылып шамшырағы,
Алтын тәжін киіп шыңға шығады.
Күздің соңғы жапырағы қалтырап,
Қысқы кештің бөрісі ұлып тұрады.

Сыртың – бүтін, өңің неден қуарды?
Теңіз өліп, сыңғыр бұлақ суалды.
Неге, неге аспанда да тұманды
Әділдіктің бар екені күмәнды?!

Дауылпазы, еркін ойдың көсемі,
Қансыратқан қоғамның тас кесегі.
Сенің жырың жарығындай жұлдыздың
Адамзаттың керуенімен көшеді.

АҒАШТАР

Ағаштардың басы қалт-қалт етеді,
Адамдармен ере кетсем екен деп.
Өкіне ме кезіп кетпей жаһанды
Қалғанына жолдың бойын мекендеп.

Ағаштардың құлазиды кеудесі,
Оған аян ғажайыптың келмесі.
Қанат жайған ағаштардың кермесі,
Судырайды көрік беріп жерге осы.

Қайтқан құстың қанатындай керілген,
Қара жолдың қапталында төгілген.
Жайнап, қайта қабырғасы сөгілген,
Жолаушыға мұңын шағып егілген...

Ағаштар-ай, сүйрік едің, сынды едің,
Қатар тұрып сәлем берген мың келін.
Еркін едің, азат едің, шулы едің, –
Бір өзіңе жаным ашып тұр менің.

ҒАШЫҚТЫҚ

Тәнге деген ғашықтық шалажансар,
Жан сұлуын ғұмыры адам аңсар,
Тәнге деген ынтықтық айнымалы
Күмәнді онда ләззатты қайғы бары.

Ата-бабам сарғайған санаменен,
Ақиқатқа айналып бара берем.
Аймалап, өртенудің кетті сәні,—
Ерікті жан шырқырал көкке ұшады.

Махаббатты қайтесің сатылатын,
Мың бір түндік күнәға батыратын.
Іңкәр сезім – айнымас адалдығым
Желбіретті ақ туын санам бүгін.

Толық ғашық болмайсың сезімменен,
Ақыл патша қорсынып көз ілмеген,
Қайыптың жаңғыртқанда атын аймақ
Ақ Бөбек отыратын ақыл ойлап...

Тән суынып, кеудеден жан алғанша,
Сезімін сездірмеген адам қанша.
Ынтазарлық парасатпен қауышқанда,
Не жетсін жан-тәніңмен табысқанға.

СӨЗ

Жеті қырдан аса алмай,
Жетім қалған сөздерім.
Туып, қайта қаша алмай.
Есімді алған сөздерім.
Езуінде езбенің
Ермек болған кездерің.
Бодауында өзгенің
Құлдыққа да төзгенің.

Атасы арзан, сөздерім,
Алтыны тозған, сөздерім,
Қайыр сұрап бұл күнде
Күйін кешкен кезбенің.

Ұртта қалған улы сөз,
Жұртта қалған жылы сөз,
Көпіріктен көрінбей
Көркі қашқан ұлы сөз!

Ел пысығы жаттаған,
Ордадан да аттаған,
Екі көздің бұл күнде
Бірі – айла, бірі – сөз.
Сөз көрдім мен бодаусыз,
Тамырынан суалған.
Қазығы жоқ, қадаусыз,
Жапырағы қуарған.

Сұлу сөйлеп қиыла.
Сөздің нанса шынына,
Жетеді ғой миына,
Айналмаса бопты енді
Тіл – түлкінің қиына!..

Өлгендеймін түсімде емес, расында
Мен де бірге Мұқағали жасында.
Үмілеген менің соңғы тынысым
Қайғы кешкен жас кабірдің басында.

Нағыз ақын өлген кезде мен қалмай,
Жоқтау айтып, арылыппын армандай.
Бәріне де семген санам бас иді, –
Қыбыр-қыбыр тіршілікке таңданбай.

Айбергенов ажал тапқан кезде мен
Періште едім аярлықты сезбеген.
Солар кетіп сөнген сағым ішінде
Қоштасыппын құдіретті сөзбенен.

Хас жүйіріктен қалған күнім – далбаса,
Қайтер едім солар лаулап жанбаса,
Бәрі жақсы, төңірек те -- керемет
Сағыныштан өлген жаным болмаса.

Тамсана берем,
Тамсана берем.
Туардай түркілер таусап,
Ақындар аңсаған өлең.
Сыбызғы тартады кеудем
Асканда
Аршалы белден.
Байқамай басын көтерді
Бармақ гүл
Балсары жерден.

ЭКОЛОГИЯ

Боздама, жүрек, боздама,
Шындықтың аулын қозғама,
Ажалдың кезген елесі –
Бұрқырап шыққан газ ғана,
Өскемен емес бұл күнде
Тұратын жерім – Газқала!

Боздама, жүрек, боздама,
Ақиқат түбін қозғама,
Қазақша сөйлеп келеді
Көп ұлттар бүгін аз ғана!
Мен де бір ана тіл жайлы
Ертегі айтқан таз бала...

Боздама, жүрек, боздама,
Жайың бар шырқар мәз бола,
Жақсылық-жайлау төріне
Үйрек ұшты, қаз қона.
Менікі ақпақұлаққа
Айтылған арзан сөз ғана.

Өмірді қысқа деменіз,
Қайрандап қалса кеменіз
Қап-қара түнді қақыратып,
Жасындай жанып сөнеміз.

Шектеулі болса санаңыз,
Шексіз аспанға қараңыз.
Мәңгілік өмір қасында
Жер менен Көктей арамыз.

Тәнің – жаныңның таңбасы,
Шаттықтың шалқар арнасы,
Қимасын алып қара жер
Қан болып аққан көз жасы.

Өмір – адамның өз басы,
Жаңбырдай жауған қазынасы,
Жапырақ та өлер, жаз да өлер
Тірліктің бар ма тозбасы?!
Өмірге тоймас адамның
Өмірі бітпес базынасы
Өмірді қысқа деменіз...

ТАБИҒАТЫМ

Болысар маған табиғат,
Гүл жарып жауқазындары.
Қол созар сүйеу болып-ақ
Даланың ай сағымдары.

Мелшиіп таулар қарайды,
Мерт болса, асыл мұраттар.
Ақ жүзін тосар арайлы
Алдымнан шыққан қыраттар.

Табиғат тылсым. Аятсыз
Жаныма жанын қосқаным.
Қиястау кезде қанатсыз –
Қиялап ұшқан аспаным.

Арда төліңнің кебінде
“Адамға табын” дегенбіз
Былдыр бұлақтың тегінде
Басына қайтып келерміз.

Шабыттың шырқау төрінде
Жұлдыздай жанып сөнерміз.
Өнердің қалар өрінде
Өзіңнен туған өлең қыз.

Тобығым тайып тастарға,
Толқыннан маржан тізгенім.
Көміліп күміс бастауға
Табиғатымды іздедім...

МАХАББАТТЫҢ КӨЗ ЖАСЫ

Арманыңның ақ қанаты тозбасын,
Іңкәрліктің ақыл-есі азбасын,
Қалқам, сені ойландырсын, қозғасын, —
Махаббаттың үнсіз аққан көз жасы.

Сезіміңнің бота даусы боздасын,
Қобызыңның қыл пернесін қозғасын.
Тіл жеткісіз бақыт күнін тойласын
Үнсіз аққан махаббатың көз жасы.

Басқа жанға құрбан болар өз басың,
Аспан ауып, жер көшкендей болғасын.
Бәрін айтсын аққу тілмен толғасын, —
Махаббатпен үнсіз аққан көз жасың.

Мөлдіретіп айна көлін жаныңның,
Сен табынсаң махаббатқа табындың.
«Сүйем» деген тәтті сөзің қап қойды
Құшағында бар ғаламдық сағымның.

Өлеңім-ай, өрнегім-ай,
Алдыңа мың келгенім-ай,
Балапандай бағып-қағып,
Жаныңа дем бергенім-ай.

Өлеңім-ай, өмірім-ай,
Кетесіндер төгіліп-ай.
Өлең өнген жазираға
Жетектеді мен құдай.

Өлеңім-ай, өнерім-ай,
Шырын бояу шеберім-ай
Жүрек даусын
Бұлбұл үнмен
Қайталаумен келемін-ай...

Өлеңім-ай, маған қонған,
Жұлдыз кезіп, жаяу қалған.
Ауылдастың тайын қосып,
Адамзатқа алаң болған...

ЖІГІТ СЫРЫ

Сол әйелге тыныштық бер, құдайым,
Туған анасы еді оның уайым.
Сол нәзігім шарасыз ед о бастан
Қара бұлтқа қайнағандай көк аспан.

Сол әйелді мейіріңмен қалқала,
Әкесіндей қағып колмен арқаға.
Қара жолдың тарқатылып бұрымы
Тар кезеңде қысылмасын ғұмыры.

Өзін-өзі жарға соқпай еркіндік,
Бақыт елін шыр айналсын төркін қып.
Толқын соққан менің аппақ шағалам
Жайнап тұрсын жай тапқандай жағадан.

Сыңғыр күлкі, сұлу еді мінезі,
Кіп-кішкене күн сияқты бір өзі.
Жан нұрының суретіндей келбеті,
Құшак-құшак көрген азап-бейнеті.

Сол әйелді жаның салып жарылқа,
Таңырқасаң сосын барып таңырқа.
Қайыр етіп, дертімнің бер бір емін
Сол әйелді өзім ғана сүйейін!

Алтай таудан бір аунап ай сәулесі сырғыды.
Сарыарқаның сап-сары байып батты бір күні...
Тал бесігін тербетіп оятқандай түн жыры
Қоңыр далам әндеткен қоңырау үннің сынғыры.

Тоқтай алмай уақыт та зар жылады еңіреп,
Өрмекшінің торына ая болған төңірек.
Көкке ұшам деп қыранның жыртылады қанаты
Ұзақ тұрып жарықта мұңға баттым көбірек.

Бір төбенің шаңдағы бір төбеге бас ұрды,
Қиял шіркін самғады, жосудай-ақ жосыды
Ту сыртынан әлемнің қарадым мен таң қалып,
Менің әлсіз дауысым маған ғана қосылды.

Адамнан асыл туған жандарым-ай,
Сен неге періште боп қалмадың-ай.
Сәбидің құшағында балбыраған
Сен неге мәңгі емессің тандарым-ай!

Теңізді кесіп өткен көбелегім,
Шеңберден шықпа десе не дер едің?
Шамдары Мекке жақтың самала боп,
Ғарыштан құйылып тұр не керегің.

Жанымның мұхит тектес байлығына,
Бата алмай тас жұтады қайғы мына.
Жарығы жарты әлемге жететұғын
Жақсының не жетеді барлығына?!

**ШАБАНБАЙ,
ШАБАНБАЙДАЙ ЖЕР ҚАЙДА-АЙ**
(халық әнінен)

Шабанбайда жаңбыр жасын төгеді,
Сен ауырып, сырқат қысып жатқанда...
Шабанбайда жаңбыр жасын төгеді
Көк аспаннан жарық жұлдыз аққандай.

Шабанбайға қара бұлттар төнеді,
Шөп шабатын мезгіл жетті жанығып
Сенің көңілің оймен бәрін көреді
Аман- есен жетсем... дейсің қамығып.

Үш күн болды бұлттар басын алмайды
Бұл жылауы қай жылау?
Меңдеп алған ауыр науқас – сен жайлы
Ет-сүйектен өтіп кеткен қайғы ма-ау?!

Боздап қалған боз ағаш
Боздап қалған жан- өзі.
Дүниенің қайғысын
Сездіреді бір өзі.

Қайғы түннің ішінен
Қарлығашым кезеді.
Айды бағып ақ қайың
Өртенсді өзегі.

Қыбырлайды қара түн
Қабір қазып жатқандай.
Ақ кебенек жамылған
Не жетеді ақ таңға-ай!

ЕРТЕ КӨКТЕМДЕ

Қара қайың түбінде
Зар жылады қыс аппақ
Қара көзден өбеді
Қарындасын құшақтап.
Қарашада еркелеп,
Дөңгеленіп жауған қар.
Жылап кетті ертерек
Тал-бұтаққа қонған қар.

Көк жүзінің көз тартты
Алаулаған жамалы.
Ақ жұмыртқа аршыған
Алып көктем самалы.

Балқып барып бұзылған
Құлын мүсін қыз бала.
Қызыл қолмен сызылған
Қызығы көп Мұз қала.

Тас ғасырдай жаншылып,
Тас тұғырдың бұрышы
Жерге сінді тамшылап,
Қар батырдың қылышы.

Ару көктем тамсанды
Ақ тамағы бүлкілдеп.
Тарбаяды саусағы
Тіршілік-ай, шіркін! – деп.

Сөздер де сатылады,
Сап-сары жапырағы.
Жып-жылтыр сөзге айналып,
Көңілім қақырады.

Сөздер де сатылады,
Кері айтып, оқылады
Шын сөйлеп, күлкі болар
Адамның ақымағы.

Сөз шіркін батыр әлі, –
Оқ болып атылады.
Сөз сырын білетіндер
Жаны ашып отырады.

Сөз – жанның айнасы еді,
Ақылдың қоймасы еді.
Сөз жегіп алғандар көп
Құл қылмай қоймас енді.

Сөз сөйлер жағын ашқан, –
Төркінін танымастан.
Заманың келді аяндап,
Сөз бен іс ажырасқан.

Жолаушы келер заманның
Қамшысы тиіп жылаймын.
Сыбырлап бір сөз айтар ем
Қасында тұрсам Құдайдын.

Шырағын жаққан шынардын
Өкпесі қатты қара жер.
Даруы тисін Күн, Айдың
Алтынын көсіп ала бер.

Галактикада оянып,
Булықты удан шерменде.
Шыңырауға шындық таянып,
Қалмады дертсіз бір пенде

От ұшты тұяқ-тастардан, –
Адамның пейілін көргенде.
Қызығын тапқан аспаннан
Айналып тұрды жер Кенже!

2003ж.

БОЛМЫС

Найзағайлардың жарқылы
Түбіне түскен толайым
Ақ қардың тиген салқыны
Таудың-ақ қызы болайын.

Ақ мәрмәр әлем серісі,
Бір саған қарап ойландым.
Шағала түннің перісі,
Періште қызға айналдың.

Болмыстың шаңқан жұлдызы
Арманның жақтың алауын.
Тілеймін мыңның нұр жүзі
Елжіреп саған қарауын.

Шақырған шыңға даланы
Тебіренген таулар толқыны.

Мен туған аймақ баяғы –
Түркінің сұлу төркіні.

Қарықса көзін ақ қардан –
Болмыстың сыры біле бер.
Көшкі боп құлап шатқалдан
Алақанда еріп жүре бер!..

КҮЙ

Ой, аллам-ай, менің пірім – күй екен,
Ғашық қылған мені саған кім екен,
Бетховенді тыңдаймын да таң қалып,
Күй біткеннің босағасын күзетем.

Есімді алып тербедіндер, толқындар.
Сендерде де арман бар ма айтындар.
Сана, сезім, рухым жоғары тартып,
Күймен бірге көкке ұшып қайтындар.

Жаныма менің жалғыз күй ғана жағып тұр,
Әлемге – әуез, сыңғырлы қоңырау қағып тұр.
Ерітіп жанды – еменнің түбін шайқатып,
Айнала түгел күйге айналып кетпей нағып тұр?!

АРЫСТАР

Ей, 1938-дегі қан сүргін!
Арыстарымның түбіне жетіп таусылдың.
Құмға сіңген су емес, жұлдыз еді сондағы
Тырнағымен мыстанның темірдей бүріп қаусырдың.

Оятпасын сені енді, қызылкөзі заманның,
Өкініштің өртенген күлінен мен жаралдым.
Мағжандардың тұманнан аршып алған шындығы,
Азат ойы сананың күшігінен таландың!

Сөз шырынын төгеді «Күнікейдің жазығы»,
Тітіркенткен қазақты «Ақбілектің» наз үні,
Тамағында қылқаны – Ахметтің «айыбы»,
Қансүргіннің жалт берген жаһаннамдық жайыны.

Өмірде мән бар ма?
Керексің жақын жандарға,
Қарызсын жаңа атқан таңдарға,
Жүрегің айниды жеткенде арманға,
Бакыттан басың айналғанда?!
Аспан – сенсіз де көгілдір,
Тап қазір өлсең де, –
Өзгермес
Өмір бұл!

Өмірде мән бар ма?!
Түсінбей қараймын –
Ас та төк тойларға,
Тоймай бір топырақ сорғанға
Арыстың рухын есіңе ап,
Жылап ал, қорғанба!
Өкпелеп, өксіме, тарылма,
Басына ой жимай,
Май жиған қарынға.
Жай болып күркіреп, күй болып күмбірлеп,
Түсіп ал мәңгілік сарынға

Өмірде мән бар ма?!
Керексің аяулы жандарға,
Қарызсын алаулы таңдарға,
Асылың – менмін деп қарғанба,
Көлеңкем – алып деп зарланба,
Суда да ай бар деп сандалма
Күн жаққа бет алар... соңғы арба.
Төбелер томпаяр тау барда
Асылық айтатын жөн барма?!

ӨМІРДЕ МӘН БАР МА?!

Жүрегің жарылмас биікке самғарда
Көңілің көкке ұшар байланып,
Көзге көрінбес шарларға
Осы сәт, осы сәт – ғұмырлық қоңырау соғылар,
Батпақтан шығатын жол бар ма?!

Сан жұлдыз жарқырап жанғанда,
Толқындар соғылып жарларға.
Сүйінсең сүйін тек, –
Қол созып алданба!
Өмірде мән бар ма?!

*Алтай тау-сансыз аңыздар мен ертегі
қиялдардың көзі.*

ҚИЯЛ

Жігіт еді ол– бала кезден танысым,
Елестеткен таудың ерке тағысын.
Ұшар шыңда мені күтіп тұратын,
Саңқылдаған естуші едім дауысын.

Жігіт еді ол– барлық жұртқа ұнайтын,
Жымиып кеп, ел мұратын сұрайтын.
Жылжып жетсе, сам жамырап-құмай түн,
Құмай түнде қыз құшаққа құлайтын.

Жігіт еді ол– жас жолбарыс, арыстан,
Жауын жеңіп, қол сүйегі қарысқан.
Арпалысқан ақ найзамен айтулы,
Ай астында ару жүрек табысқан.

Жігіт еді ол – ер - жарағы жасаулы,
Арман еткен жойқын ерлік жасауды,
Көк сүңгідей үгітіліп кеудесі,
Лебізімен көндіретін асауды.

Жігіт еді ол– қоламтасы қиялдың,
Тасты жарған тамырындай шынардың.
Кеңістік пен шексіздікте жоғалған
Мен жыласам, соны жоқтап жылаймын...

Ағаштар жазықсыз еді,
Адамдар да.
Қампайды өмірдің іші неге
Шаяндарға?!
Көшелер жазықсыз еді
Жаңбыр жасты.
Күн күліп амандасты Абаймен
Ай мұндасты.

Бір толқын ақындардың бұл Алматы –
Көшкен елі.
Көшеде қалмау үшін қайыр сұрап,
Не істемеді?!
Бір ақын қыршын кетті асқынып дерті, –
Ардың садағасы.
Қағбаға қарап, қажылық сапар шекті
Байдың кара басы.

Ешкімге айта алмайсың енді ешқашан
Ақыл дұрыс.
Жетім козы тас бауыр боп жетілді,
Жетім бұрыш.
Райхан гүлдері жұмаққа шақырады, –
Мақпалы кілем.
Жабыға айналған сақтардың сарқыты –
Аттары кілең.

Көшені жарып ағады көлік өзені –
Аламан бәйге.
Алматының алып аспаны демігіп,
Қарады жерге.
Көктөбе – шыңы арманның қырандар қонған
Тәңір мекені.
Бәріміз сүйетін қаланы жырлауға
Өмір кетеді.

ТІЛІМ ДЕСЕМ...

*Қорқыттың қобызына, Әнеттей абызыма үн қосқан,
домбыраның шанагына ботадай боздап күй қосқан
тілімнің... Сарыарқада сай сүйекті сырқыратып, Атырау
мен Алтайда абыройы асқан, Еділден Ертіске еңіреп
жеткен тілімнің; Абылайға алты Алашты бір тудың
астына жигызып, Қаратау мен Орал таудың арасын мың
жылдан бері қоңыраулатқан тілімнің көк түріктің күл
төккен қасиетті даласында көк байрағы желбіреген бүгінгі
заманда ажарынан айрылып, босағада ұмыт болған көзедей
қап кетуі мүмкін бе?!*

О, Тәңірім! Тау тұлғалы тіліме бармақтай бақ бере гөр!..

Махамбеттен қалған бір жыр кешегі
Қара түнмен Қайрат боп тілдеседі.
Қанаты қыран тілдің қайрылмайды
Қылыштан өткір тілді кім кеседі?!

Жанынды жұбатайын шырқыраған,
Қайнары қара сөздің бұрқыраған.
Күніне Тәңіріңнің кез болмайық,
Тіліне қазақтардың құн сұраған?!

Бетінде шалқар теңіз қалқып жүрген,
Үш тілде адал сөзін айтып жүрген.
Ұрпаққа үн қату да қиын екен
Аман-саулық тілейік Алтын Күннен.

Не болсын екі ауыз сөз құрап айтқан,
Жаттатып не жалынып сұрап айтқан.
Біз жүрміз дос тілдердің майданында
Қай күні қазақ тілі шығар оттан?!

ҚАҒАЗДАН ЖАСАЛҒАН ҚАЗАҚТАР...

Бір күні мен қыша қағазын сатып алдым. Оны сыртындағы атаудың қазақшасы (әдеттегіше!) қата жазылыпты: «Қыша қазагы». Тілге деген мұнда «құрметті» басқа ешбір мемлекеттен таппайсыз!

...Бір күні мен көшеде қасы-көзі қиылған бір әдемі, жұп жұқа, кіп-кішкене қазақ келіншегін көрдім. Ол кішкене қызына: «Аделино, пойдем», - деді. Онда тұрған не ба дерсіз? Алайда ол маған қатты қағаздан жасалған қазақ боп көрінді. Оның бойында қазақы рух, әдет-ғұрып, ұлттың намыс тұратын «артық» орын жоқ еді.

Даланың күн тербеген нұры, жаны
Кеппеген таңдайында шырыны әлі.
Қазақы қоңыр үнмен сөйлеп кетсе,
Қара сөзге кара тас ұйығаны ...

Тілі – сау, жүрегі аман қазақ қайда?
Қазаққа не береді «азат» пайда?!
Рухани намыссыздық дағы сінген
Халыққа айналғаннан азап бар ма?!

Өрт тілдің өзегінде жалын қалсын,
Бауыр сыздап, басыңыз ауырмасын.
Бос бесігін тіліңнің тербеп отыр
Қағаздан жасалғандай қарындасың.
Бір қызды көрдім Ертіс жағасында,
Болмысы – көзінің ақ пен қарасында
Үш ұрпақ ауысқалы бөгде тілмен
Сөйлеп келе жатыр ғой ол расында?!

Атасы немересін ұға алмаған,
Мәңгүрттік ғасыр жасап құдайланған.
Көзі кара, сөзі сары біреу өсті
Бар белгісі – қазақы шырай ғана!

ЖАРЫҒЫМ

Жұлдызға түссін жарығың
Байытып дала сағымын
Қайғылы жердің зар - үнін,
Жаһанның жусын айыбын.

Қабағы бұлттың сөгілсін,
Қанаты қырдың керілсін
Кеудеңнен титтей күн көзі
Қарап тұрғандай көрінсін.

Жұлдызға түссін жарығың,
Күйін кешпегін жабының.
Анаң да десін – «жарығым»
Далаң да десін – «жарығым»

Сахара сынды сабырың,
Тереңнен тартсын тамырын.
Жалғанға төксін жарығын
Алтыннан құйған қалыбың.

КҮНГЕ МАДАҚ

Алып Күн шығып, Ай батты,
Алақанымен мені ойнатты.
Баурына басып баладай
Жер - әлемді жайнатты.

Алып күн, ерек алып күн –
Ақ қайнары жарықтың.
Күн сөнгенше, кім сөнер?!
Ақиқатыңа қанықпын.

Жап-жасыл жауын –
Жапырақ.
Жұмаққа айналған атырап.
Көгілдір аспан жасайды
Алшайып көкте жатып-ақ.

Кызыл гүл сүйіп сәулесін,
Дауылпаз даланы сәндесін
Алтын Күн – алып әулие
Таппаған жерден теңдесін.

Өзіңе сеніп көз ілдім,
Сырына сендім сезімнің.
Бір уыс нұрдан жаралған
Титтей жанымды сезіндім ...

Музанды өлтірме, жарығым,
Жұрт жасай береді сауығын,
Тұлпар тұяқтан от шашқан тектілік
Жалында кетпесін жабының.

Музанды өлтірме, жарығым,
Сарғайса сары алтын сабырың.
Қожаның шапанын кисен де,
Жол тап. Тимесін зәбірің.

Музанды өлтірме, жарығым,
Солқылдат тіршілік тамырын.
Шындықтың аулында – қазына,
Өтірік – өлген қабірін.

Әншейін әуейі сөзге елтіп,
Жасанды жаһанды кез келтіп.
Бір ділмәр күні-түн сайраған
Жаныңды кетпесін өзгертіп.

Жалғыз кәусар бұлағым – шабыт қана,
Жалғыз аңсар жыр-әнім – шабыт қана.
Таулардың қыран даусы шаңқылдайды
Тұлпардың тұяғында шауып дала...

Шабытымның жел тербеп желкендерін,
Көңілден шыққан ойды көркемледім.
Қиялым ерікке көнбей, естен танды,
Жарықтың жылдамдығын ертер ме едім.

Өзімді де шошытар жасын ойнап,
Жүйрікке тақым қысар жасыл аймақ.
Өкіреді өзенге қойып кеткен
Таудың ерке бұршағы тасырандап.

Шабытымның нөсері кешіп өткен,
Бұйра толқын, боз жусан қасиеттен.
Ақ маңдайын төсейді Алтайға кеп,
Ақ жүзін аршып алған қасіреттен.

Шабыттың шатырласа найзағайы
Ақынның боздайды ғой «Ай, заманы».
Жағымпаз, мәймөңкелер – көлеңкелер
Тырнап ап, қан түкіртер қай жараны?!

ПАТША КӨҢІЛ

Біреу...
Көңіл құрты – таққа ол да отырар,
Бақа басты баққа бір батырар
Жеті басты жебір жын сияқты
Алтын шапан киген құл сияқты.

Екіншісі...
Ойламаған таққа ол да отырар
Парасат пен пайым жолда тұрар
Қарасуда туған ұл сияқты
Патша болар тірі... Күн сияқты.

Өмір деген, айнама–әділ қазы
Маңдайыңа қойған бәрін жазып.
Патша көңіл жанның жылуымен
Қара лашық тұрды белін жазып.

Өмір деген, қарғам, сынақ дейді,
«Қысық көзің» тұрар сынап дейді
Жар құлаған жаққа аунап түспей,
Патша көңіл қалса шыдап дейді.

ҚАЙРАН УАҚЫТ

Талай көрдім,
Уақыттың бос өлгенін
Қанша күнді қадірсіз
Өз қолыммен жерледім.

Патша ақылым құл болғанда тірлікте,
Ханша сезім күң болғанда тірлікке,
Ие болу қайда маған шексіз билікке.

Ақ қанатым кара жерді сабалап,
Ұша алмасам күлмей ақ қой табалап
Атар таң мен батар күнді бірдей етіп жаратты
Белгісі жоқ өткен күнге обал-ақ.

ҚОШТАСУ

Өзің кеттің дүниеден
Сезім – тірі, ой, алла-ай.
Тербеп мені оятады,
Бір тамшысы жоғалмай.

Нағыз жетім сол екен ғой,
Жоктап тұрды ол асылды
Сағыныш бір сел екен ғой
Көз жасы боп жосылды.

Мұң кезеді шыр айналып
Айша Бибі мазарын.
Акку талып құлайды анық
Көтере алмай азабын.

Аяғына жете алмаған,
Шіркін дүние тар ма екен?
Бірге аттанып кете алмаған,
Жанға дауа бар ма екен?!

Көңілім құлазиды әлденеден,
Уақыт емші еш жерін емдеген.
Көз алдымда бұлдырап бара жатты
Шарасыз серік бол деп сенген өлең.

Музыка, қалған жанды сен езесің
Кебеді шөл даладай кенезесі.
Мұннан сарай тұрғызып, көшіп алдым
Қасірет – есік, қайғыдан – терезесі.

Музыка, сен ағыттың бұлақ көзін,
Тоқтау ғып тұра алмады шыдап төзім.
Қайғының қан жылаған ортасында
Өле алмай шырқ айналды жылап сезім...

ЖАЗҒАН ДЕГЕН БІР БАҚЫТ

Сен!
Жазатын адамды
Қаламынан айырма.
Батып кетіп жүрмесін
Бар ғаламдық уайымға.

Ақ жаңбырлар төгілсін
Бір кесек бұлт дайында
Жазсын терек жастанып,
Сүйенгендей қайыңға.

Сұлулықтың әлі күн,
Өлмегені жайында
Жұлдыздары шындықтың
Сөнбегені жайында.

Бір азғантай бер уақыт,
Жазған деген бір бақыт.
Дүние боп дөңгелер
Кірпігінде бір жақұт.
Ұлтым деумен азамат
Жанын жүрер жаралап,
Жез тырнағын батырып,
Заман отыр балалап.

Акын – сезім теңізі,
Табиғаттың егізі.
Тура басты жүрекке
Апат салған сор ізі.

Көркем ойдан бал тамып,
Айтсын акын дәл тауып.
Жоғалған ол періште –
Берген Тәңір қайтарып.

ТАБИҒАТЫМ – ЕГІЗІМ

Шағылға шыққан шынармын,
Айыбым – ағаш шығармын.
Бейуакта ескен самалмен
Сананда шулап тұрармын.

Қанат та болсам сыңармын,
Биіктен ғана құлармын.
Алысып мыңмен көрмедім,
Табысып мұңмен тынармын.

Тас жарып шыққан желегім,
Жап-жасыл жарық төгемін.
Жабысып жартас өтінде
Жұлдыздай бір күн сөнемін.

Ботагөз бұлақ – сырласым,
Ақ қайың ару тыңдасын.
Ән салар арша ғұрлымын,
Шуаққа бөлер шың басын.

ЖАН

Ақ шабағы күнге ойнап,
Аққан уақыт теңізі.
Жастық көшкен сайран бақ
Жайрап жатыр көне ізі.

Жастық кешу толқыны
Жарға соққан әркімді.

Қар боратты салқыны,
Өртеді оты еркімді.

Әрі жалын, әрі мұң
Жан негізін танымын.
Сүйдім әлем жарығын
Пәктігімен сәбидің.

Мойындайды ақ шашты
Адам деген арлы есім.
Өзін-өзі ап қашты
Жас қалғандай жан-жесір.

Егіз келсе, ой ойлап,
Қарттық пенен кемелдік.
Әжім жүзін шимайлап,
Жан қартайса не болдық?!

Керуен бұлттан кетті асып,
Қона ма, енді қонбай ма.
Жастық шакпен қоштасып,
Жан жыласа болмай ма?!

Жапырақтар... жанына орап жарықты,
Жадыратты бәйтеректей алыпты.
Дір-дір еткен мың жүректен бір жүрек
Көкжиекке бір жапырақ салыпты.

Қия шында жалғыз қалған, дарағым,
Иіледі шырын сорған сабағың.
Жеке, жалғыз жұртта қалған дарындай
Ел өзінді, ал сен елді аядың.

Мың жапырақ – мың қайғысы өзінің
Қара шарға қайрап өсер төзімін.
Сар далада сарын айтқан теректің
Көкірегі – қобыз дерсің, көзі – мұң.

Жанымды қайтем, жалмауыз тағдыр ауыртқан,
Жабағы бұлттар шындарды құшып жабыққан.
Өлеңімді оқып, өксіді момын адамдар
Өзімнен емес жаралған тылсым-ғайыптан.

Жакпадым эсте жағымпаздарға жарық боп,
Жалтырақ сөзге жуандар мінді қарық боп.
Заманым қанша өлместің жолын ұсынды,
Өзіңе обал, дертіңнен, қалқам, айық деп.

Қосылып көрдім қоғалы топқа әдейі,
Кешірсін мені аспанның аппак әусні.
Талайсыз, бақсыз, дарынсыздардың перісі –
Алдымнан шықты ел кезіп кеткен әуейі.

...Кездестім домбыраның шанағында,
Сері Ақан ақталғандай ар алдында.
Күй болып ата-бабам күңіренеді
Жау қашқан ұлы сайдың табанында.

Домбыраның дөп басып пернелерін,
Сарнаттым сайыпқыран термелерін.
Сан ғасырлық ән –күйдің күдіреті
Қолымда үкі болып тербеледі.

Он саусақ сорғаласа жаза баспай,
Кетерсің оза шауып қарамастай.
Бүлкілдеп көмекейі шешен жырдың
Шашылар, жиып-теріп ал адаспай.

Қорғап – қоршап тұрғандай әулиелер,
Сәби – сөздің санаңа әлдиі енер.
Домбыраның иесі, киесі бар
Күмбіріне шыдамай жан күйе бер ...

ТОҚЫМА ҚҰМЫРА

(баллада-мысал)

Баяғыда... жіптен өрнек салатын
Тоқымашы іс істепті
Адам естен танатын.
Қиял кезіп көздері
Үш өлшемнен асатын
Төртінші өлшем іздеді.

Осы шебер тоқып шықты құмыра
Жұрт не десе, о десін деп соңыра...
Құмыраға су құйды ол әуелі,
Ессіздіктің бірақ шегі бар еді.
Бір шындықпен алдау қиын қоғамды,
Құмырашыға сенім бірден жоғалды...
Шебер тіптен өз ісіне берілген,
Арман – тауға тез шығардай көрінген,
Құмыраның көрініпті тегі асыл,
Онда әлемдік бар секілді жарасым.
Оның сансыз тесігіне жамау сап,
Өз ойына өзі бопты жарамсақ...

Сосын... қаймақ піспек болған секілді
Жұрт үйренген мазағыңа не түрлі.
Күлмепті енді өтірікке еті өлген,
Шындық тіпті туа алмапты бекерден.
Құмырашы өз алдына, жұрт бөлек,
Жер де ақырын аунап тұрды дөңгелеп.

Жалған даңқтың тәтті дәмі әлдилеп,
Теңіз – ойда қайық жүзді зар илеп.
Бір күндері аспаннан нұр себелеп,
Құмыраға гүл өсіпті керемет,
Тоқымашы тасып судай көңілі
Аяқ асты өңденіпті өмірі.

Танылады алдау-арбау түрінен,
Жаға алмассың отты қайтып күлінен
Құмыра еді ол жаза басқан жібiнен
Көп ұзамай шіріп түсті түбінен...

Кешірші мені қиялын кешсем кезбенің,
Жеті қат көкте даусына салсам өзгенің.
Тәж киіп Күннен, жамылып Айдың шапанын
Ақиқатыңа алданбай қойсам көз көрім.

Ақ қарға бөлеп, қап-қара жерді есті арым,
Алтайы желдің алдына түссем кеш, жаным.
Шағылдан ұшқан шағырмақ бұлттар жай тастап
Шынның жүзінен тітіреп кетсе аспаның...

Көрде десе... өлсеңін
күліп қана тұрармын...
Өлген десе... сенерің
сыр білдірмей шыдармын.
Жақпаса да, жақса да ақиқаттың аулынан
Былдырлаған бөбектей бірдеңе айтып тынармын.

Қалай ғана дүрмекке ереуіл сап ерермін,
Көз жетпейтін сұмдықты көңіліммен көрермін.
Жел аударған қаңбақтай дүние қуған досымды
Аяп тұрып ар алдында тәубеме мен келермін.

ШЫҢҒЫСТАЙДЫҢ ШЫНАРЫ

1906 жылы жаңа ғасырмен бірге санасына сәуле ораған қазақ ойлысының бірі, Петербургте білім алған, Өскемен дуаны, Шыңғыстай болысын басқарған Әбдікерім Ережесұлы Қазақ елінің Шығысында тұңғыш рет мектеп ашты. Қазақтың жазбаша тарихынан әлі күнге лайықты орын ала алмай келе жатқан ағартушы қайраткердің есімі, оның жүріп өткен қанды соқпағы туған халқының откенімен біте қайнасып жатыр...

(Толғау)

Алтайдың асқан асқары, белі
Аппақ элемге бастады мені
Сақтардың туған алып мекені
Алласы – Тәңір, аспаны – Бөрі.
Түркінің еркін кербезі сері,
Жеті жұт келіп, жеңбеді сені.
Сары жұрт мекен – қазақтар көшкен
Ата дұшпанға бермеді сені.

Тұлпарлар кешкен шалғыны көктеп,
Жөңкіген бұлттың көз жасы кеппек.
Алаштан асып, адамзатқа да
Асқар шындардың айбыны жетпек.

Қырандар қонған қиялы мекен –
Дархан даланың сыңары ма екен?!
Әбдікерімдей алыптарымның
Түсінде көрген шынары ма екен?!

Қалт еткен іске қырағы мекен
Қайыңы сыңсып жылады ма екен?!
Зорлықтың өктем өкіметі орнап,
Қылбұрауға қалай шыдадың екен?!

Шырындай еді-ау өмірдің басы,
Таңғы шық тамшы – көңілдің жасы.
Ережеп қажы еншілеп берген –
Елге бас болу ердің мұндасы.

Әндей еді ғой әлдилі мекен,
Қан ғып жұта ма қайғынды бөтен.
Дінінді даттап, ділінді жаттап,
Бұлбұл тіліңе зар қылды ма екен?!

Сөнсе де арман, аспаның күйіп,
Сауапты бір іс бастадың біліп.
Орта жүз бөркін аспанға атты,
Әпекең мектеп ашқанын біліп.

...Қызыл карағайдың сырқырап белі,
Шалғынға тізе шылқымап па еді.
Қазанның кара дауылы ұрып,
Күдігі жанды қыршымап па еді?!

Іс тынды ұлы айта қалатын,
Қол соғып тұрды байтақ Алашың.
Алтынсарин кеп арқа қағатын,
Абылай атқа қайта қонатын.

Шырқаған төрге Шыңғыстай жері,
Көңілі көктем – Қаратай елі.
Қаратаякқа қаріп танытқан
Алтын ұясы – алақаны еді.

Ұстаз іздедің сабылып елден,
Күркіремеге Күргерей* келген.
Орысша болса да орайы келіп,
Дүниежарық білімін берген.

Күн болам деген қараңғы көкке
Сәуле етем деген санамды дертке.
Сұлтанмахмұттың сабақ бергені
Сайын далада таралды көпке.

Махмұттың мұңы, қайғы, наласы
Боздаған елдің зарлы баласы.
Алтайдан ескен ару самала
Жүрекке салған жанды жарасы.

Махмұттың сыры – сезім сарасы,
Абайдан қалған сөздің данасы.
Ақсұңқар еді... ұшты да кетті
Көңілде қалды көздің қарасы.

Тектінің ерке, тәкаппар қызы
Қосағаш жақтан тартқан дәм-тұзы.
Шолпандай таңғы туды да батты,
Батсайы мінез, қылық қырмызы.

Жауқазын тағдыр жөнелді көшпен,
Жат жерде солып, ызғырық ескен.
Бағила кетті, бағың да кетті,
Өмірден мұрат өзгеріп өшкен.

Қытайға кеттің, мектебің қалды,
Арттағы мұзда өткенің қалды.
Шыршалы тауың, қарақат, қайың,
Аршалы беткей, бөктерің қалды.

Есіміңді елің ұмыта алмады,
Тірлігін жасап тірі Таңбалы.
Айдаһар жылдар ажал төксе де,
Әділет жолын құрыта алмады.

... Айтпаса сөздің батасы өлердей,
Бәтуалы ойдың батасы ерердей.
Өзің салдырған мектебімді іздеп,
Боздаған көңіл ботасы өлердей.

Сексен жыл шыдап, сор алған мектеп,
Бағасын алған қоғамнан мектеп.
Ұлы қағанның моласындай боп,
Жердің бетінен жоғалған мектеп...

Жүз жылдық дастан жаралған мектеп,
Сан ұрпақ өнген саяннан мектеп,
Толықсып тұрған толағай шақта
Тоғышарларға тоналған мектеп.

Алтайдың тоғай, орманы қалың,
Мұзбалақ ұшқан арманы жалын.
Жартасты жарған жүзжылдық Шынар –
Рухы сөнбеген өзіңнің жаның.

Еліңнің қайсар Шынары сенсің,
Қараңғы түнде шырағы сенсің.
Ақ берен мінез азамат ердің
Алмас кылышты ұраны сенсің.

Мың да бір шүкір ете бер хаққа,
Жер ауып кетпес сңбегің жатқа.
Қарағай мектеп қайтадан орнап,
Мәңгілік қалса Шекеме жақта.

* Григорий атты мұғалім Шыңғыстай мектебінде ұзақ жылдар адал қызмет еткен-ді. Ол кісіні жергілікті жұрт жан тартып Күргерей атап кеткен.

Адамдар өмірден өтеді,
Шын өмір сүре алмай.
Аңсарын ақку боп сүйе алмай,
Өмірден кетеді қия алмай,
Кімді шын сүйгенін біле алмай?!

Адамдар өмірден өтеді,
Жөңкіген қыратта құландай,
Жорғалап жыландай, сорғалап қырандай.
Төрі – алтын, көгілдір дүниеде
Бір күн де көбірек жүре алмай...

Адамдар өмірден өтеді,
Қайтқандай қаздардың керуені,
Самғайды, қалмайды шегінері,
Салтанат құрады, қайталап тұрады,
Мәңгіге қош айтып өмір елі.

Адамдар өтеді өмірден
Жалықпай жартасқа барғаннан,
Өздері айқай сап,

Өздері жаңғырық болғаннан,
Жан шығып кеткенше босанып арманнан,
Мәңгі өмір сүрердей қарманған.

Адамдар... аяныш туғызар...
Бұ дүние жұмағын көрмеген.
Тастан жүк, мұздан мұң теңдеген,
Су ішіп... кәусарға шөлдеген...
Құдай-ау, тым құрыса қым-қуыт тірлікке
Екі рет қайталап келмеген.

ӘКЕМЕ

Әкем менің ерте кетті,
Арманына жете алмай,
Аппақ танды тұрды күтіп,
Бірден қиып кете алмай.

Әкем менің морт құлады,
Сағағынан шорт үзілген шынардай.
Қара атандай қақырады,
Енді қайтып тұра алмай.

Ат үстінде көп шыныққан ер мүсін
Өмір – өлім айқасқанда қасіретті көрді шын.
Аурухана үш күн күтті
Соңғы демнің тоқтауын.
Тауға қарап, төрт қиырға табынып,
Тілеп тұрдым Тәңір оны сақтауын.

Әкем өлді,
Аунап түсті аспаным.
Қара түннің құшағында
Шырқырады жас жаным.

Әкем өлді,
Асқар тауым құлады.
Қабак асты қайғы шекті,
Жадау өзен жылады.

Содан бері менің мұңлы
мың бір түнім басталды
Аспантауды кара тұтып,
пана көрдім тастарды.

Тасбұршақтан аман қалдым
өзіме-өзім күш беріп,
Балалық шақ, бал сезімнің
кетті бәрі іште өліп...

Тау түнерді кара түнге
Жетім қалды... тиіспе деп.
Шарасыздан тұрдым мен де
Мейір сіңген шекпенінді иіскелеп...

ҚҰБЫЛНАМА

*Оның ішінде арыстан өліп,
түлкі тұншығып жатады.
Халық аузынан*

Арыстаның оянғанда ішінде,
Найзағайлы кара түн боп қараймын.
Сан құбылып өзгергенде түсін де
Ұлы сөзбен ұялтуға жараймын.

Түлкі бикеш тұншыққанда ішінде,
Алдансам да, ақ боп қалар араймын.
Адалдықпен асқак өтем кішірмей,
Алтын Күннің жібек шашын тараймын.

Пысықтығың пасықтықпен мастанып,
Әуре болма, мақтама.
Білінбес деп, бөрік ішінде бас жарып,
Заман үшін арамдықты ақтама.

ШӘКӘРІМ

Сен қазақты өрге сүйреп,
Қайғы шектің молынан.
Жан пида деп тұрмағанның
Жұрт ере ме соңынан?!

Адам үшін арды бактың
Абай жолын қайталап.
Жұртын... көшкен керуеннің
Жан отымен қалқалап.

Дүние – қайғы, сор дегеннің
Қан жүрегін жұбаттың.
Ақ сөйлетіп періштеге
Шынның жүзін сынаттың.

Өзін жұрттан зор тұтқандар
Іш пыстырды шер қамап.
Саятқора – азат мекен
Жалғыз кеттің қорғалап ...

Шын сүйіндің Алла атымен
Даналыққа ғашық ең.
Ақылыңды көп жүздіріп,
Дария боп тасып ең.

Сені атқанда Қарасарт-жын
Өкінбедің білемін.
Құшақ жайып алапат жыр
Жанып тұрды-ау нұр өңің!..

АЛТЫН БАЛДАҚТЫ БҰЛБҰЛ (мысал)

Заманның өзгергенде айлалары
Ақиқат күн көреді қайда барып?
Алтын торға қамалды бозша торғай
Жаһанда бір іс болды таңданарлық.

Күндіз-түн күйге бөлеп Сарыарқасын,
Ұйытқан балбыратып тау мен тасын.
Бір күні алдап-арбап әкетті оны,
Көрме деп сұм өмірдің барымтасын.

Бұлбұлды патша ұстады алтын шарда,
Шығарып желкілдетті анда-санда.
Будданың әкесіндей қорғаштады,
Отау деп, ойға оңаша ... неғылсаң да.

Патшаның айтқанына бұлбұл көнді,
Зәмзәм су, тордың шетін гүлдер көмді.
Сыбызғы ойнап, сыңғырлап күміс көмей
Сезімнің қыл пернесін шертіп көрді.

Биліктің түсті бұлбұл қармағына,
Ақ қорған орнатыпты жан-жағына.
Жез қанат, гауһар төсі жылт-жылт етіп,
Сүйсініп қарайды алтын балдағына.

Бейішті жаңа көріп қызықтады,
Бозторғай боз далаға қызықпады.
Әндерің қайғылы әрі мұнды екен деп,
Біреудің «мінін» айтты тізіп тағы...

Бұлбұлдың содан қайтып үні өшті,
Бұлттардың көз жасымен керуен көшті.
Қасиетінен айрылған қайран құсты
Жұрт ұмытып болғаны жалған десті...

АРДА ТІЛІМ

Самалдың сазымен өскен,
Саумалдың жұпарын кешкен.
Сағындым ерке даусыңды
Ар тілім – ауылдан көшкен.

Жырау тіл жабығып айға
Жүдейтін айыбың бар ма?!
Өлең боп өртенетін ең,
Семсердің сарыны барда.

Қаланың қабағын бағып,
Қарадың тағы мұңданып.
Ботадай ит қосып қуды-ау,
Бөгденің сөзін аударып.

Саялап сананың нұрын,
Аялап даланың гүлін.
Тектім-ай, теперіш көрген
Көшпей тұр жаралы күнің.

Жыр өскен жазира белде,
Қарайып қалмадың елде...
Қайран тіл, уыз аңқыған
Қамығып қараймын жерге.

Алып шың биігін басқан,
Суреттеп... киігін қашқан.
Түркілер төркініндегі
Хан тілім – халық мұңдасқан.

Бүлкілдеп көмекей – дастан
Бұла тіл бұрқырап бастан...
Сарқырап сан бұлақтарың,
Арының Алатау асқан.

Қайран тіл қапада жатқан,
Ауылдан ... аңыз таратқан.
Шыңғыстай қыран ұшырып,
Ақсудан ел жәннат тапқан.

Тілім-ай, уылжып туған,
Кезін бұл күмілжіп тұрған.
Арда тіл, айбары болғай
Қауымға қағанат құрған.

Ұйыған сөзіңе дала,
Ұйыған сөзіңе дана,
Таңсәрі табиғатыңды
Тілеймін өзіңе ғана...

МЕНІҢ КЕЙІПКЕРІМ

Рухына кылау түспеген,
Ақ танды бояп ақку түспенен.
О, менің асыл тектім-ай,
Ақша қар жаның еріп тұр
Алып тірліктегі кішкенем!

Жалындап жұмбақ арманың,
Керек еді ғой самғауың,
Санама сыймай тұр менің,
Қаған тірліктің көшінде
Қарапайым боп қалғаның.

ШЕКСІЗ ҮЙЛЕСІМ

Дүние дел-сал ...
Жиылмаған кокпеңбек шатыры әлі,
Құс жолы ақиқатқа шақырады.
Көз нұрым шашырады
Ай кезбеге.
Сөздерім шашылады,
Қай кезде де
Түпсізге сіңіп аптығы басылады.

Құпиясы қат-қабат қырғын дүние
Пендесінен бір керемет жасырады...
Адам болды ақыры бар ғаламның
Өзіне-өзі көзі қазған ақымағы.

Тайға таңба басқандай жазылғаны –
Әшкере боп маңдайдың жазулары...
Ми құтысын аударып-төңкереді,
Өмір мәнін іздеген аз ұлдары.

Жапыраққа қараймыз жазу іздеп,
Тағдырға өкпеліміз, назымыз көп.
Кім біледі, қай күні қайтарады
Келген жаққа қайтадан барыңыз деп.

Өмір солай... өз-өзінен үйлеседі,
Кей сәтте ақ пен кара бірлеседі?!
О дүниенің де керегін толтырмаса,
Адамзат алшаң басып жүрмес еді...

ҰЛТ ТАҒДЫРЫ

Тамыры бар ағаштың
Қуармайды, сембейді.
Жерді жарып шығады
Қылтан қоймай көм, мейлі.

Тамырсыз адам өледі,
Тілсіз, ділсіз, санасыз.
Уақыт сізді көмеді,
Бабаға не деп барасыз?

Құйрығы тұтам, баянсыз
Бір күншілік жалғаның.
Құнсыз, тексіз, бодаусыз
Көшірме боп қалғаның?!

Көп қорқытты, терең батырды,
Мылтықсыз майданға салды... ізгі елді.
Өшіріп өңін қашырды
Өркениет өртеңіндегі іздерді.

Түсінде де тіліңнен адастың,
Айрылып бәрі-бәрінен ...
Өзгертіп тінін көзқарастың
Жаныңды да алды әнімен!

Өзгерген таным, талғамы
Көшірме ұрпақ – сор ісі.
Әзірге аман қалғаны –
Бейкүнә жүрек соғысы ...

Сарғайып сан өртенген жапырақтар,
Сені енді әлдилемес атыраптар.
Дидарың дуалаған дүниеде
Дауасыз дөңгеленіп қақырап қал.

Жапырақ – ай, жаз иісі бұрқыраған,
Көшкен күннің қол бұлғар жұрты маған.
Табанымның астында уһилесең,
Тәубасы тірлігімнің шырқыраған...

Жапырақтар... жоғалды жаның бәрі ,
Күннің сынық бөлшегі – жарықтары.
Табиғаттың бір жылдық толғанысы
Сағағынан үзіліп, қалықтады...

Көрік берген қарағай, қайыңды елге,
Жапырақ түсті, жаз өлді сары белде.
Көк аспанға ту тіккен жапырақтың
Қонардай жаны жерге...

Жанарыңнан мен мұнның бейнесін көрдім,
Тұңғыықтан сәуле төгіп тұрды ол.
Күннің аппақ дидары сөнбесін дедім,
Қара көзде сұлулық бар сыры мол.

Қара көзде – қарақаттай мөлдірлік,
Сабыр тұнған, ақыл тұнған бастау бар.
Қара көзде бұлтартпайтын бар шындық
Ақ пен қарадан басталған.

Тағдыр кейде қарайды қиық маған,
Оның меніреу түрінен түк ұқпағам.
Кейде күліп, кейде өңін жылытпаған
Несібемді тірліктен жиып барам.

Кірсіз аспан сәулесі жуық маған,
Қатал күздің қабағы суық маған.
Атар таңға асығып бара жатып,
Батар күннің алдында тұрып қалам...

КӨҢІЛ КҮЙІ

Мұңлы да сырлы домбыра,
Құл болудың орнына,
Төрде тұрсың қасқайып,
Көзімнен кетті-ау жас тайып.

Шым құдықтың түбінен
Тарта алмадым мен наданды.
Сабылып сайтан жиылып,
Сарсаңға салды-ау адамды.

Нұрлы да сырлы дүние,
Тереңіңе батырдың,
Түбіңе сенің жете алмай,
Ойға батып отырмын.

Күмбірле, күңірен, домбыра,
Нөсеріңмен серпіп өт.
Ақиқат десе аңдамай,
Қақ жарып айту сертім ед.

ТАБИҒАТЫМ – ТАҒДЫРЫМ
(Оралбай қарттың екі әңгімесі)

Алтайдың есімде әлі өртенгені,
Сол күзде сарғайып жер ерте өлгені,
Малға – азық, жанға – септік қылтан қоймай,
Көзі ағып, қуарған Күн өлкемдегі.

Бас қатып қиналды жұрт амал таппай,
Бір қарскет табуға қарап жатпай.
Қарасуыр шөбінің күймеуі анық,
Ендеше неғып тұрмыз соған тартпай?!

Аршаты мен Берелдің арасында
Қарасуыр – қойнау жер шамасында.
Тау суы, қалың ағаш тамырымен
Шалғыны сақталыпты расында.

Сол жерде он күн бойы жан берістік
Қара су, ащы айранды шөлдеп іштік.
Қалың жау қарыс жерден кез – келгендей
Тартпа сілтеп қиялмен өрлеп ұштық.

Катонның білесіз ғой ағұс айын,
Өлең – шөп, өмір де – шөп жарыс айын.
Үлгеріп қатал қысқа қалу үшін
Көз көрмей, көңіл сезбей қарысарын..

Еңбегіміз жанғандай балбырадық
Отыз – қырық маяны салдық анық.
Еңбектіктер еңсердік біраз шаруа
Алайда атты тағы таң қуарып.

Өртенді тау күйген күнге шыдай алмай,
Аққан су, ақ бұлақта шама болмай.
Өртенді азаматтар қойған таулар
Өртенді өр мақсаттар мая-мая...

Тұншығып ойға қайттық өле жаздап,
Таулар құлап қалғандай – көне маздақ
Арманы өлген жалғанда жалғыз біз бе?
Дастанын адамдардың өмір жазбақ.

...Ақ боран – біздің жақтың сүргіні еді,
Аждаһа – Аспантаудың сүнгілері.
Мылтық атып көшкісін құлатушы ек
Қадірін сол күндердің кім біледі?

Бораны ойнақ салатын ай астында,
Бөрі ұлыған түндерде адастың ба?
Ішін тартып екеуі тап келгенде,
Жердің демі білінер қар астында.

Өмір, өлім айқасып қырын кеткен,
Қия шың, құз жартастан ұлын кеткен.
Аңыз болған Алтайдың ақиқаты
Ертегідей естілер бұрынғы өткен.

...Бір күні аттанып ем Алатайға,
Мал басын аман сақтау – мақсат ойда.
Екі өкпесін қолға алып Жонға шығу –
Сол кезде басты жұмыс «упрайға».

Жем – шөп жайын байқастап қайтар үйге,
Ұзамай ойран болды ойым мүлде.
Белуардан қар кешіп Әлкө екеуіміз
Дінкеледік жете алмай жарым жерге.

Шаңғы жүрмей батады жылымшылап,
Кебін қарды кезбейді құлын – шуақ.
Аппақ сіреу әлемде – ақкөз боран,
Сақ – сақ күліп оралар құйын сұрақ.

Ат жетекке көнбейді аш құрсағы,
Қорыққанға көбейді «қостың» саны
Өзі үзіліп тұрған сол тіршілікке
Қанды ауызын салады қасқыр тағы.

Сайтанкөпір түбінде көшкі – қауіп,
Тау жолынан өтеміз амал тауып.
Дене талып, әл құрып тұрған кезде
Шиебөрі шулады миды қарып...

Оқ атып тарс жұмамыз көзімізді,
Қасқыр қазып жатқандай көрімізді.
«Қыз суреті» қарсы алды күлімсіреп,
«Тардан» алып шыққанда өзімізді.

Тірлік үшін жалғасты жандалбаса,
Енді амал ғып болмайды ойланбаса
Болдырған екі атымен Әлкө қалды,
Біріміз жетпек болдық тым болмаса.

Мен жеттім кара қосқа жаяулатып,
Шығыстың таңы атарда баяулатып.
Есімнің кара көже – суын ішіп,
Жылқышыны ойлаймын ояу жатып.

Баяндап жатқанымда жолдың жырын,
Маужыратты жып-жылы үйдің буы.
«Қыз суреті!» – түсім бе аян берген, –
Атып тұрдым, санамда – қасқыр шуы.

Әншейінгі жөн қалды әзіл – оспақ.
Күдігімді Ес – ағаң қалды қостап:
«Кеше жарып жеген бір ту биені,
Бүгін солар Әлкөннің жолын тоспақ...»

Осы сөз миымды кеп шабақтады,
Уайым да қалындады қабақтағы.
Апырм – ай, жапандағы жылқышыны
Алды ма бөрі-тағдыр қамап тағы?!

Желдіртіп, сырғанатып өмір – көшті,
Таң ата іздеп шықтық момын досты
Тілсіз жау – қар мұхиттың арасында
Қуаныш қасіреттің жолын кесті.

Білмеймін таңды қайтіп атырғанын,
Аш күйі жанын немен шақырғанын.
Әлкөнің тапжылмастан қар үстінде
Біз көрдік аман-есен отырғанын.
Тотығып қоңыр өңі ақсияды,

Пенденің ажалсыз ғой бақсы жаны.
Тастағы «Қыз суреті» күлімдейді,
Зым-зия жоғалыпты қасқыр әні...

Сақтаған біз осылай қоғам малы
Қызығын былайғы жұрт көре алмады.
«Жұрттың жалпы байлығы» деп жүргенде
Қызық болды тоз-тоз боп жоғалғаны...

Мен бірақ алдандым деп өкінбедім,
Бұдан да кер заманның шетін көрдім...
Аузы асқа, көңлі күйге жарыды елім
Мандай тер қырман еңбек өтінде өлдім...

Тәңір тау тас бұлағын ағызатын,
Әл беріп аузыма су тамызатын.
Жартасқа адам рухын таңбалаған
Тауқымет – бұл өмірдің нағыз аты.

Алтайдың жанда көктеп жас шынары,
Санамда сарқырайды тасқыны әлі.
Иен тау, ессіз қардың әлеміне
Әлі күн кетіп қалғым кеп тұрады.

АҢСАУ

Ақ бұршақтан аршып алған арайым,
Шақырады сенің жұмбақ сарайың.
Мен өзіңе қалың жұлдыз ішінен
Парасатқа қарағандай қарайын.

Сәмбі талдың жібек шашын тарайын,
Жаңа туған сыбызғы әнге салайын.
Сағындырған сенің сыңғыр даусыңды
Қара түнде қайдан іздеп табайын?

Ақ бұлттардан әнмен сәлем жолдадың,
Ұқсап тұрды ол аятына Алланың
Аспан тілін меңгеріп ем мен үнсіз
Жан тілінде сөйлеп кетті арманым...

ЖАЛҒАН КҮЛКІ

Ғасырдың күлу деген індеті бар,
Күннің де күліп түскен суреті бар.
Жаралған табиғаттың жанарында
Шындықтың карапайым күдіреті бар.

Жүрегін жер-әлемнің дүрсілдетіп,
Мәңгілік күліп түскен Күн суреті.
Адамға сонда деймін не жетті екен,
Көлеңкеге жасырып тылсым бетін?!

Суретке назар салшы кара да бір,
Көз күлмей, ерін күлген замана бұл.
Қоңыраулы алтын күйме дөңгелесін,
Сезімге сәуле беріп, санаға нұр.

РҮСТЕМ

*(Қыршын кеткен дарынды
режиссер Рүстем Есдәулетке)*

Жанардың жарқылын-ай,
Түнектен түн суырған.
Ажалдан артық ұл-ай,
Қиылған қыршынынан.

Жанының терезесі
Ақылдан нұр төгетін.
Кепкендей кенезесі
Өнер деп өртепетін.

Иіліп тұрушы еді-ай,
Қаз дауыс, қаблан бала.
Мейірге тұнушы еді-ай,
Ақ сөйлеп арман ғана...

Ай – жүзі, күн – уысы,
Ар үшін алаңдаған.
Періште жымыысы
Жер үшін жаралмаған...

Өнерде жазды Рүстем
Адам деп... шын атыңды.
Өскеменді өрге сүйреп,
Төрге әкеп театрды.

Көрермен тәнті болған,
Бал ұйып таңдайына.
Алтайдың алтын оғлан
Сыймады-ау маңдайына.

Азғана ғұмырында
Ту тіккен төгілдіріп,
Тұрғандай тұғырында
Мәңгілік өмір күліп.

БАБАЛАР РУХЫМЕН ҚАУЫШУ
немесе қайта оралған қас-қазым сәт
Қызылқырғын репрессия құрбаны
атамыз – Қабылбек Райысұлының рухына

Адам аз ба?!
Арудың ай қабағын дірілдеткен
Басымыздан осы сәт
Бүгін де, бұрын да өткен...
Ақ маралы арманның желдей ессе,
Аңшының сұр жебесі қырын кеткен.

Сүйінген, сүйген ерні самаланың,
Өпкен жел табиғаттың бала жанын.
Шуласа орман ойы замананың,
Тау болып күңіренеді бабаларым.

О, менің Күнді сүйген бабаларым,
Жабатын қызыл пеште табаларын.
Жусан иісі бұрқырап жатқан жерге
Елестейді елжіреп қарағаның.

Тұлпар ізің жасырып арманда өттің,
«Шағыл» таста айқасып, азап шектің
Жапырақтай тиеліп, жүк орнына
«Халық жауы» атанып, елден кеттің.

Бала-шаға, үй-ішін зар еңіреттің.

Бел будың Отан үшін жан пидаға,
Тер төктің қоғам үшін қарқындаған.
Шалғынның шалғы кескен сырылымен,
Жігерің жай отындай жаркылдаған.
Қор болды қанша сөзің айтылмаған?!

Қорлық өтіп кетсе де, үндемедің,
Зорлық етіп жетсе де, үндемедің.
Тауқыметін тірліктің сүйреледің,
Болмыстың нарлығынан күйремедің.

«Таңбалы таста» қалды бір дерегін,
Жалқы сәтім жалт етті бірге менің.
Тілсіз таудың төсінен жылап аққан,
Былдыр бұлақ секілді сыр беремін...

ТҮНГІ ЖЫР

Жұлдыздар кестеге ауады,
Түн ару – аспанның зергері.
Құс жолы зымырап барады,
Адаммен ісі жоқ жердегі.

Ақ боз ат кісінеп күн асты,
Ақ таңға айналар әр күні.
Дөңгелеп гүлдер де қыр асты,
Нұрымен қуантқан жарлыны.

Ақ нөсер – ақ күміс таяғы
Кіндігі кесілген даланың.
Мәңгілік сұрақты қайталап баяғы
Аллаға алақан жаямын...

Ақиқат – ұзақшыл, аяндап,
Шексізден... жол тартар ғаламға.
Бәріне, бәріне, бәріне алаңдап,
Ақылым шығады алаңға...

Сан мың жыл жамылған ай бозын,
Қара түн – камалған көк бөрі.

Өлеңмен күбірлеп жерде өзім,
Жақыным жылайды көктегі ...

ЖЕР ТҮБІНДЕ ҚҰБА ТАЛ

Жер түбінде құба тал...
Құлпыра түскен белің бар,
Құбыла соққан желің бар,
Желмен жеткен шерің бар.
Есімді алдың демейін,
Сырыңды бағып көрейін,
Елес бердің сен неге?!

Жер түбінде құба тал...
Айдалада... алдың жар,
Жапырақ жайып күрең сал
Шақырмақшы болдыңдар...
Есімді алдың демейін,
Мұңыңды тыңдап көрейін.
Қобызым, ұшқан кермеге?!

Жер түбінде құба тал,
Еменнен құйған тегің бар,
Сақтаған сырың сары бал,
Алыстан жеткен үнің зар.
Өзімнің де таңым бар...
Есімді алдың демейін,
Домбырам, саған не дейін?
Аян бердің сен неге?!

Бақыттың жапырақтарында
Қайғы – мұң көлеңкелейді.
Өткен күн өмірге айналып,
Сағыныш сәл еркелейді.

Қара бұлт қабағын жазып,
Үзілер соңғы тамшылар.
Қуаныш көз жасын іріккен
Шындағы бақыт сол шығар?!

ОРЫНДЫҚ

Кем ақылға кезігіп,
«Кемел» ақыл тыңдадым,
Сезінбеді ол санада
Жан сілкінер нұр барын...
Сатып алған қымбатқа
Құны төмен құл орын
Зор тұтуға өз-өзін
Қаруы еді бұл оның.
Терең білім теңізін
Түйсіне алмай үріккен.
Орашалақ басшының
Орындығы биіктеу.
Бакыр басы қылтиып,
Бақыраш сөзін тындатып.
Орындықтың түбіне
бара жатты шым батыш...
Кішірейіп жоғалды
Май секілді табада
Орындықтар «ой кешкен»
Аузы қисық замана...

ЖҮРЕКСІЗ ЖЫРЛАР

Жүрексіз жыр – сананың сандырағы,
Жүрексіз жыр адасып қаңғырады.
Түнереді түндердің ай қабағы
Музаның бұлбұл үні қарлығады.

Жүрексіз жыр – ақынның жай құмары,
Күмәнды онда қуаныш, қайғы бары.
Тұяғынан от шашып заулар көкке
Даланың күн көтерген арғымағы.

Жүрек іздеп жалынды, жанды дене,
Шабыт құсы қанатын жайды деме
Бір суық мұз секілді маржан өлең
Еске салар бозарған Айды неге?!

Мида туған салқын ой пәлсапасы
Бәдіз өрнек қуалап бал тататын.
Жүрегі жоқ жырлардан сақта, құдай,
Жолаушыны жол соғып шаршататын.

Қара түнде жалғыз қалған ай – жаным
Жылуы жоқ жұлдыздардан не күтсін.
Зымыран жылдар шетке қаққан арманым
Желкенінді бостан- босқа керіпсін.

Керуен көшкен жұрты қалған өмірдің
Жаңғырығы жанды ауыртып тұр бүгін.
Күнгеіне қона алмай тұр көңілдің
Тау басында тұман кешкен тірлігім.

Дүние – кермек, тозған ескі шүберек,
Сәуле бойлап, жан қашады аулаққа.
Жылы-жылы сөздер айтып керемет
Тырысамыз біз бақытты болмаққа.

Мен жарыққа ғашық едім әуелден
Лай көшеді тереземді айғыздап.
Жалын шығып жалғыз ауыз өлеңмен
Бір төңкеріс жасап жатыр жалғыздық.

Жер – Адам,
Аспан – Құдай
әуел бастан
Алла көктің пейілін кең жаратқан.
Аспан шексіз, адамның ойы шексіз,
Қорқыт ата секілді түптен тартқан...
Жаңбыр төгіп,
Аспанның жылағаны,
Кең дүниені кезеді шуақ әні,
Жер күрсініп... сапарға аттанады,
Аспан жаққа ашылған қақпалары
Жер аяндап... айналар кіндігінен
Күдіретті бір күштің бірлігімен.

Жапырағы боялған күн көрінер
Махабаттан өртенген гүлдерінен.
Аспан асты, жер үсті жалындаған
Құштарлықты жеткізді сарын маған.

Жарасар маған патшайы қылық,
Өтірік айтып өзеуремедім.
Кінәсыз таңым атса бір күліп,
Ол саған карап елеңдегенім.

Дүние түгел жамылып кара,
Туса да жынның ғарасат күні.
Әділет үшін қамығып сана,
Шақырды мені парасат жыры.

Жиреніп жылмаң құлқыны зордан,
Аждаһа пейіл – зауалды сезем.
Жақсы мен жаман қылқынып алған
Мәңгілік айқас алаңын кезем.

Азсынып, алып, арсыз беттеніп,
Өзегі кеткеннің өксігі – менмін.
Ақындар сынды зілсіз кектеніп,
Ақты да кара өтті күндерім.

Алдады мені алдымда тұрып,
Жай ойнатқандай еңселі бала.
Ауасын осқан ардың да тұнық
Сөзінің суық семсері ғана.

Ақылдан қашқан бәдені бозан
Азған қайраттың қалтырап қолы.
Жалғыз қалса да түбінде озар
Парасатымның жарқырап көгі.

Мен де бір келген өмірге шырақ,
Өртеді титтей намыстың жоғы
Бір сәуле берер көңілге қуат –
Биіктеп кеткен ғарыштың бойы.

ШАБЫТ

Кемелге келіп парасат нуы
Ағарды шомып Айдың нұрына.
Толқындар тулап, жосылып өзен,
Айналды жырдың тамшыларына.

Жұмақтың өзі жұмды да көзін,
Бас иді айбоз ақерке түнге.
Жоктады жүрек шабытты кезін
Ғашықтық күймен келе алмай тілге...

ҒАЙЫП ӨЛЕҢ

Жанарымда жабағы бұлт жүзеді
Нұр тамшысы ауырлап.
Найзағайдың өртенеді өзегі
Жыр туады жалындап.

Найза тілдің жалын шашып таңдайы
Түн түнегін тіледі.
Ғайып өлең – Құс жолының «Айдайы»
Жұлдыздарын тізеді.

Ғайып өлең отқа балқып сүйегі,
Сөздің өңі кіреді.
Жеті қабат жер астында жүрегім
Нені сезді?!
Өзі ғана біледі.

Шарасына шабыт толған көздерім
Өзгереді қамын ойлап өзгенің.
Аясында ай шалқыған арманым
Құрбан болар тірлігіме көз-көрім.

Шабыт маған жарасады, серігім,
Сері сөздің самалы ескен керімім,
Әзер қайтар базарынан бал ойдың
Уызынан сүт ұйыған көңілім.

Сонда маған естіледі ән бөлек,
Билеп кетер толқын дүние дөңгелеп.
Табиғаттың тылсым күшін жетелеп,
Періштелер қонақтайды жерге кеп...

Маңмаңгерім, салып күлік аяңға,
Кетбұғадан жеткен күйдей баяула.
Қағаз, қалам және уақыт табайын
Шабыт құсы, ұшып кетпей, аялда.

Осы жұрт өзін-өзі жиі алдайды,
Ғажаптың бәрі алда деп қиялдайды
Жөргекке түскен дене кебін киіп,
Кеткенше тәтті түсін қия алмайды.

Көзіңе қарап тұрып күлімдейді,
Ұялғансып тұрғаны білінбейді.
Көрініп әулиесі ар-ұяттың
Жорғалап, сылдыраса сүрінбейді.

Сырты ғана масканың жылтырайды,
Құр сөздің тіл үйіріп құрты-майы.
Жалқаулық иектеген жалын атпай,
Жастықтың құрғыр белі сырқырайды.

Көшіріп бір-бірінен тақылдайды,
Наданға қор боп кеткен ақыл-қайғы
Өзін-өзі мақтаған – өліммен тең,
Өлермен жаһаннамға жақындайды.

Табиғаттан ала алмаған сыйым бар,
Табиғаттан бөле алмаған мұңым бар.
Жасырынды әжіміңс таулардың
Мені алып қала алмаған құйындар.

Көп кадалып қараймын да таңғалам,
Тылсымына табиғаттың арбаған
Аман-есен толықсиды тербеле,
Ай астында, аясында бар ғалам.

Есімді алып жұбатады кіл мені,
Жаралғаным, құшағыңа кіргенім,
Су көтерген бала белім майысып,
Ақ жауынмен бір жылаған күндерім.

Бұқтырманың ботагөзді айдыны,
Толқынымен бөлісетін қайғыны.
Ебіл-дебіл тоғайлардың панасы,
Алып таудың ата текті айбыны.

Шыршалардың күн келбетті кірпігі,
Үміт жарған балқарағай бүртігі,
Қарағайға өрт қойғандай лаулаған
Қоңыраубас қызыл гүлдің түр-түрі...

«Шағыл» дейтін маңғаз басты тау-мүсін,
Жолбарыс тон жамылғандай қарлы шың,
Бала жүрек, бота белді құшақтап,
Сүт ішкендей елжірейді таңға ішің...

«Әулие тас» құлап түскен аспаннан,
Заманақыр күннен белгі тас жауған.
Алып күштің адуынды ісінен
Қаймана елдің кара көңілі жасқанған.

Мұзбұлағы, Мұзды тауы, Мұзбелі,
Сұлутөрі – сұлулықтың ізгі елі.
Жұпар иіс, жұмақ лебіз өлкемде
Сайрап жатыр мейірімнің іздері...

ЕГІЗДЕР

Көңіліңнің аспанында көгілдір
Керуен бұлттар көшетұғын өмір бұл.

Бақ қонғандай жарқырап бір маңдайым,
Бозша торғай ұялаған таңдайым.

Саз ерткенде сылдырап бір келісім,
Қар сезімім алақанда ерісін.

Бетондарда бұрқыратып қыр гүлін,
Бас бермейді домбыралы күмбірін.

Жарға соққан толқындардың дабылы,
Жолы шексіз – жұлдыздардың жарығы.

Жарық күнге жанығандай жан отын
Судыраттым акку жырдың қанатын.

БАР ШЫНЫМ

Бақытты да сияқты,
Бақытсыз да сияқты
Арманымның көгінен
Жұлдыздарым жиі ақты.

Жарылқайтын сияқты,
Жабырқайтын сияқты
Аспан етіп жасадым
Мен көгілдір шуакты.

Қыздырады сенімім,
Тірлігімнің көрігін.
Ең жайлауға енгендей,
Елжірейді көңілім.

Жете алмады өмірім,
Жеткізбеді пері мұң.
Тауға шығып жоғалды
Таудан қашқан слігім...

Аспан менің тірегім
Ар тілеуін тіледім.
Қарлығашы ем халқымның
Бірге соқты жүрегім.

Тасты жарған шынармын,
Мен бақытты шығармын
Шындық деген жарықтық
Жүзін көрдім Құдайдың.

КӨЗ ЖАСЫ

Жүрегімнің түбінен
үзіліп түскен, моншағым,
Қалай сыйып тұрды екен
бір өзіңе сонша мұң?

Жүрегімнің түбінен
Толқып шыққан бір ағын,
Сенің маған қоятын
қашан бітер сұрағың?

Ай шыңымның басынан
күліп өткен, бір сәуле,
Біле білсең жырымның
болашағы бір сенде...

Көз жасымен ағарып
тазарады жан-кеуде, –
Жазиралы белдердің
қасиеті бар менде.

Аспанға кетті жыр-көшкін,
Сарылып жерде мен тостым.
Қайырылмаса қарысып,
Есімді алса елдестім.

Керуені күздің қиқулап,
Жаңбырын іштім жыр тыңдап.
Қаракат көздер мөлдіреп,
Құралай тұяқ сыртылдап.

Жазира белдер – арманым,
Жуасын тере барғаным
Өзеннің естіп зарларын,
Қосылып әнге салғаным.
Жазығым – жаза алмадым.

«Біздің жақта қыс ұзақ...»
Оралхан Бокей

Сақал-шашың ағарып,
Ауыл жаққа кетіп ең,
Бұқтырманың бетімен,
Қарасудың шетімен,
Қыстың көзі кыраулы
Өңменімнен өтіп ең,
Күн суытса неге зар?
Ақ өркешті кара нар,
Жатыр сұлап Алтайда
Жалама жартас жалтарма,
Көкірек сызып айқайла,
Акселсу атты үскірік
Ойындағысы болған жер,
Алай да түлей ақ боран
Жібіген эзер тоннан жер.
Арса-арса боз ағаш,
Қадау-қадау кара ағаш
Күркіреп көктем келмесе,—
Анырап адыра қалған жер.

ШЫН АДАМДАР МЕН ШЫНЫ АДАМДАР

Сыңғырлап тұрып сынып тұрады,
Өзіне ғана бұрып тұрады,
Самарқан тасы балкыса да еріп,
Жүрегінде кара құлып тұрады.

Шытынап, шертіп, жарқырап көзге,
Салқыны сізді салардай тезге.
Мейірі терең көлдерді көксеп,
Алмастырасың алтынды жезге...

Теңіздей терең тұнып тұрады,
Болмысын тектің шын ұқтырады,
Шынайы сөздің шырынын сезіп,
Жұмақтағы ішің жылып тұрады.
Қазанат ердің күйікті жаны,

Қоламта көмген үміт шырағы.
Жадырап жаздың қылықты бағы,
Шын адамдардың жүрегін жарып,
Кішкене бір күн күліп тұрады.

Нағыз ақын Мағжан құсап өледі,
Әбжыланға сатылмайды өлеңі.
Жар басында жалғыз шындық сенері,
Соның ғана...
Күннен туған әлемі.

Нағыз ақын қайғы азабын шегеді,
Уілдеген ел уайымын сезеді.
Бұлаң қаққан қыр қуының тезегі...
Еңкеймеген ер көңілдің безері.

БОСАҒА

Көлшіктен көл жасаған,
Болсыншы деп бас аман.
Ернеулігі еменнен
Айналайын, босағам.

Тостағанын тосатын,
Бәйгеге жүйрік қосатын
Қасиет тұтып дос атын,
Кие кеп құдаласатын.
Айналайын, босағам.

Қайғыдан құлай жаздаған,
Қайрылып үміт маздаған.
Маңдайы қарыс, пейілі кең.
Есіктен төрге озбаған,
Тілеуі жақсым тозбаған,
Айналайын, босағам.

Сұғын қадап қас арам,
Тас атса да тасадан
Еңбегі – сор, асы адал,
Барына тәуба жасаған.
Айналайын, босағам!

Жылан емеспін мен,
Шаға алмаймын, өлемін,
Сұрап үлгермеспін
Алланың да көмегін.

Суылдап, сусып,
Ақырын уын жайғанда,
Тітіреп денем,
Аяғын сонын... көремін.
Жапырақ жанымды
Уыттың жолына төгемін...

Біз деген не?
Абай көлеңкесіндегі құртпыз...
Бірде көл, бірде жұтпыз.
Жарқ етіп даналық нұры түссе,
Еріп кетер шықпыз.
Абай айтты дейміз,
Тыңдаймыз.
Ар ойламай,
Пайда ойлаймыз, –
Қыңбаймыз.
«Өлімнен ұят күшті!», –
Ойпырм-ай!
Тырдаймыз...
Өмір сахнасында
Өзін-өзі мақтап өлген
Құлдаймыз.

ӨКІНБЕН

Тілдіріп тасқа табанын,
Тұнығын кешкен Қабаның,
Төңкеріп көкке жанарын,
Қиялдың баққан қабағын
Сандал тау, санлақ даланың
Маралы болсам, өкінбен.

Бұқтырма соққан жағаның
Пәнидің шерткен баянын.

Бір толқын өткен бабаның,
Ақпейіл абзал ағаның,
Ақ сүтін берген ананың
Адалы болсам, өкінбен.

Дауылы соқса дананың,
Самалы ессе сананың,
Дәруі мың бір жараның, –
Титімдей сәуле ғанамын.

Дауында ақ пен қараның
Елестей есік қағамын,
Жылқы ішінде аламын,
Дауылпаз еткен дарағын, –
Адамы болсам, өкінбен.

Жортуыл текті зар-әнім,
Жоқтайтын түркі қағаның,
Жемсаулы әкім-қараның
Жеп жатқан тірі қоғамын
Бітеймін деп тамағын,
Жыртамын деп балағын, –
Жаралы болсам, өкінбен.

Көзімді аштым, көңіліме кірді туған жер,
Күлімдеп күні, кірпігін Кәусар жуған жер.
Теңеуін таппай, қайғырған бабам секілді
Аңсатып, көріп... тілімді тоқсан бұған жер.

Ғашық болып көрдің бе?
Өмір дейтін сұлу әлемге,
Көк дөненнен жүйрік өлеңге,
Сенбе досым, кеудең күнсіз қалса да,
Өмір мәнсіз дегенге...

Балбұлақтың сыңғыр сылдыры,
Балбөбектің ерке былдыры
Сайра, сайра, құмыр бұлбұлы,
Жабылғанша тірлік түндігі.

Ойлап көрші, келсең кемелге,
Бойлап көрші, тағы тереңге,
Ғашық жүрек сүйіп ғаламды,
Айналады алып шеберге...

3. 04.2006.

АҚША

Қанша жақсы көрсен де,
сүйе алмайсың ақшаны
Соған сатып аласың
махаббаттан басқаны...

Бауырыңа бассан да,
Тулап, жығып, қашқаны...
Сарайыңның ол емес
Күн шуақты асқары.

Жаман емес бар болса,
Көп болса, қиын ... шыдауың
Іздегенің ар болса,
Ағып келер бұлағың.

Ақша арқалап айламен
Қап тауынан ассаң да,
Арамтамақ – пайдамен
Ғарышты билеп тассаң да,
Барар жерің – Бүрістау!

Құныкпаған сабаз ең,
Қалмадың жерде елден кем.
Бар болғаны қағаз – ол
Пейілің – бос мөрленген!..

ЗАМАНАНЫ ЖЫРЛА ДЕЙСІҢ...

Ұят болды домбырадан,
Ұят болды қаламнан,
Екі сөйлеп екіленген
Ұяламын қоғамнан.

Алла – көкте,
Ақша – жерде,
Екі жаққа қаранған,
Атты кісі адасады
Айды жапқан бораннан...
Жауығады діннің өзі
Сакал-шашын өсірген.
Хиджап киіп кедей қызы
Болашағы кесілген.

Ата тегі ақша қардан
ар ойламай пайда ойлап,
Жем іздеген Жемқор бәңгі
Несі кетті бай-байлап?!

Өресі – тау, өрісі – қоршау,
Өкпесі өшкен тұмшалап,
Дөй тілдердің көлеңкесі –
Қазақ тілі – шисабак!..

Сан соқтырар соғыстардың
Жаңа түрі жаралып,
Халық тағы қайғы кешті
Ұшқан құсы жоғалып...

Тұлпар кеткен тақымында,
Жорту үшін туылған,
Қазақ қырық шақырымда
Қара жолда қырылған?!

Абайламай шоқ басқанға
Әуесі – жау, жолы – жау,
Бар қазақтан бір қазақты
Бөле көрме, Тәңір-ау!

ДУНИЕДЕН ӨТКЕНДЕ

Жок кой енді таңды күткен бір адам,
Бала да жок өксіп оған жылаған.
Көлеңкесі көкте күнге жұтылып,
Топыраққа жапырақ боп құлаған.

Жок кой енді түнді күткен бір адам,
Ой бағбаны, қиялдан бақ құраған,
Кебенектің қыспағына шыдаған,
Кебін киіп, арылды ма күнәдан?!

Жерге қайтып келмейді енді бір адам,
Алласынан аманшылық сұраған.
Қайда кетті Сана салтанатымен
Қақ жарылып бөлінгенде тірі адам?!

Кетті солай қайырылмай жарықтық,
Бір жақсылық көре алмады қарық қып,
Күн дидарлы, ай келбетті сол бір жан
Шын бақытын күте алмады байып қып...

ЖҰРТТА

Иен қалған, ойхой, Берсел жазығы,
Ай астында ақ мұнарға батады,
Айдарлы ұлдың ат байлаған қазығы
Құлап бір күн қабырғаға батады.

Тілсіз қалған иен таудың етегі
Жұлдыз қонып, мөлдір шыққа толады.
Көшкен елмен кетіп жердің кетеуі,
Қаңбағы ұшып, қаңырағандай болады.

Туған жердің түтіні де көгілдір,
Тік шалқиды елдігімнің туындай.
Алып ұшам көру үшін соны бір
Енесінен айырылған құлындай.

Жым-жырт ауыл. Көкек даусы сиреген.
«Шағыл» тауға шықпайды енді көп бала,

Мыңғырған мал жоқ, шаруашылық күйреген,
Клуб жабық, ойын-сауық тоқтаған.

Есесіне салып ұрып жетеді,
Жарқабақтан өксік үнді өзенім
Өгіз аяң, өндімейтін тепеңі
Елі азайған жер қайғысын сеземін...

Шалғын иіс қара жолдар шырқырап,
Кіндігімнен тым алысқа ап қашады,
Тағы бір түп жусан иісі бұрқырап,
Тағы бір жан бауырына басады...

Жүрек деген от екен
жанып кетті қайғыдан,
Отпен бірге өт күйіп,
дүние сенен айнығам...

Жасын түсіп тағдырға
жараланды бір өмір,
Айдалада отырып ,
қарап тұрып қайғырам.

Болса да өлім қоштасудың үлкені
Қия алмадым басқа әлемге мен сені
Қол ұстасып бірге сапар шеккен ер,
Аспан менен айырады жер сені...

Біз бақытты болсақ деп ек әуелден
Сәби сүйдік асып-тасып кемерден,
Сен ерлерше аттандың ба ертерек
Жоктасын деп ең әдемі өлеңмен?!

Қара күннің көлеңкесі жылыстап,
Аппақ дүние қар шашады уыстап,
Жүрек сыздап еске алады өзінді
Бак пен сорым ойнағанда қуыспақ...

Қадырынан айрылып, Тұманбайдан,
Жырдың көші қазығын шыр айналған,
Домбыранын боздаған қос пернесі,
Сезім – қыран құлады шын-ойлардан...

Тауға карап жыламай тау баласы,
Шамырқанды казактың нар даласы.
Түсіп кетті қолынан домбырасы
Өзегінде – өлеңнің таңдамасы.

Қандай жақсы «жыланқабық бөтенім»
Қалып жерде нұрлы аспанға кетерім
Кеңістік пен шексіздіктің арасы –
Керемет қой мәңгі тірі екенім...

Жанда көктеп шындардың жас шынары,
Таулардың сарқырайды тас бұлағы
Лай түкірін қап-кара тұрса да аспан
Шулайды парасаттың таскын әні...

Өлеңімнің әруағы оянғандай бір түрлі,
Жүз жүйріктей жыр көшкіні тамағыма іркілді,
Тағы, тағы... естідім мен аспандағы қикуды
Жаз-жанымның жамыраған жапырағы сілкінді.

МАҢДАЙҒА ЖАЗҒАН БАҚЫТЫМ

Азат, азат, азат күн,
Азаттығына казактың
Тұғыр да болған ғажап күн,
Оңайлықпен сен келдің бе?!
Қабырғасы сөгіліп,
Қанды жасы төгіліп,
Жау кашырған ерлердің
Денеден басы бөлініп,
Естегісі есе артық,

Келер ісі көш артық
Кермегін тартқан азаптың
Алғаны бар ма қазақтың?!
...Кеуделіні көл қылған,
Белдеуліні бөрі қылған
Аш халықты тоқ еткен,
Есікте басын төр еткен,
Күмбірлеп жеткен көнеден
Күлтегін бабам көреген,
Тоныкөк – дана дастаным,
Бөріні бөлеп туына,
Көзінің ілмес қырына
Еркіндігінен басқаны...
Қара тері тамшылап,
Кен кеудесі қансырап,
Ұйқысыз кешіп күн-түнін
Қағанатын түркінің
Құрып берген сансырап.

Ондай күн енді туар ма?
Ар салтанат құрар ма,
Еңкейген елім сан ғасыр
Еңіреп көште жылдар ма?!
Сарыарканың бойында,
Алаштың туы қолында,
Бауыры бүтін, басы есен
Қарайған халық соңында,
Өнеге тастап бозымға,
Ұлысын бермей жазымға
Ұлт қылып күллі қазақты
Абылай өлді тағында.

Бәйтерек түптен суалма,
Қанат бер қазақ-қыранға,
Махамбет пен Исатай
Ақырып теңдік сұрарда,
Санада қалған сан жылдар,
Табаны тозған тағдырлар,
Ақтабан болған жұртымды
Қай жерлерге алып бардыңдар?

Бәйтерек түптен суалма,
Қанат бер казак-кыранға,
Сырым мен Кенесарының
Шалки бер шырқап туы алға.
Маңдайға жазған бакытым –
Азат күн мәңгі тұрарға,
Ашылсын көктен мың арна,
Хакысын көптің сұрарға,
Еркіндік Елін құрарға
Жасаған ием, бір Алла!..

БІЗДІҢ ЖАҚТА

Күмбірлер саған карағай,
жалбырап кайың,
Жер осы – жалы төгілген
Арғымақтайын.
Бабамнан қалған – бәдәуи,
атамнан – аңыз,
Шаншылып туған шындарға
Айды мақтайын.
Қарағай – ауыл, бұл жерде
Қайынды да ауыл,
Аршалы белде сокпайды
арынды дауыл.
Аспаннан Кәусар құлаған
Арасан жаққа,
Марал қамалған бір кара,
ала шарбакка.
Тұманнан шидем кабаттап,
Шұбарағашы,
Келеді кайтып түркінің
көне баласы.
Көкбөрі шулап жатқандай
майдалап тасын,
Қиқулап жетті өзендер
кайдан ап басын?..
Бұркырап бұла бұлақтан
Берелдің белі,
Айғайтас жақтан білінер

Өрелдің демі.
Өзіңнен-өзің шығасың
Еңбекте төрге,
Қайта бір келіп тынасың
көрмекке Көлге.
Хор қызы сәулет беретін
Таңбалы тасы,
Ақындары көп өлкенің
арналы басы...
Құс тінді құмыр қазақтың
жәудір мекені,
Өлеңмен қойған Өрнек деп,
жердің бекемі.
Топқайың тағы шығады
алдыңнан көркем,
Айыртау бейне көрінген
айдыннан желкен.
Жамбылың осы – жаңаша,
Акмарал-ауыл,
Бұғының қанын күнгейге
қақтаған ауыл.
Тоқырау жылдар ел іші
тарыққан кезде
Жоқшылық дәмін толайым
татпаған ауыл.
Көкірегін таудың қақ жарып,
Ақсу ағады,
Самырсын самсып өспеген
тапшы жағаны...
Ақ сырма толқын көбігі
қозыдай маңырап,
Көгеннен өзен көргенің
жоқ шығар әлі...
Шыңғыстай мынау – Шешені
төгілген судай,
Көсіліп жеткен кермеге
Дарабоз шыңдай...
Ауғаны елдің аулаққа
Аландатады,
Алты арыс елдің Алтайда –

Адалбақаны.
Мекенін тапқан таулардың
жазықтығынан
О, менің кайсар Қарағай,
нәзік Шұғылам!

СЕНІҢ УАҚЫТЫҢ

Қасіретіне аяу болған – уақыт,
Ере алмаған жаяу жалған – уақыт,
Құс жолындай жамырап бір төбенде
Сенің еркің бола алмаған уақыт.

Уақыт мәңгі – Күн сияқты – сөнбейді,
Жанмен бірге ғарыш жаққа өрлейді,
Толқын салған шексіз сара жолдармен
Жерге оралып енді қайта келмейді...

ЖАМАН АЙТПАЙ ЖАҚСЫ ЖОҚ... *(Қазақ тілінің келешегіне алаңдау)*

Бәйтерек басын теңселтіп,
Балапан да басар самұрық...
Өндіріс тілі – өзге деп,
Қаныңа сіңген қағынып,
Кете алмассың арылып,
«Керемет» тілден жалығып...
Қуалап шыққан жабылып,
Өзегің талып қамығып,
Есіңе сонда алмассың
Туған тіліңді сағынып...
Мереке сайын жаңғыртып,
Киіз үйлерді де құрарсың,
«Юртада бабам өскен» деп,
Еңкейіп кіріп тұрарсың...
Қаны жоқ қазақшылығыңнан
Өзбектер сонда ұялсын...
Сәукеле, камзол, тақия,
Кір келмес шапан атына,
Шекпенін ұлттың жамылған

Қол сұқпас ешкім қақыңа.
Қан жылап тұрса қайтесің
Тілі күрмелген жатұя?..
Космополит болғаның,
Игеріп аспанды алғаның,
«Мұзартты» тындап отырып,
Орысша сөйлеп сарнауың,
Жалғаннан да жалған далбаса,
Көп қорқытып арбаса,
Тереңге батып сорласа,
Жүз қабат үйден бір қазақ
Қазақша сөйлей алмаса...

Жадында ою қалар-ау,
Қымыз да қалар сусын боп
Ас болар қазы-қарта да
Неміс те бағар жылқың көп...
Анасын теріс қаратып,
Есекке таңған несі артық?!
Тілі жоғалған, Көшірме,
Бабалар кетіп көсілген
Теріс айналар сенен тылсым көк...

ДАЛАЛЫҚ СӨЗДІҢ ЖҰПАРЫ

Арғымақ өлең жебелеп,
Кәусарын қырдың жұтады,
Есінде әннің әуелеп,
Далалық Сөздің жұпары...

Ақберен жырым аңқылдап,
Сазымен Сырдың жарыстың,
Қанатында қаздың қаңқылдап,
Созыла түскен Дауыстым.

Толғаудың тоқсан иірім
Алтайға жеткен бір демі
Домбыра басқан күйігін
Сазінген деп те біл мені...

Азуын Айға білеген,
Бір Елдің бетке тұтары
Өртеген кезде бір өлең
Дем салған сөздің жұпары...

Биік едім адамның адамымен,
Тынып едім жан күлсе пәк арымен
Қарлы шындар қабағы жазылмайтын
Сұлу едім ауылда ай жанарымен...

Мен осылай болар ма ем күй таңдасам,
Жартыкүндік жем үшін жыртандасам
Кешір мені, туған жер, көктей алмай,
Зар биікте қап қойған ұлпаң болсам...

Жылғалармен сылдыр - сылдыр су акты,
Адамдар да өзгермеген сияқты
Жүрек суып, Мұз дәуірі басталған
Зәрі қатты заман мені жылатты...

Бір көргенде жымысып күлетін,
Таныстардын көп көремін суретін
Қазак қайда? Өз ішінде өлген бе,
Кебініне жасырып ап Күн бетін?!

Уақыт тапшы... Дархан көңіл тарылды,
Қанағатсыз ... пұл соңынан сабылды
Қараңғыда қыбыр - қыбыр қарманып,
Асау жүрек тұлпар күнін сағынды.

Арзан күлкі, арзан ақыл, арзан сөз
Ғұламалар неге сиреп қалған тез?!
Күн шуағым сөніп бара жатқандай,
Сезімнен от шығарамын, ойдан көз.

Тірлік үшін қапылады қаймана,
Бөтен сөзбен жамырайды айнала
Менің зарым – уақыт шерін тарқатар
Сарыарқаның самалы ғой жай ғана...

КҮНГЕ ШАБУЫЛ

Күнді сауа бастаған жаңа ғасыр,
Дір-дір етіп бір үрей санада тұр.
Бір бұзылған ниеті кер заманда
Нұр бұзылмай тұрмайды, қара да тұр...

Әй, нұрды ұрлаған адамзат әсте оңбайды,
Көрмей тұрмын «Күн жеуден» асқан қайғы
Алланың сақалына жармасқан күн
Адамның ала көңлі «аспандайды»

Арыла алмай сан дерттің солығынан,
Жұмыр бастың онсыз да жолы бұран
Жерде тұрып сұм жүрек сескенеді
Күнге тартқан «Шыңғысхан жорығынан...»

Келсе келсін дедің бе Заманақыр?
Күнсіз күнің «ғұламам», қара бақыр,
Бар жылуын шөкімдеп алған сайын
Жан жылуың азайып бар жатыр...

ДАУЫЛПАЗ ҮНІ

Мұзтау – мүлгіген мұң емес,
Айбарлы шың-ң-ң...
Мәңгілік қар басқан
жерошақ басында
Қырылды айналып арбасқан
көрбілте Жын-н-н...
Айдары желбіреп,
ежелгі кең жүрек
Сыбызғы сазымен
ыңылдап дем салған,
Садақтың оғымен
ғаламға жол салған
Жауынгер ғұн-н-н...

Күн – көшкен арғымақ,
Сырғанап, жаудырап,
Қамалған қайғы – бақ –
Мұзтаудың кірпігі...

Бос шылбыр бұла маң,
Жанарым сүрінген қиядан,
Мың бір түн қойнына құлаған
Меруерт бір түні.

Алыста-а-а-н жарқ етсе күміс Ер –
Күн нұрын идірген
Мұзтаудың сұп-суық ернінен
Сүйдім мен.
Күйдірген қос егіз
Шың-ң-ң...

Қылбұрау салар замана
сезімнің еркіндігіне,
Суретін салып тағы отыр
көңілім көркінді, міне,
Екеуің сақ бол деп еді,
біріңнен-бірің,
Күмбірлеп өмір толқыны
шертілді, міне.
Сақтасан, Тәңір, сақтағын,
аспанды ая,
Жан берер бірі бірі үшін
достарды ая,
Жайдан жай келмей,
жай оты жайратып кеткен
Жаныма жанын қосады
естанды дауа.

БОЗДАК

Жарқырап келіп,
жабығып кеткен өмірден,
Періште жаның
жұлдыздай ақты төрінен,
Бетінді бері бұра алмай
қайтып кеттің-ау,
Жараспайтұғын жасыңда
кез боп өліммен.
Іздейтін сені

үмітті сағым ішінен,
Сау ма деп сені
сұрайтын үлкен-кішіден,
Жақын жандарға
өзіңді көру жоқ енді
Қасқа құлының
киядан ғана кісінер...
Көктемде келіп,
Көк белге сіңген жарығым,
Қозғадың деме,
даланың ескі сарынын,
Сен қиналғанда
жүрегімді ұстап тұрушы ем,
Қабағы қату
қайғының естіп зар үнін.
Үзіліп кеттің
жанатын кезде жалындап,
Тірілер қанша
кінәлі болып арылмақ,
Жай тапсын енді
періште жаның пейіште,
жұлдыздың нуы дамылдап...

Тыржалаңаш... сүйінген,
Қызыл тонын киінген,
Қаршығадай түйіліп,
Аққу мойны иілген
Заманыма таңданам.

Ақыл сұрап өзгеден,
Шетел қалмай кезбеген,
Ойсыз құлақ, көз неден
Көр болғанын сезбеген
Амалыма шамданам...

Топырақпын, кеппеймін,
Жапырақпын – шеттеймін,
Қақырап та кетпеймін,
Шебер Құдай қолында
Құмыра боп жан бағам...

Көп тіл оқып көктейтін,
Жарқылдайтын, өтпейтін,
Беліне шокпар қыстырып,
Енесін ұрып ептейтін
Ғұмыры ғасыл күйбеңге
жиырма төрт сағаты жетпейтін
Арсы-гүрсі айналам...

ЖАНСҰЛУДЫҢ ҚАЙҒЫСЫ

Ғажап!..
Адам өз бейнесін өзі салады екен!
Мүсіндеп әрі кестелеп,
Боямасын деп ешкім көп,
Бүлдірмесін деп көшкін кеп,
Жапанда қалған өшкін көк
жалғыздан мұңлы ән естілмек...

Жесір де қалса жақсы еді,
Жарамды жігіт тапшы еді,
Жұбайсыз қалған Жансұлу
Жолықтыра алмады нақ Соны...

Керемет білім – сусыны,
Келмей бір кеткен қисыны,
Созылмай қалған сыңсуы,
Білінбей солған гүл сыны.

Тепкілеп төсін кең жүрск,
Қарақат көзі мөлдіреп,
Бәріне жұрттың елбіреп,
Жүз жылғы кикү заманның
Бостандық жырын әйгілеп...

Қазақтың қызы салмақты,
Алтыннан басы ардақты
Ұзап бір кеткен қыз-ғұмыр
Өзіне-өзін арнапты.

Өзегін жарып бір шыбық
Өспейді енді гүл шығып,

Бір өмір қалды тұншығып,
Өкініш айтып тыншыдық.

Иілмей қалған қыз басы –
Ирек бір өмір сызбасы,
Терезе бойлап өсіп тұр –
Өзінің салған сұлбасы...

ПАРАДОКС

Ағаштар өзімен – өзі
құлап жатыр қолын созып рабайсыз,
Толарсақтан су кешеді. Аяйсыз
Толассызға тамыр шіріп талайсыз
О, Жасаған мұны неге балайсыз?..

Қайғы суын көп сіңірген, кекілдім,
Сенің тілсіз тағдырыңа өкіндім,
Суықсайдың мол шуына еліткен
Мәжнүн талға жаназа оқып отырмын...

Тау суының жолын тосқан еңселім,
Молаңды іздеп шықпап едім мен сенің
Шөл жалмаған түп жусанның жолымен
Қыр түбіңе жеткен екен көл сенің...

Мұздай суық су жолында қалмаңыз,
Мөлдір, таза, болсын, тіпті, айнаңыз
Сұлулықтың өліп кеткен жолында
Біздің жақтың нуларындай бар ма аңыз?!

ӨКІНІШ

Зәмзәм су қайта нұрға айнала алмас,
Көрінер көл жағасы – жап-жалаңаш,
Жаңғыртып Алтай тауды кетті ағалар
Жазмыштың дегеніне айла болмас.

Берелдің қоңыр белін қоңыраулатқан,
Ғұн сайрап көкірегінде омыраулатқан.
Опынып Ақтан аға өтті емес пе,
Әр сөзін Күнге қақтап, Айға аунатқан.

Оралхан – орда бұзған сері бұлаң,
Тарпаң сөз тудырған ой солығынан.
Төңкеріп қасан заман омпаларын,
Оралмай кетті өмірдің жорығынан.

Қалаған қалап сөзді мәнісімен,
Жұлдызды жол қалғандай әр ісінен.
Төр Алтай Төбе биге жоктау айтса,
Қара сөз қаңкылдар қаз дауысымен...

Вячеслав Ступницкийден МЕҢІҢ ҚАЗАҚСТАНЫМ

Керемет қой ақ боз атпен самғаған,
Керіледі көз ұшында кең далам
Аспан текті асқар таудың басында
Таңғажайып табиғатқа таң қалам.

Сары аязы, аптап күндері,
Қарлы шыңы, дала гүлдері,
Қарызбын саған мәңгі бай өлке,
Тәңірдің сыйы тербер шын мені.

Қайырмасы:
Қазақ Елі!
Таумен көмкерілген,
Қазақ Елі! –
Дала еңсерілген,
Қазақ Елі!
Мәңгі бай өлке,
Қазақ Елі!
Біргемін мен сенімен!

Жомартсын сен жер байлығына,
Бейбіт күн шалқып айдынында,
Сабырмен жеткен дана халқың
Береке, бақтың барлығына.

Сарабдал салтпен сүйеніп сенімге,
Бірлікпен жеткен бейбіт өмірге,

Тағдыры таласқа сан түскен ел,
Жасай бер жайнап туған жерінде!

Бас ием тіземді бүгіп мен
Ел аман болсын, жол ашық,
Бас ием тіземді бүгіп мен
Тірлік кеш, о Елім, жарасып!

Жапырақтың ағып түскен жанарында бармысың,
Балқып батқан қызыл Айдың табағында бармысың
Бабалардың семсер соққан от жалынды Алауы,
Желтоқсанның көз жасымен бой көтерген
қарлы шың?!

Желтоқсанда көтерілген көптің көкжал толқыны,
Керзі етікпен тепкіленген ару қыздың шер түні,
Өктемдіктің өкшесімен санамызда жазылған
Естен кетпес қан түкірген сары аяздың Салқыны.

Еркіндігін тұншықтырып жатқан кезде есті ардың,
Қандай күйде күңіренгенін мен білмеймін аспанның
Ел-Ананың бесігінде уілдеген сәби үн
Еске салып тұрар мәңгі төңкерісін жастардың.

АЛЛАҒА ХАБАРЛАМА

*Алло, Алла!
Адам өмірі өзіне жетпей жатыр...
Уақыт – бәрін билеген өктем батыр.
Жарықпен де жарысып алды адамзат,
Ақыл, сезім аспанда көктейді ақыр...*

Жақсы күнде қысқарды мезгіл неден?
Адал уақыт адамнан бездің неден,
Уақыт, уақыт, бәрінен уақыт тапшы,
Тақсыр уақыт, тірліктен оздың неден?

Уақыт жалдап, ілімнен қалыспаймыз,
Уақыт тауып, біліммен қарыштаймыз.

Ағайынға баратын уақыт жоқ,
Жұлдыздардай күн санап алыстаймыз.

Мейірімге жылынып, шөлдемейміз,
Сағындық кой өзінді, кел демейміз,
Жалғызбасты өмірді – көр демейміз,
Жалғыз шықсам сопыып төрге дейміз.

Уақыт ұлып желкемде безілдейді,
Досымды аңсап жүрегім езілмейді,
Түнгі әлемді шарлатып «қара кітап»
Жалғыз қалсаң өлмейсің өзін дейді.

Кірпігіме уақыт кеп қонақтайды,
Алдың жар, артың күз ба қаратпайды,
Жылаушандай жан бағып жүрген кезде
Бізді уақыт инеге сабақтайды...

КҮН ЖОЛЫНДА ҚҰЛЫНДАР КІСІНЕГЕН ...

Күн жолында құлындар кісінеген...
Жүз бабамның салты бар түсіме енер,
Өлең жазып отырсам ой камалап,
Жүз әжемнің гөй-гөйі күшіне енер...

Ай мен күннің үрпінен ақ сүт ағып,
Құба талым үкінді тақшы тағы,
Өркешіне бозінген жылынайын,
Боздақ әкем жоғалтқан атты тауып...

Ақ енелер өрмегі жеті өрімнен,
Кемпіркосақ таңдайдан от өрілген,
Дертті куған жан бабам жетегімен
Шабыт соқса шарықтап кетемін мен.

Таң қаламын Тәңірдің ісіне мен,
Ұрпағымен дамиды кісі деген.
Мен бабаммен кездестім бейуакта
Күн астында құлындар кісінеген...

Ештеңе демейтін елігім,
бөрінің аузына салды екен
сені кім?!
Бүркіттің ұясы
бұзылмай тұратын
бүтіндік еді ғой мұратым.
Ол рас
мен ұзақ сөйледім,
Әйтсе де
үндемей калуды
жөн көрдім.
Кеудеме
бағзыда құйылған
тұратын жасырын құйыннан
бір сауыт бар еді.
Ойыншыққа
кол созған баладай
несіне қызықтың?
Жылымдық
керек пе
көзінен өтетін жүзіктің.
Неғып тұр сайрамай дедің бе,
Байғұс-ай..., жалған-ай... дедің бе,
Жетіген көңілдің тұнығы дір етті
Несіне шертесіз
Пернесін жүректің?

Жанға емес,
жапыраққа ғашық болғам тегі мен,
Жастық шағым
күз демінен,
қашқан және өзінен...
Кешір мені, кешіре гөр,
Өзім сүйген сабырлым,
Сені көріп,
сарғайған сол суретінді сағындым.
Жастық кешу –
ол мен үшін

көленкесі кайыңнын,
Құрбаны едім
ішке түсіп,
дертке айналған уайымның...
Жана-жана,
орны отайып,
күйіп қалған күйдіргі
Жалған баққа,
алданбақ па
сене алмайды бір күнгі...
Бұл жалғанда
күйді арманда
менің жалғыз бақытым...
Жауабы жоқ
телегейге
төккен жасым – жақұтым...
Есімде әлі
мандайыма
жазылған сол дастаным.
Қанатына кайғы теңдеп,
керуен көшкен аспаным.
Махаббатың –
мәңгі деген
сөздің өзі ертегі,
Еркеледі, күлімдесді, өзегімді өртеді...

Махаббат бұл өмірде бар дегейсің,
Егіз боп жаратылған жан дегейсің.
Сүйгенің гүл орнына мұң сыйласа,
Тіл біткен кара тасқа зар дегейсің.

Ұмыттым сені десс... сенбегейсің,
Сезімді сынау үшін келмегейсің.
Даланың демі сіңген қайран қалкам,
Күн сүйген жер секілді сонбегейсің.

Махаббат өз жолынан бір танбайды,
Жүрегіңнің түбінсін күй таңдайды.
Өктем желдің үзілмес өкпегінде
Өмірзая күй кешіп жаутаңдайды.

Су кешіп жағалауға өт демейсің,
Жатырқап жатсынбайсың, кет демейсің,
Нұр шашып қалың жұлдыз қабағымен
Сырымды шайқап алсам сөкпегейсің...

Мен саған мәңгілікке сапар шектім,
Түйіспейтін жолымен қатар шектің...
Ғашықтық тұрағы жоқ ол бір сағым
Түбіне жете алмайтын Ақан - серттің.

Махаббатта қайғы-мұңға бекеммін,
Әлі күнге жұмбақпын мен бөтенмін.
Сен тұратын көрінбейді жағалау
Қашан, қалай, қай күндерде жетермін...

МАХАББАТЫҢ АЗАБЫ

Сені сүйген ерінімде шырын бал,
Көңілімде бозторғайым шырылдар.
Сені іздеген көздерімнің түбінде
Түк айта алмай тілсіз қалған сырым бар...

Жұбата алмас ұлы ақындар ғазалы,
Сезімдерім тәтті мұңмен жазалы.
Ойламаппын сонша бақыт сыйлар деп,
Басқа түскен махаббаттың азабы.

Сені сүйдім, карамастан кінәңа,
Сені сүйдім, себебін де сұрама.
Қанда еріген қарақаты жанымның
Енді мені бұдан әрі сынама.

Бұл ғаламда жан жоқ сенен әдемі,
Сені көріп, тұнып қалған зар еді:
Бір адамға айналамыз екеуміз
Қарсы алады ғашықтардың әлемі.

Аспанға қарап,
мәжнүн талдардың кешінде
Есіңе түскен мен едім...
Жақұт жанарың
аунап бір Айдың төсінде
Ақыры ... соған теңедің.

Ауыл үстінде
алшайып аспан көсілген
сезімнің өлшеп тереңін
Өзің де білмей,
ынтықсың Айға не сырмен,
жортуыл тапқан бөрі едің...

ПЛАТОННЫҢ МАХАББАТЫ

Түсімде жоқсың сен неге,
Өңімде – ғайып...
Зандылық па еді бұл әлде
өмірге лайық.
Рөлінде ойнап қарағай,
қайың да сенің,
Көре алмай кетіп барамын
жан үйлесімін...
Шешілмей кеткен түйіні,
жұмбақ жан – ғылым,
Айрылған ерте Қозыдан
Баян-тағдырым.

Ғайыптан келген сөз жеңіл,
Шабытты шақта кернеген.
Шеменді қозғап өзге бір,
Адамзат жүгін теңдеген.

Алқынып жетер алыстан
Жарықтан жылдам зымыран.
Қаламға еріп қалыспай,
Өлең боп қайта туылған.

Жаралар жаңа толқындар
Ұлы ағыс билеп сананы.
Қалғыған шындар, бөркінді ал,
Қаттырақ ұрса жағаны.

Толықсыр ақын бұл шақта
Сөз ілген шапақ- сәуледен
Біз өлу үшін тусақ та,
Әулие ойлар өлмеген...

Әуелден аян ғаламға
Ғайып өлеңде мін бар ма?!
Түк емес ақырзаман да
Тоғысып Әлем тұрғанда...

Саған деген сезімдерімді
мың жылда да жасыра аламын...
Өзгере алмас дейсің бе
ғасыр адамын,
Ақ жүзімде
былдыр-былдыр тамшылап,
жатса да жаңбыр моншағы
Сенен келген қайғыны
бауырыма басып аламын.
Қайғы, мұн, тәтті сезім...
ойым адасқан
Көзімде тұнған қара түн
таңмен жарасқан.
Шашыратқы гүлдеріндей
Ұза-а-а-қ жылдарға шашылған
Жаны сірі сезімім
Бота дерсің боздап,
қайырылмай бел асқан...

ӨНЕР БАҒБАНЫ

Серік Ғабдуллинге

Желбіреген шуағы,
Желкілдеген құрағы.
Серік аға әлі күн
Жыр – жұмақта тұрады.

Қарауытса көз нұры,
Қараң қалса ар жүгі,
Қасқаяды теңізден,
Айсберг Айбыны.

Сөзден сорған шырын бал,
Акын қызың, ұлың бар.
Кекілін жыр тараған,
Құйындатса құлындар.

Ұлан дала – бесігің,
Төбесі – уайым, төсі – мұң.
Орда бұзған шағыңда,
Қамал болған есімің.

Жыр жолында – жарағың,
Оқыттың өлең сабағын.
Төрге шаппай, төске өрлеп,
Қабағыма карадың.

Сенің жырың – зар әнің,
Көз жасындай даланың.
Сарқылмайтын кәусардың,
Бастауы деп қаламын.

Қайраткері өлкемнің,
Тиянағы ертеңнің.
Ақ Ертістің кемесі,
Алақаны желкеннің.

АҒАМ ЕРКІННІҢ РУХЫНА

Жапырағын жайған бәйтерегім-ай,
Жығылдың ерте сен неге,
Өзегін жұрттың өртегенің-ай,
Жете алмай соңғы кермеге.

Тағдырға тәуба айтатын едің,
Таулардың шығып өріне,
Жаз туса елге қайтатын едің,
Жеттің-ау туған жеріңе...

Желпілдек шуға елпілдемейтін
Сарабдал салтың бар еді,
Еңбекте сені Еркін демейтін,
Еркелетіп «Еркөш» деп еді.

Қабағың түссе қарлы жаңбырдай,
Кейінгі жасқа сынақ ең.
Абайлап өттің арды қалдырмай,
Жақсыдан қалған тұяқ ең.

Маңдай теріңмен ғұмырдан өттің
Қызықпай қара бақырға.
Немере сүйеге сабырмен жеттің,
Арманда кетпей бақиға.

Жаратқан ием жар бола гөрсін,
Ұрпағың өркен жаюға.
Аманат жаның жаннатта болсын,
Дамылда, аға, дамылда...

«Жарықтық» дейтін жан анам
Ақсақал енсе үйге кеп,
Жарықпен кірген даладан
Жайланып мінез күйгелек.

«Жарықтық» дейтін жан шыға,
Нан түссе жерге дөңгелеп,

Көңілдің кірін аршыған
Жарықта бар-ау, нұр бөлек.

«Жарықтық» дейтін тәуба ғып,
Өмірден біреу өтсе егер,
Үміттің түбін қайғы алып,
Жатса да, жұртым бек сенер...

«Жарықтық» – мені өсірген,
Шықпайды-ау ерен есімнен.
Алтайдың апай төсінде
Жарықтық Ай боп көсілген...

ЖУСАН

Көшпендінің топырақ көмген есінде
Дамыл таппай толқып жатқан күй-сарын,
Қазағымның жел тербеген төсінде
Ақындығын тастамаған Жусаным!

Сыбыр етті сол баяғы жарқын үн,
Дауылпазың бар еді деп қолында.
Сақ пен ғұным әспеттеген Ай түнім,
Біздің мына далаға кеп, дамылда.

Отырардың дөп келгендей шеніне,
Гүл орнына жұпар шашқан, Жусаным,
Үкі таққан бабалардың төріне
Жер иесі, ел киесі – Жусаным.

Қылқынған қара ниеттің алдында
Аппақ теңізімді жаямын...
Шамасы келмес ардың да
Жеңуге ойдың арамын.

Үсіген тауық секілді
Қарманған құлқыңа болайын,
Шындықтың жүзі өтімді
Орнына нені қояйын?!

АЛТЫН ТАМЫР

*Көркінен күн ұялып, ай жабырқаған көгорайлы,
көп күмбезді тауларым менің...*

Шіркейлердің аккордына би билеп,
Көк нөсердің таяғымен күнді илеп,
Ауыл отыр, бойын түзеп тас-түйін,
Кетік тістей азайса да бір-бірлеп.

Ауыл отыр – өң мен түстің арасы,
Дөнен кымыз, дөкей келіп сабасы.
Гүжілдейді төңірекке ие боп,
Жуан қарын Катонның бал арасы.

Ауыл қандай!
Рауғаш иіс, гүл сабау,
Ауыл – жұмақ, бір серуен құрсақ-ау,
Сүйріктей бір құлын туып жайлауда,
Мойыл гүлдеп, нұр шашады тұмса бау.

Долана сай қол бұлғайды әудемде,
Бала кезін сағынған-ау шерменде.
Тәңірқұтқа оралғандай боп тұрам
О, ауылым, мен өзінді көргенде.

Рухын сыйлап жібегі мен шайысы,
Кісінейді жүйрігі де жабысы.
Дөң қабақта дөңгеленген ауылдың
Қымбат маған сынық сүйем, қарысы.

Есім біліп, мен Алтайды көрген жер,
Қаптай соққан қар ұшырып өрден жел.
Сен момақан емес едің, не болар,
Орақ тіл мен от көмейден өнгендер?..

Сүт ағады таудың ұшар басынан,
Кие туып киіктің көз жасынан.
Сары балдың сарқытындай, ауылым,
Бәрін қайта бастайықшы басынан...

ЖЫРАУЛАР

Өгей дала, өксігенде құба түп,
Отырған ғой бірін-бірі жұбатып,
Қазак солай жылайтын да, күлетін,
Қаһар такты қара сөзбен құлатып.

Көмілгенде Отырардан басқасы
Жабы тартып, күрені мен қасқасы,
Ұлы дала есеңгіреп жойқыннан
Өткен шаққа бұрды солай көш басын.

Ұмытылып көне түркі жазуы,
Би сөйледі алты қарыс азуы.
Сана – кітап, тіл– қаламсап, у – сия,
Таңдайына көшкен скен қаз үні.

Қазынасы жырау тілде шалқыған,
Қызыл сөзден қымыз иісі аңқыған.
Тасқа жазбай, басқа жазған жазулар
Махамбетке келіп жеткен Майқыдан.

Ерлігі де, елдігі де досқа сыр,
Сөз мұраты – көкжиекпен астасу.
Бес жүз жылда жағы талмай сайраған
Жырау халық соғысыпты бес ғасыр.

ӨКІНІШ

Алып ұшқан сезім жоқ жанарыңда,
Күн тұтылған әдемі қабағыңда.
Мен сонда адамдықтың қарызына
Есім кетіп елжіреп қарадым ба?

Сүймейсің ғой жаныңмен мені күнім,
Сүйетұғын мөп-мөлдір мейірімің.
Гамам қызды өзіне ғашық еткен
Саған менің түк емес серілігім.

Толқып ақты кеудемнен өмір менің,
Күн дидарлым, төрімнен сені көрдім.

Жаксы еді ғой сүйкімді көрінгеннен
Жүрегіңнің түбінде көмілгенім.

Жұлдыздардың сөнгені,
Жаксылардың өлгені –
Жердің жетім қалғаны.

Қызыл-жасыл өрмегі,
Жолбарыс тон жөргегі,
Жұмбақтайды жер нені?!

Әлем шексіз көсілген,
Ғажайып жан өсірген,
Кіндігі көкте кесілген...

ҚИЯНАТ

Дір-дір етті алақаны тылсымның,
Қызыл гүл боп, күн нұрына сүйсіндім...
Ерке желмен қайта оралған күй сындым –
Жарып айтқан жалғыз өлең – қисындым.

Қайғы-мұңым кіріп келді именбей,
Жаз ортасы жанға қамшы тигендей.
Қарап тұрып көтерілді жүрегім
Қиянаттан шірік қамқа кигендей.

Жасалғанын білдім сөздің ұрлықтан,
Шошыды ием қарапайым шындықтан.
Екіжүзді құбыжықтар қамалған
Өз еркіммен босап шықтым құлдықтан.

Жанда көктеп, өніп шыққан бір өлең,
Алтынкүрек торғын толқын күреген,
Сауын айтып түн жұлдызын жинаған
Падиша Айға маңдайымды тірегем.

НАРКОМ

Арыстан үнмен аһ ұрып,
Түрменің торын шайқаған.
Темірбек сынды наркомға
Жоқтау айтып көрейін,
Зар-уын ішкен қазақтың
Отына жанған азаптың
Жақсыны жеген корқауға
Жұртым-ай, енді не дейін?!..

Желпілдеттің Мәскеуде
Жамбыл – жырдың түндігін.
Ұйыттың ұлттың ұл-қызын.
Сайраған бұлбұл Күләштің
Сөнбестей жақтың жұлдызын.

Құрт түсіп халық- қорғанға,
Бүк түсіп азат ойлар да,
Ай, Күннің атамекені
Аза мен ызаға толғанда,
Өлтірген өмір – Өгейің!..
Тасытып халық мерейін,
Намыстан нар іс жасаған.
Ту сыртыңнан тап келді-ау
Қанды көбік Қособаң!..

СҮЙЕНГЕН ТАУЫҢ ҚҰЛАМАСЫН

Уақыттың бір өлшемінде
аспан еді тұрағың,
Ойнап, тағдыр керсенінде,
кара жерге құладың.

Сүйеніп, тау, төбелерге,
өскендей ед шынарым,
Бауырлас бұлт, неге, неге
қасыма кеп жыладың?!

Жамырасып дария-уайым
ақ жолымды шаясың,

Шыбырткы тиген жалаңаш жаным,
тауыстың ғой шарасын.

Ішке түсіп бір шоқ-дене,
Өлмей әрең шыдадым,
Бауырлас бұлт, неге, неге
Қасыма кеп жыладың?!

Отаршылдық сүргіні бар әлемде,
Көп қорқытып, батыратын тереңге.
Ұлтжандылық, ұлтты сүю, аяу бар,
Өкініш жоқ терезесі тең елде.

Зымырау бар кішірейген әлемде,
Көкпен туыс ақыл кепті кемелге.
Ғылым ортақ, ауа ортақ бәріне,
Ұлт жоқ бірақ ...өнерде.

Ұлт – дәстүрде, дертті менің тілімде,
Еркін сөйлеп, көсілемін үйімде.
Астамсу жоқ ешбір жұрттың күйінде,
Үстемдік жоқ құстардың да үнінде...

АЛТАЙДЫҢ АБЫЗ ЖЫРШЫСЫ

Жазушының алаң дертті азабы,
Уайымы мен үмітінің базары,
Ғұн тілінде жамырайды ғарышта
Ауылдастың озаны мен азаны...

Бұдырайған екі шеке би ағам,
Қырағы көз қалт жібермес қиядан
Алтай таудың аманатын орындап,
Топыраққа жапырақ боп құлаған...

Сүрлеу-соқпақ карашада із қалған,
Жалт еткенде қайран қоңыр күз жалған,
От орнынан не қалды деп сұрар ма
Оралханың тосып тұрып Сізді алдан?

Қанып іштің Ақсу текті – қайнардан,
Сағынышың кіндігінен байланған.
Топқайыңнан торқа киген, абызым,
Сөз-суреті бүршік атып, ой жарған.

Сере қардың сөгілгендей көбесі,
Алтын күрек лебіңді төгссің.
Жұмбағы көп қара сөздің бұрқағы
Жолын тапсын ғасырларға келесі.

КҮНМЕН ҚОШТАСУ

Бата ғой, Күнім, бата ғой,
Тірімін көкте Ай барда.
Мелдектеп мұңға батады ой
Ілініп жаным тауларға.

Бата ғой, Күнім, қызығым,
Бағаналы жерге – бақа сеп,
Алтын шашыңның үзігін
Не болар түнмен өтесек?!..

Теңізге батқан алыбым,
Тәж киіп нұрдан қайтарсын,
Төгіліп түпсіз қайырым,
Шық тұнған дүние жалтарсын.

Аманат жаның – ертеңге,
Қанағат – сәулең сөне алмас,
Өкілтіп тұрып өртенген
Осы күн ғана келе алмас.

ПЕЙІЛ

Бірде олай өмір-ай, бірде бұлай,
Көздеріңе шашырар көлдегі лай.
Жүреді жақсыларды жаулап алып,
Жүрегі әр адамның жерде Құдай.

Патша көңіл, өзіңе не жетеді,
Қараулық жағаласып тең өтеді.

Жомарт Тәңір берген ғой көл-гөсір ғып,
Көрінер «алтын сандық» көп екені.

Біреу жүр күнде адасып, басы лаңда,
Ұрынарға сөз таппай, қасынарға.
Жан дерті адамзаттың басылады
Теңізі мейірімнің тасығанда.

АЛТАЙҒА КЕЛГЕН АҚҚУЛАР

Көктемдер кешігетін,
Жібек жел есілетін
Ауасы кәусар,
Жұмағы – жанға мекен,
Көбентауға қос аққу қонған екен.

Айнакөл – айдыны көк,
Сүйетін Ай дірілдеп,
Не жетер қымыз иіс самалдарға,
Қауырсынды қарагөз таранғанға,
Аққу боп ақ періште оралған ба?
Қарлы шың, қайсар өрі,
Қайысқан арша белі,
Сұлулық Алтай таудан жаралған ба,
Кешігіп әлденеше замандарға,
Төркінін аққу іздеп таба алған ба?

Балауса пәк құрағы,
Аймаңдай ақ бұлағы
Катонның ендігі аты – «Аққу жеткен»
Аспан асты, жер үсті гәккулеткен
Аппақ еді қанаты бақтың неткен?!

Әулием – аңсар әнім,
Әкелген таң самалын,
Аққуларды баладым ырысыма,
Ақ өлең боп құйылған тіл ұшына,
Кие боп қонақтай бер Шығысыма.

Махаббат өледі, өмірді құшақтап,
Аспанға айналар секілді құс аппақ,
Достық та өледі, сынаққа шыдамай,
Ғарышта... тозандай кетсе егер ұсақтап.

Уақыт қатыгез, жан босқа қарауыл,
Тілдің бал дәмімен жазылмас жара бұл.
Махаббат жөнінде басқалар жазады
Шынайы шықса егер, естілер әні ауыр.

Естегі елестер сананы шабақтап,
Кірпікке моншақтар кінәсіз қонақтап.
Мұзтауға тіреліп, маңмаңгер маңдайы
Сезім де күрсінер, сапарын аяқтап...

Қайнаған кәусарды мұң тілі байлаған,
Жоқтайсың жалынды жазықсыз жайраған.
Жылыстап жоғалған ай-күнім аяулы
Әйтпесе жақсыны сүйгелі қай заман?

ЖАМБЫЛЫМ

Атыңнан айналайын, Жамбыл ата,
Жырлары ел қорғаған айбын ата,
Такылдап таңдайымнан өлең тамса,
Мен сенің арманыңда бармын, ата.

Жамбыл менің жай атым деп едіңіз,
Білініп жалпақ жұртқа керегіңіз.
Киесі жолбарыстың сақтай-сақтай,
Алыбым, жүз жасқа да кеп едіңіз,

Кетіпсіз ақ патшаны мақтай алмай,
Тозған ел қайғысына тоқтай алмай,
Ленинградтық өренің соғыспаған
Өзің жазған өлеңді жаттап алмай.

Қамыстай жапырылып иілмеген,
Қашанда қарапайым күйін көрем,

Жетпіс ақын өзіңмен тартысқанда,
Жан бар ма айтысыңа сүйінбеген.

Жалғызы қазағымның жүз жасаған,
Көңілдің күмбірінен күн жасаған.
Абайдың суретімен тілдесетін,
Абылайдың рухымен мұңдас адам.

ЖЕРДІҢ КҮН БЕТІ

Ақша жүз албыраған күннің беті,
Адамның кіп-кішкене күн келбеті.
Ақ сәулеге малынған аппақ адам,
Ақ сәуленің болмайды шегі-шеті.

Қара көз – қара жердің оймақ нұры,
Көгілдір көз – аспанның айғақтығы.
Гүл еріннен сөз сұлу төгілгенде,
Тау гүрілдеп шаттанар, жайнап қыры...

Алтын шашын жаяды сақтың қызы,
Күзгі ермендей жасқанар жаттың жүзі.
Кірпігіне қамалған айды көрдім,
Арудың күйдіргенде от лебізі...

Күн сүйген басын алмай Қоңырқайым,
Құмай көз, қыран қабақ ... күнде уайым
Адамның жарасымы табиғатпен,
Сән берер шебер Құдай одан сайын...

КЕРБҰҒЫ

Сағындырған сен барда...
Тіл бітіріп Тәңіртау тастарына,
Жұлдыз шаштың Алтайдың асқарына
Күркіреме басына күмбез орнап,
Қалың елдің айналдың дастанына.

Мәңгүрт құлап Мұзтаудың биігінен,
Айнала алмай жат өлді күйігінен,

Ер Ақтан жер Ақтанмен найзаласса,
Көзіңнің қарап тұрдың қиығымен...

Мұң шактың барша дүние жалғызына,
Тіл қатты күн тұтылып, Ай бұзыла...
Сен –Жалғыз... Жер секілді боздағанда,
Айналды ұшқыр жаның Қар қызына.

Шың басында мөлдіреп тамшы көлін ,
Тарпаң болмыс үзетін ой шідерін,
Ақырып Ай астында айбат қылды
Аһ ұрып Садақбайдай қамшыгерін.

Кербұғым, ойға орал, айбын жаса,
Қайрандап, қалмай тұр ғой қайғым да аса,
Қасқа құлын кісінеп тұрар еді-ау,
Күмбірінен күй тілім айрылмаса.

Ар ұялар Жаңғырық – есалаңнан,
Ерік-Сона жағдайын жасап алған,
Бес ғасырлық киеден не сұрайсың,
Бес тиындық құны жоқ қашағаннан.

Сәл тіріліп, қарашы айнала бір,
Құшып, сүйіп жерінді аймала бір
Сен келмеген сан жылдар сағынышты
Бір сөзіңе зар болды-ау қайран ауыл.

Кемел ақыл, көмбе сөз үлгі ұстарға,
Сен – мәңгісің аспани бір күш барда,
Алты Алаш арыстан ұлға не дер еді
Жарқ етіп бір көрінсең Шыңғыстайда?!..

Табиғатқа мейіріңді төге гөр,
Ол көктемде қайта туып көгерер.
Бұл дүниеде жұмақ берген біздерге
Кім біледі,
о дүниеде не берер?!..

Сарғайыңқы жапырақтың жүздері,
Салқын тартып жұмбақтайды күз нені?
Қаңбағындай өтіп кетер жалғанның
Сырғанайды
жарқын жаздың іздері.

Аласарып аппақ нұрдың айбыны,
Әспеттелер қоңыр күздің қай мұңы?
Бура бұлттар жын шашады тоқтамай,
Еске салып
өтіп кеткен қайғыны.

Күн жылынып жердің соңғы табына,
Күз кірісті қыстың ерте қамына.
Жапырақпен жазым болған жаз күні
Улы сия құяды ақын жанына.

17.08.2015 ж.

Жарасар Хаққа аспанды мекен қылғаны,
Жалаңаш жерде жоғалар ма еді иманы?
Аярдың тілі көндірер ме еді оны да
Әшкере болып Тәңірдің барлық жұмбағы?!

Шаң басқан тәні, қылдырықтай ғана жаны бар,
Пенделер өлсе, алақандай жер табылар.
Сүйініп тұрып, сүрініп кеткен тағдырдың
Алладай жалғыз ары бар...

АУЛАРМАЛАР

А.С. ПУШКИН

АҚЫН

Кім оятты ақынды, кім ескерді?!
Аполлонға құрбан шал деп қастерлі
Тәлтіректеп тірлік-тамұқ ішінде
Жүреді ақын күйінде сол – естанды.

Сыршыл сезім мылқауланып сөнер ме,
Ессіз ұйқы құшағында өлер ме?!
Қуыс кеуде әлем толып пендеге
Жүрер ақын солардан ең төменде.

Оянғанда ұлы сөздің Құдайы
Саналы ұғып,ажарланса шырайы.
Ақын жаны шарқ ұрады аспанға
Сілкінеді зеңгір көкте қыраны.

Қайғы сеуіп, еріккен жұрт өсегі,
Бездіреді көкезулік кеселі
Жұрт табынған патшалардың алдында
Мәртебесі еңкеймейді өседі.

Тәрк етеді тастап адам баласын,
Жанын қысып, долы сөз бен борасын.
Кезер ақын құмды толқын жағасын
Шулы,шерлі орманды алқап аясын.

БҰЛТ

Бір қара бұлт жүріп алдың көкте ойнап,
Жүріп алдың көзің жасың кеппей қап,
Өзің ғана төгіп қара көлеңке
Өзің ғана қайғы шектің, шок шайнап.

Жаңа ғана аспан есін шығардың,
Найзағаймен қақ бөліндің, қуардың,
Бір құпия жай оты боп күркіреп,
Жебір жерді нөсеріңмен суардың.

Жетер енді! Мезгіл жетті жоғалар.
Жер жасанды, дауыл көшті – қара нар
Жел сипады жапырақтың айдарын
Сені әріге қуып жүндей сабалар.

С. А. ЕСЕНИН

ЖАСТЫҚ ШАҚҚА МЕН ЕНДІ ОРАЛМАСПЫН

Аяғына бас ұрып, көне алмаспын,
Жарқ етті өмір жүзіндей ақ алмастың.
Шалғынын алтын нұрмен желкілдеткен,
Жастық шаққа мен енді оралмаспын.

Суынып соққан жүрегім ақылдас, – деді,
Жап-жас кезінде сезімге батырмас па еді.
Аппақ арманға боянған қайыңдар елі,
Жалаң аяқ жүгір, – деп шақырмас мені.

Кезбе, тентек рухым! Аялдап қалдың,
Баяғыдай от-жалынға оранбақ болдың.
Балауса, балғын, уыздай, нәзік кездерім,
Қайран да ыстық сезімім, отты көздерім.

Баяғы ... сол бір күштарлық азайды демде,
Түс көрген сынды ғұмыр, – деп қарадым жерге.
Арайлы таңмен көктемгі даланы тербеп,
Алқызыл атпен қалықтап барамын мен де.

Адамзат – қонақ, жол соңы көрініп жатыр,
Жапырағы алып теректің төгіліп жатыр.
Жарқырап келіп, жабырқап кететін бір күн,
Алақанында Алланың өмірін жатыр.

Қар басады даланы,
Айдың суық сәулесі.
Ақ кебінге оранған
Қарай берем жерге осы...

Қайың біткен жылайды
Бір күйікті сезіммен.
Кім өлді екен, о, тоба,
Әлде менің өзім бе?

***ЙЕЙТС УИЛЬЯМ БАТЛЕР,
Ирландия ақыны,
Нобель сыйлығының иегері.***

ӘНГЕ АРНАЛҒАН КӨЙЛЕК

Әнге арнап көйлек көктедім,
Тоқыма, бүрме, өрнексіз,
Зер емес, зар күй төккенім, –
Көне бір аңыз теңдессіз...

Ән-күйім, сұлу ханымым,
Көйлегің көлбеп жер сызған.
Қолында кетіп жабының
Моншақтан денең аршылған.

Күйінбе бекер, ән-дұғам,
Ақымаққа олжа салғансың.
Сәндене түскен қайғыдан –
Лыпасыз, кербез армансың.

Мен аспаннан дүрия шатыр түсірдім,
Алтын шапақ кестелеген өң бетін.
Жарығы мен көлеңкесін ұсындым
Шалқысын деп көктің алтын келбеті.

Сосын оны жайдым табан астыңа,
Бар байлығым осы – менің қиялым.
Арманымды жайлап келіп бас мына, –
Сезінерсің жайлылығын шұғаның.

Сен сертінді бұзған кезде табалап,
Мен қаңғыдым шөпжелкені паналап.
Егер ашу улы тілмен сұғынса,
Ұйқы қысып тәтті шырын құйылса,
Ессіз шарап өрт денемде суынса,
Сенің тұнық жанарың
тұрады ғой жай қарап...

Мәңгі тірі Өлкенің шарабынан татып ем,
Көншімеді көңілім, көңілсіздік шетінен:
Болдым жаңғақ ағашы – жапырақтар арасы,
Соқа болдым иілген,
Көкте кеме жүздіргем,
Жұлдыз, қайда барасын?

Мені көкке көтерді,
есебінен жаңылғанда біз күннің,
Ал мен болсам құрақ болдым
ат тұяғы жаншыған,
Шапқан сайын аршылам...
Адам болдым – жел біткеннің қас жауы,
Білетіні: мәңгі өмірден, қозғалыстан қашқаны.

Ғашығының кеудесінде жұбанады мұң-ғасыл,
Белгілі ғой өле-өлгенше ернін өбіп тұрмасы.
О, аң-құсы дүниенің, ынта-зарын тыймаған,
Мен қашанғы асықтардың үнін естіп қиналам?!

Ақырғы рет болжағам алыс тұрып,
Ай астында ақырған барыс суық.
Балық – Әйел толқыны, жасыл жанар,
Бір мыстан да қалмаған ашуланар.

Сыпырғышсыз солардың ең бекзаты,
Және құрып таусылған көзінің жасы...
Шың басында жоқ кентавр сұлбасы,
Соқыр етті мені күннің Өз Басы.

Жауға шапқан жалғыз Ана-ай бегім,
Ол да опат – айналды ажал күліне.
Көкжиекке елуім кеп тұр менін
Соқыр болдым қараймын деп,
қорқақ, жасық, үңірейген күніме.

Аймен әлсіз тілдеседі құс сұңқылы, – дедім мен.
Байғыз үні, үкі даусы түн зарымен егілген.
Сөздеріңнің ерке назы, қуанышы, қайғысы
Жоғалады: жолдар шексіз, пана таппай жан күші.

Мүлгіген шың сорып жатыр аңғал-саңғал ай нұрын,
Қасиетті Эхтге тауы. Бұлақ басы. Қалғыдым.
Бұтақтардан жан кетірген емес аяз көкжалы, –
Аян болды: түсімді естіп, қайғырып-ақ солғаны.

Мен білем ғой соқпақтарды сикыр әйел түн кезген,
Гүлтәж киіп, өріп шығар түпсіз судан кез келген,
Ұршық, шүйке қолдарында, құпия бір күлкімен;
Танитын ем жүзген айды көбік сүйген көркімен.

Бишілері ойнақ салып Дану атты тайпаның,
Ай астында дөңгелсене от өргенін байқадым
Бұтақтардан жан кетірген емес аяз көкжалы, –
Аян болды: түсімді естіп, қайғырып-ақ солғаны.

Білемін ғой қос Аққуды* алтын жіппен байланған*,
Ұйқы басқан көлді білем қасіреттен лайланған.

Патшасы мен падишасы телміреді тек үнсіз,
Шаттығы кем жарастықта: мәңгілікке... сыбырсыз.

Жүрек қылы аққу үнмен шақырады қасына
Белгілі ғой байланады құс та бұлақ басына...
Бұтақтардан жан кетірген емес аяз көкжалы, —
Аян болды: түсімді естіп, қайғырып —ақ солғаны.

**Бұл жерде шексіз ынтызарлығы үшін махаббат Құдайының қызғанышына ұшырап, аяусыз жазаланған Байле мен Айлиннің алтын жіппен шырмалған егіз Аққуға айналғаны жайындағы әйгілі аңыз еске атынады.*

АЖАЛ

Үміттенбей және ешбір қорғанбай,
Бұл өмірден өтер бір күн аң, құстар,
Ажал күткен үміт мендеп, ес шошып,
Бұл жалғанға Адам атты бар құштар.

Жан иесі мың өліп, мың тірілген,
Басын қайта көтерген жанкештілік
Тірлік үшін тас табаны тілінген,
Күрескер рух азаптан бақ кештіріп.

Адам ақыл азабынан күледі
Шыр айналған рухы күшті өмірге.
Өкпе артады, ішкі сырын біледі,
Өзі қолмен жасап алған өлімге.

МӘҢГІЛІК ДАУЫСТАР

Шықпандар, мәңгі дауыстар!
Ұшыңдар жұлдызды аймаққа:
Ұмытып киелі аспанды
Шашылып қия-қыратқа.

Сендердің жалыныстарың
Жүректен егде, кәртәміш.
Құс үні, аспан жарылыстары,
Ызғып жел,
толқыннан туған әнді айтамыз.
Дамылда, мәңгі дауыстар.

БІР ҒАШЫҚ ӨЗ ЖҮРЕГІНЕ ӨНІП ШЫҚҚАН РАЙХАН ГҮЛІ ТУРАЛЫ АЙТАДЫ

Бұл ғаламда не мұңлы, жадау әрі сиықсыз:
Жылаған бала шырылы, көпірдегі арба сықыры
Диханның батпан талтаны, өксігі күздің құлықсыз.
Бейнең сенің кеудемде көміледі ай тұтылып.

Қасірет пен сұмдық көп.
Өзгертем енді барлығын: көрімдікке сұрап ай нұрын,
Көктеммен бірге балбырап, қырқаға басым құлады.
Қиялға жер-көк толтырды
алтыннан соққан сандығын,
Тендессіз райхан гүлдеген кеудемдегі елес туралы.

СУ ПЕРІСІ

Жүзіп жеткен алыстан жас жігітті
Су перісі арбады ажарымен.
Құшып, сүйіп беліне жабысты ару
Тұңғиыққа батырып араны кең.

Пері ұмытты: у тамған ұжмақта
Сүйгені дайын еді құрымаққа.

АЛҒАШҚЫ МАХАББАТ

Сүйікті еді ай секілді жүзгені,
Залалы мол, зәһарлы орта сұлуы.
Ақша жүзін бояп райхан гүлдері
Көз жауын ап сән-салтанат құруы.

Алма бетті аймалаппын аңғармай,
Тұла бойы жүрек екен – жан дене.
Жақындап ем, ақ төсіне қол бармай,
Тас секілді томпаяды әлдене.

Бір тылсым күш жібермеді тор қалың,
Үркек сезім алып кашты, өкінем.
Ақылынан адасқандай қолдарым,
Ұйқылы-ояу кезеді айдың бетімен.

Жымиысы жеңді тартыс-арбауда,
Ақымақ боп қалдым солай мен үнсіз.
Ішінде тек сағат тілі қалғандай
Сенделеді босаған бас сенімсіз.

Осылайша жұлдыз қаңғыр құр кеуде
Ай жарықтық түн түнегін тілгенде.

МАХАББАТ ҚАЙҒЫСЫ

Тоғай тынды торғайлардың құмыр үнді шуынан,
Кеуделі шың алқа тақты күміс айдың буынан.
Жапырақтар сүйсінісі – сөзі сазға айналған,
Адам ғана көрінбейді ауыз жаппас сарнаудан.

Жоктау айтып оянады бір сұлу қыз сол шақта,
Күллі әлемнің ұлылығы көз жасында моншақтап...
Одиссейдей – көк теңізде өмірді аңсап сарылған,
Приамдай тәкаппар ол – абыройлы бар ұлдан.

Дауыс салып қыз жылады, аспан асты шулады,
Жетім айдың жалғыздығы бозаң нұрын сыйлады.
Жапырақ та шер ішеді қайғылыға еңіреп,
Адам сонда аһ ұрады, ышқынады төңірек.

ОЛ СҮЙІКТІСІНЕН ЖАН ТЫНЫШТЫҒЫН СҰРАЙДЫ

Елес – Аттар найзағайдай жарып қара түнекті,
Жібек жалы жер сүйретіп, жай отынан гүл екті.
Солтүстіктен жыландай боп жылжып жетті түн лебі,
Шығыстан кеп жылтырады сынық сәуле сүлдері
Батыс нұрын жасырғанда шық тамшылап көзінен,
Оңтүстіктен күрең қызыл райхан нуы сезілер...

О, Түстердің тәтті елесі, Үміт, Тілек, Қиялдың,
Ат тұяғы таңбалаған сор ізіндей лайдың.
Сүйіктім-ау, көзінді жұм, пәк жүрегін туласын,
Қара шашың толқындары кеудеме кеп шуласын.
Мен бір сәтке тынығайын, кәусарыңа батайын,
Ат жалынан, тұяқтардың дүрсілінен қашайын.

КЕЗІНДЕ КЕЛГЕН АҚЫЛ

Бояуда тұрған түк те жоқ, ақиқат жеңер түбінде:
Көгөрім жастық шағымның аңғалдау көктемінде
Мақтанушы ем көгорай жапырақ, қызыл гүліме;
Кез келді енді қуаратын тамырлары түбінен.

Бір ақынға, кеңес берген замандастың тілімен,
Маған, оған еліктеп жыр жазатын түнімен.
Құрып кеткір, бір оңбаған ақындарды мақтауға.

Сен айтасың: дұрыс сөйлеп, желісінен танбаған
Қисынды сөз иесіне мақтау айттым, сен маған.
Бәрі дұрыс, алайда естілмейді үргені,
Қайда сол ит мақтайтұғын бүргені?

ҚҰС ҰШҚЫСЫ КЕЛЕДІ

Ой құштары белгісіз,
Ұрық жатыр – канада.
Жай тапқандай һәммәсы:
Ой мекені – санада.

Құс қонады ұяға,
Құрсақ –жанның қоймасы.

ЖҰМАҚҚА АПАРАР ЖОЛ

Уинди-Гэпти қак жардым,
Полпенниде нан берді.
Мен жұмаққа аттандым;
Қонақ болдым құдайы.
Жолым болды ұдайы.
Тұрдым тегеш ұрғылап,
Балық берді сұм бұлақ.
Ал жұмақта патшалар мен жарлы тең.

Ағам Мортин тақтан тайды:
Ұлы жұрттың басын жарды.
Мен жұмаққа тура тарттым;

Бакыты онын шамалы.
Кезей десең де нанады:
Бозбада бір-бір ит.
Жатысы бар жаралы.
Ат жұмақта патшалар мен жарлы тең.

Кезей сарлы байлы.
Бай етеп аштыктан.
Ат мен жұмак баласы.
Мектеп бітіп бозбастар
Ми кептірер озбаска.
Шұтыктарын толтырады акшаға:
Ат жұмақта патшалар мен жарлы тең.

Мын жазған жел ойнайды төбемде,
Акымактык – жел өлгенін көрем деу.
Ат мен болсам, тура тарттым жұмакка.
Сыйлас досым жел менің,
Бірге салған
кара жолдын өрнегін.
Мүмкін емес бұл шындықты көрмеуің:
Жұмак жакта патшалар мен жарлы тең.

ПОЭМА, ДАСТАН. ТОЛҒАУЛАР

АЗА
(*поэма*)

*Қазақ халқының басынан өткен ең сұрапыл геноцид
– 1922–1933жылдары қолдан жасалған аштық
құрбандарына арналады*

Пейілінің тарқамаған базары,
Мейірінің Ай мен Күнде назары
Аштан өлген моласы жоқ қазақтың
Топырағы болды неден жазалы?!

Қасиеттеп атқаратын қазаны,
Аруактар алдындағы таза ары,
Құйын тұрып, жалмауыздай жай ойнап,
Ішін тартты сұрқия жел азалы?!..

Жеті жұттың жеңе алмаған талқысы,
Шарболаттай қайралатын ар, күші
Құлық саумай, құлқынына құл болмай,
Шөккен жұрттың жерге айналды жартысы!..

Түркілердің тайпалғанда тұлпары,
Сардар сақтың саңқылдаған сұңқары,
«Елім-айлап» босып кеткен кезде де,
Сап түзеген сарбазы мен сұлтаны.

Қайда кеткен қазақы ұлы сабыры,
Қайда кеткен қауым сауған Қайыны?!
Өлгенде де өлең-жырмен мөрленген
Әскербасы Қазтуғанның кабірі.

Жақсылардың дөңгеленген ауылы,
Ақ боз үйдің көмілген бе қадірі?
Мыңжылдыққа ұласатын сарыны
Жерленген бе Махамбеттің дабылы?!

Көмескі ме Кенесары келбеті,
Қу жалғанның көрінді ме көр беті,

Аштық қинап, адасқанда есінен
Табанынан тайды ма екен жер беті?!

Зор ақылға тамбай сонда тамшы нәр,
Адыра қалды – ау, намыс, жігер қамшылар,
Тышқаншылап қордың кебін киді ме
Тәнді тастап, болғаннан соң жан шығар?!

Боздау бота, аруана зарлаған,
Кісінеген құлын үнді жан бабам,
Абай қайда? Саналыға сөзі дем,
Қайран жұртың қаңғып қалды-ау қаймана?!

Ұлы сынақ жетті солай – аш-кене,
Түйсіне алмас, өзі бастан кешпеген...
Ағзасына құл болғанда жан жылап,
Ісіп кетіп, бөлектенді бас, дене.

Қылдан тайып, тас-қияда адасқан,
Әлі келген шекарадан әрі асқан,
Ас түспеген асқазанның ішінде
Ашу-ыза төбеттері таласқан.

Момын еді, тегін еді бұла жұрт,
Төрт түлігін төскейлеткен құба-ғұп,
Жалаңашбет* жалмап, жұтып ап кетті-ау,
Жал-жаядан артық болды-ау быламық!

...Сар далада келеді жұлдыз ағып,
Дөңнен жолын тосады күн қызарып,
Сүлікқара атымен сар желеді,
Жолаушыға ұстатпас түн де ұзарып.

Бота тірсек, қолаң жал қазанаты
Томаға көз, шалқақтау назар оты,
Ерте шауып, төске озды құлан жүйрік
Қайда асығып барады азаматы?

*Голощекин

Қаршыға төс, көз көрмес қырым етін,
Акку мойын ұшқанда иілетін,
Шөп сонысын тұяқпен тарпып жейтін,
Су кәусарын шайқалтып сіміретін.

Сүліккара – Алтайдың сәйгүлігі,
Басына бұлт үйірген айлы мұңы,
Иесін жауға салған текежәуміт
Қалдырған Бәйге қара – әйгіліні.

Алтайға аты мәлім Сүліккара
Аштықтан баз кешкенде тозып сана,
Иесін алып қашып бара жатты,
Тауқымет басқа түссе бар ма шара?!

Нұрқастың нұр қалмаған келбетінде,
У ішіп, руымен кер кетуде,
Кедей, ер, бай, боздақты аштық жалмап,
Томпайып қала берді жер бетінде.

Көкбояу, кенеу болмай жуа, жидек,
Ұлыған аш бөрідей жұрт зар илеп,
Адам бар аңға айналған дегенді естір,
Өліктерін жасырған ... үйге жерлеп.

Нұрқастың көп момыннан еті тірі,
Алтайдың бір туатын қайтпас ері
Арғымағын жасырып «Алтықызға»,
Ұрыдай аласұрған жанның бірі.

Сүйінгендей, – бір сәтке өкінгендей,
Аштан өлмек... майданның өтінде өлмей...
Тиін атып, тісіне тас батса да,
Жүген ұстап қалмасқа бекінгендей.

Осылай болған... жұртқа жат жеткенде,
Басынан бодан елдің бақ кеткенде,
Асыра сілтеушілер тайран қағып,
Аша тұяқ қалдырмай ап кеткенде.

Нұрқас та жат кылыққа тісін қайрап,
Бір істі бастап кетті белді байлап,

Бір түнде арғы жаққа кетпек болды,
Каскыр да кас жауына қылған айбат.

...Әлсіреп жатқан ұлын қолына алды,
Әйелі «Кетпе-е-йміз!» деп озан салды,
Тағдырын тас мандайға тапсырды да,
«Тар» жолын жалғыз өзі көріп алды.

Кеше атқан марал етің қалдырады,
Қош айтып, жарын естен тандырады.
Сүлікқара – тұлпарын құтқарам деп,
Қайран ер карап тұрып қаңғырады.

Шекара жолы жабық сор мандайға,
Аштықты тоқтық қоршап алғандай ма?
Тау-тасты қалың әскер күзетіп жүр,
Құрсауда казак тағы қалғандай ма?!

Атыспак ойдан тайып кейін қашты,
Төменге түсіп қайта демін басты.
Оралар жөн жоқ енді ауыл жаққа,
Татаға салды жазмыш ер Нұрқасты.

Үй-ішін кимай сонда егіледі,
Өз-өзін тасбауырдай сезінеді,
Аш құлқын, есер көзден сақтап келген
Атынын жалын күшып еңіреді.

Көленке тартты көз алды от жайнаған,
Ділгіріп, өкініштен шок шайнаған.
Нұрқастын қызыл күнге назары ауды,
Батыста-а-а шым батуға ынғайланған...

Қалың ел қазағыма барам ба деп,
Тиянақ тұлпарыма табам ба деп,
Үміттің канатымен құстай ұшты,
Құтқарып бәйге атымды қалам ба деп.

Жосылып жатқан жылан жолға түсті,
Жігіттің жанын жеген арман күшті,
Жараған сәйгүлікті көзі кимай,
Түн қатқан қашқын күйдің зарын ішті.

...Көрген-ді желбіреген қызыл түсті,
Заманның болды сесі неден сұсты?
«Кәпірдің түрі жаман қан шашады-ау!»
Дегені бір пақырдың еске түсті...

Қызыл күн... ту емес қой қан бояған,
Шықпайды, шықпаса екен алдан Арам.
Күндіз жатып кеш бата аттанады,
Аштық жеңген үркеді сар даладан.

Жол соғып, шошытады шаршағаны,
Талқан татып барады таусағаны...
Қара дорба ішінде қоңырайып,
Ең соңғы... бес-алты дән қарсы алады...

Сезім – сері. Таласып ақыл–қайғы,
Қасқыр ұлып, Азу тіс сақылдайды.
Қиямет-қайым орнап аштықпенен
Ер Нұрқас ақиқатқа жақындайды.

«Ал соярмын атымды, тойып жермін,
Бас сүйегін басыма қойып жермін,
Кісінеген дауысы – Жаназасы
Кіндігінен сорғалар алып Жердің.

Тоқ басқан мыңның бірі мен болармын,
Жабайы жайындықпен тең болармын,
Жүйрікті жал-жая мен етке бөліп,
Ақылынан адасқан көр болармын...

Осылай Нұрқас ерің шерленеді,
Сынағын сұм өмірдің өңгереді
Әулие сабырымен от арқандап,
Періште пейілімен өңденеді.

«Сүлікқара! Кең қолтық, сандал керім,
Саф ауа, жусан иіс алған демің,
Бурылдай тұяғынан от өрілген,
Сенің-дағы кеп еді самғау кезің.

Қырқылған Құлагердің қанатындай,
Ақанның күйіп қалған жан отындай,

Шалқалап шарасынан шықты көзің
Аптығып ажалыңа баратындай...»

Осылай қусырғанда ой шенгелі,
Сауырдың алдан шықты Жайсаң көлі,
Көл жағалай шұбырып аш-арық жүр,
–Апырм-ай, ат суарып алсам ба еді?..

Сүйегі саудыраған бала жатыр,
Біреулер енді үзіліп бар жатыр,
Шөп жұлып, суға қарғып күйзелген жұрт,
Азалы пәни жалған жағада тұр...

Көре сап бұған қарай шұбырады,
Айланың осы болды құрығаны,
Аманат-атты беріп тірі қалса,
Бауыры кара жердің суығаны...

–Хал наша-а-а-р! Қауымсың ғой соры басым,
Аққудың қанатын жеп не қыласың?..
Ет емес, ат деп қазақ ардақтайды,
Жүйріктен айырмайды соғым, асын...

Сабырыңды шақыршы, жи есінді,
Жылаушан тап, қазсаң да күресінді,
Құлагер... – кісің еді, кісі етін жеп,
Не көрінді байқамай тірі асылды?!..

Осылай деп ер Нұрқас күбірледі,
Ғұмырының шыңырау түбін көрді,
Жер бауырлап жатса да аят оқып,
Өліп бара жатқаны білінбеді.

Жаяулар жылқы етіне қарық болды,
Сүлікқара көкке ұшты – ғайып болды,
Жан тапсырды аштықтан соңғы Сері
Шалқалап, кара көкке жайып қолды...

ҚАРАТАЙ БАТЫР (дастан)

...Алынбай асу-шыңдары,
Арылмай жастық думаны,
Шайқалмай тұнық сулары,
Шашылмай жеткен мұң-зары,
Арналмай мадақ жырлары,
Ашылмай кеткен сырлары...
Қаратай бабам, армысың?!

Жусанды жерде көп жортып,
Түсіне енген қарлы шың...
Алтайдан кеткен арғымақ,
Арқар ұранда бармысың?!
Ардақты Бошай атаның
Шежіресінде шалқыған,
Әлихандай арыстың
Сауалы өткен талқыдан,
Мұса биден қалған сөз
Бағасын алған халқынан.
Қаратай – жақсы ел дегізген,
Асылдар тарап негізден,
Батырым, ойға көсемім,
Сөйлесе сөзге шешенім,
Тұғырға сені қоймасак,
Ақиқат тарих несі оның?!
Екі жүз қырық жыл өткен,
Жарқырап шықтың түнектен,
Алтайда туып шыр еткен,
Батыр да сенен кім өткен?

Дулыға киіп, ат мінген,
Қаршыға белін шарт түйген,
Қабағын қарлы мұз басқан,
Сұңқардай сырын түзде ашқан
Қосын жиып, қырды асқан,
Артында жұрты шуласқан.
Қалмақпен қырылысқанда,
Ұлытауда қалған бір дастан...

I бөлім

...Еділден көшіп қара бұлт
Қазакты алмақ торына,
Жөңкілер қалмақ қадалып,
Топырақ тартып сорына...
Жол бойы қарғап келеді
Қатын патшасын орыстың.
Шалғайда жатқан батырға
Дабысы жетті соғыстың...
Жар салып Алтай нарына,
Сын түскен сәтте арына.
Кім жетер дейсің қол баста
Көкжарлы Қаратайыңа!..
Жібсрді Найман батырын,
Бұл істің күтіп ақырын,
Арғымақ мініп Қаракөк,
Тау ұлы кетті Дала деп...

Қабанбайды туған Шығысы
Қаратайды атқа қондырды
Күлтегін, Білге, Тоныкөк
Өрлігін тура жол қылдың,
Күркіреп тұрды аспаның,
Көшкі боп құлап тастарың
Ергенектіде ер туған
Қаратай еді асқаның.
Қамданып келген қынай бо
Шамданып келген құмай ке
Кескекті ердің кесегі –
Қаратай болған деседі...
Кезінде келген кешікпей,
Тұлпары төр мен есіктей
Толтырған ерге қатарын
Абылай жапты шапаның...

II бөлім

...Еділден жеткен көп қалма
қоралы койдай шулаған.
Қоюланып қара қан
жүрегі аттай тулаған.
Жау жағының қарасы
етсктей шұбап кең жатыр,

Үсті-үстіне қойтастай
кұжынап тағы кеп жатыр...

«Қазақтың салқар даласы
жаулап алсам қолда тұр»...
Омалып отыр Обашы, –
өзегін жегі жеп жатыр.
«Бұл не деген наз дала,
жер ойып алсам аз ғана»
Жымысқы ойды шоқтанған
жел үрлейді қоздана...
«Ұлтарак- жер аздаған,
кұшакқа бассам мәз болам,
Еділді салма еске енді
шоқынып кете жаздаған.
Көшпенді жері – байтағым,
кенейер көшіп қозғала...»
Деп бір ойға батады,
Арқаға көзін сатады
Обадай болған Обашы
Ойран да болған Отаны.

Қалмақтың ойын Абылай
Зерделеп білді алыстан
Қарға адым жерді бергенше,
Жарылып өлген намыстан.
Абылай аттың үстінде
күс ұйқыға қанады,
Қыранның көзі қияда
кадалып оттай жанады.
Шалғайдан жеткен Нұралы
Шалдығып әрең тұр әні,
Сенгенім – Әділ сұлтаным
Қолтығын жапты қырқаның,
Әскерім аз деп екеуі
Кетіп-ақ отыр кетеуі.

Сарыбұлақта өз қолы,
Ту ұстап, тұлпар байларға
Жөн көрмей отыр Абылай
Жидебай ерден өзгені.
Деріпсәлі, Сазанбай
Бір озса солар озардай.

Қарсыда тұрса Қаратай, –
Жау қалар құлаш жаза алмай.
Жарылғап, Таңай кермеде,
Сенкібай қылыш сермеген
Бүйірден қысса Нұралы,
Әділ сұлтан қайрат қылады.
Бөріге тиісіп бөріккен
Жауының сағы сынады...
Ол аз десе теріске
Қаратай суын бұрады.
Шалшық болып ішкені
Қырылып қалмақ тынады...
Осылайша хан Абылай
Ақылмен айла қылады.
Әйтпесе жаттан ту тіккен
Құлата алмайды қияны.

III бөлім

Абылай ішпен түйсінді,
Жадырап, әнтек күрсінді...
Дауылпаз үні атойлап,
Бебеулеп тұрды күй сынды.
Жеңістің рухы тым мықты,
Дұшпанын көріп ширықты
Қазақы намыс булықты
Көтере алмайтын құлдықты...

Жасактың еріп түйткілі
Соғыса кетті күштімен.
Жебелер сонда жүйткіді
Жүздеген толқын үстімен.
Адырна тартып ай боз ұл
Жал құйрықтардан шаң көшке
Сасқан жау соғып жарға өзін,
Найзағай ойнатты наркескен.

Көзіне түсті жаудың да
Жасанып шапқан дулыға.
Атамекеннің алдында
Ерлік те болар сұңғыла.
Қаратай еді ол қабыландай,
Дұшпанға оғын боратқан,
Хан тұрса баста Абылайдай

Ауып та түспес Көк аттан.
Қайрылып қылыш суырған,
Сақтай гөр, сырт көз, сұғыннан,
Қайсарлық оның пірі еді,
Қарысып жақ сүйегі,
Алысты шықпай құлын жан...

«..Арқырап ұшқан жебелер,
Көздесең мені келе бер,
Ажалдың көзі сұғанак
Қалпақтай ұшты-ау төбелер...
Жанынан жанның зуылдап,
Қара тер көзге құйылмақ.
Жаста емес едім мен өлер,
Туралап келсең, төне бер.
Бұлқынып аққан каныммен
Арқаның жері көгерер...
Буырқанып шапқан ерлерге
Булығып тағы ел ерер».

... Қалмақтың қиғаш көзіне
Іліне берді дулыға,
Семсермен сипап барады
Қаршыға төсті сырғыма.
Сандалып мың көз қадалды-ай,
Қаратай атты нар ұлға,
Түркіден жеткен қағандай,
Қаймықпай шабар қалыңға...
Құлағын төсеп өскен ер
Ертістен ескен сарынға...

IV бөлім

Қалмақы қара жабағы
Соңынан салды шырақты
Жапырған мыңды батырға
Жұмсады дұшпан бір оқты...
«Әттең-ай, әттең...» жара мен
өкініш дерті асқынып,
жапырақ жүзін жас жуып,
«Жете алмай кеттім, не керек.
Кебінім болды-ау кебенек,
Ел аңсап өлген Кетбұға,
Жер аңсап өлген Сарыатан,
Кермегің татыр керемет...»

Баса алмай үнсіз өксігін,
Үмітін қаз-қаз бастырып,
Иығына келіп қонғандай
Періштелерге бал аштырып.
«Дауысым елге жетер ме,
Тұманда адасып өтер ме,
Жеңіп те қап ек жауды енді,
Таусылған дәмім екен де...»
Дір етіп сонда иегі,
Аспанды көрді шалқыған,
Күбірлеп шыққан киелі
Қорғасын сөзі балқыған.
Батыста жүзіп күн батты,
Боялып қанға қалқаны,
Қиылып жаны ер жатты,
Қарашық деп білген Арқаны
Жауыққан жүзі аршылды,
Жусанның жатып қасына Ол
Қоғалы көлді, қом суды
Жастанып мәңгі жасын Ер.

Соғысып өлген қазақтың,
Кенейтіп Қарақорымын,
Қаратай сынды батырдың
Биіктен сайлап орынын.
Абылай бұйрық береді,
Арулап жансыз денені
Ерен деп еткен ерлігі
Айыра алсын деп ел мұны
Тау таба алмай даладан,
Шатырын жығып абадан,
Көкке жақын санаған
Жер қойнына береді...

Басындағы дулыға –
Қаратай батыр кебі еді.
Күн көзін жапқан у жебе
Бұршақтай жауса сеп еді.
Атқарып әскер қазаны,
Жеңістің дәмін татады,
Азат болған жеріне
Арқасын төсеп жатады.

Жеңіс те болса жазалы
Батыры өліп азалы,
Дулыға тектес болсын деп,
Қаратай батыр мазары,
Бауыры күйген бұла жұрт
Шығыстан келген батырдың
Аспанға атын жазады...

АЙ ПАТШАЛЫҒЫ (толғау)

Ежелгі сақтар мен кейінгі түркілер үшін Ай жарықтық әлемде теңдесі жоқ сұлулық өлшемі болған. Көне әпсана-аңыздар, жыр-дастандар бұған куә. Көшпенді қазақ халқы да ата тегінің заңды жалғасы ретінде Айды әспеттеуден танбаған. «Алтыбақан», «Ақсүйек» ойындарында Ай астында табысқан ынтызарлар санасында сүйіспеншілік, махаббат сезімдері оның бай сәулелі бейнесімен астасып кеткен. Бабаларымыз, тіпті, бақи дүниеге аттанып кеткенде де өзінің қу моласына Ай орнатуды тілеген. Аспан шырағының ғажайып көркі күні бүгін ақындардың аузынан түспейтініне тиң қаласыз. Тіпті үдеп барады...

І. Ай–аспанда, Алтай – төрде

Ай мұнды, әрі жалғыз...
Нәресте елдің бөлінбеген серігі,
Қонып қайтар көшпенді түн көрігі
Алтай таудан аунап туған кербез Ай–
Алып таудың аңдап басқан елігі.
Қара басқан аспан тұрды керіле,
Қарамастан батырыңа, бегіңе
Шалқып шыққан көк төріне бекзат Ай
Ақ уызын жерге сауған пері ме?!

Сақ пен ғұнның, түркілердің сырласы,
Табиғатпен егіз елдің мұндасы,
Сұлық жатқан сұлу Айдың көркімен
Сан мың жылдар сәулеленген шың басы.

Ажарынан Ай көрінген Аймаңдай,
Құз-жартасты біреу тізіп қойғандай,
Суық түнде сақылдаған көк мұздан
Жойқын күштің өзі де естен танғандай.

Үскірік жєл уілдеген Бөрібас,
Қалай ғана қарша бетті қарымас.
Тіл жетпейтін сұлулыққа сүйініп,
Ай бетінде дөңгеленген тары жас.

Кінәратсыз падишасы тамұктың,
Ағыл-тєгіл қайнар көзі жарықтың.
Түркілердің ақ боз атын заулатып,
Еркесіне айналғаны халықтың.

Тұңғиықтың түнде аршылған ақ жүзі,
Ақбас тауда - ақ борапшың қарлы ізі,
Алтай жақтан аппақ жұлдыз шашылып,
Көсіледі көк түркінің Жалғызы...

II. Мұзтау

Мәңгілік мұз басқан биіктен
Аруана басын адамзатқа бұрады.
Мұзтау-шапшыған асау күлікпен
Асқақ рухтардың тұрағы.

Мұзтау-жамылған ақ шәйі,
Табиғат - Ананың жұмбағы.
Жарқ етіп шырайы қас-қағым,
Жарасар сыр шашпай тұрғаны.

Арман-ай, жасырар қайғы ізін,
Аялар Ай сіңген ақықты...
Жалқы сәт аршылған ақ жүзін
Көрген жан, - деуші еді, - бақытты.

Жолаушы жол шегіп шаршаумен
Асқардан асқарға беттейтін,
Мұзтаудың күн бетін аңсаумен
Көк үміт көңілде көктейтін.

Мұзтауда бәрі де киелі,
Жаратқан Тәңірім алып қып.
Айқасып көк мұздың білегі,
Ақ бұлтқа оранған жарықтық.

Көк сүнгі аспанға атылған,
Жолбарыс тұяғы шеменнің.
Қияда қорқыныш шақырған
Қадірі биік пен тереннің.

Көшкіде... күңіреніп құлаған
Сұрапыл күштердің даусы бар.
Тәңірден сабырлық сұраған
Қайсарлық негізі – тау шығар?!

Алып тау бояған Ай нұры,
Ақ қарлы әділет Қияны.
Аяз би арқалап ар жүгін
Осында патшалық құрады.

Саф таза ауа да осында,
Баурында – бұлақтың мөлдірі.
Сап-салқын, шынайы асылға—
Жұмаққа балайды ел мұны.

Мың жылдық қуаты, қорғаны—
Жаужүрек, ер көңіл сақтардың.
Ғұндардың тас білек тарланы,
Куәсі толағай шақтардың.

Мұзтаудың сорғалап қыраны,
Айналып-толғанар Ай-жаны.
Шығыста қасқайып тұр әлі
Түркінің ата жұрт-айбары.

III. Сақ аруы

Сақ аруы!

Сұлу өлке сұлуы,
Ата жұрттың сыр ашпайтын
құпиясы, тұнығы,
Жер асты жадындасың,
Жып-жылы қанымдасың,
Күн сүйген мұздақтардың бабындасың,
Барқыт бел, жұмақ жаздың табындасың,
Керімсал, кербез ауа-сарындасың,
Сақтардың жерастылық тағындасың.
Жүрегі мұздап кеткен ,патшайымым,
Күмәнды сені жоқтап сағынбасым.
Мәңгілік суық өлке!
Арамдық тайғақтаған,
Шындарға шаншылып қап
Ай батпаған,
Аяздай әділдігің, туралығың,
Кемеңгер, көсем сөзің жұмбақ маған.

Мұз жамылып, қар жастап томпаяды
Мың жылдық меніреу қырлар тіл қатпаған.
Сақ аруы!
Түркінің төрін қорғап,
жай жатпаған.
Шашы сары, көзі көк алмас бабан
Жаралғандай жұмақта жан баспаған.
Тәңір таудың етегін жырға бөлеп,
Боз жуасын терейін арнап саған!

Қозықадай сүйкімдім, жас кеткенім,
Сенін бекзат жолында бас кеткенім,
Сүт иісі аңқыған боз ала таң,
Ақ уыздан жасалған бір алақан
Көкке көсем жаныңды ап кеткенім...

Оқыста атып алған құралайын,
Қиылған қыршынынан бұла қайың.
Сақ аруы жиырмада опат болған,
Себебін, кәрі тарих, сұрамайын.

Кіндіктес көшкен жұртпен, сірә, жайым,
Мен қалай тебіренбей тұра алайын,
Қара киіз жастанған қас сұлуды
Түркілердің түбі деп жұбанайын.

IV. Патшалар жазығы*

Күңіренбе бскер, қорым тас,
Патшасын қазып алдырған.
Өткенін қуған елім жас
Тарихын таста қалдырған.

Мәдени мұра сақтаған –
Пазырық–жұрттың қазығы.
Көсемі тұлпар баптаған
Әйгілі Берел жазығы.

Үйірлі жылқы көмгені,
Алтыннан моншақ өргені.
Жер қойнына тапсырып,
Кетер деп көкке сенгені.

Патшалар бейіті бапталған,
Сыр үзіп сұңғыла шақтардан.

Таулары биік Шығыста
Аспанға бәрі аттанған...

Берелдің жасыл шөбімен,
Балауса, балғын көгімен,
Азуын білеп Айға алыс,
Опат болғандай жолбарыс.

Арқардан мүйіз қондырған,
Алтыннан әбзел салдырған.
Кезекпен мінер көлігі,
Жылқы да болса серігі.

Мың ішінде тайпалған,
Он үш жирен жайқалған.
Құбылып баурын жазғандай,
Аққу мойнын созғандай.

Жылқы ішінде пырағы,
Ерттеулі даяр тұр әлі...
...Шетінен сұңқар керікті
Сапарға соңғы беріпті...
Мәйекке балап уызды,
Сусыны еткен қымызды.
Астына жастап жантайған
Топырақ түсті киізді.

Ақбұлқак – мөлдір бастауы,
Алтайы шыңның асқағы.
Ханымын алып қасына
Қалғып кеткендей қас-қағым.

Қарағай табыт– астауы,
Самырсын – кеуде басқаны.
Қиялдың шексіз екенін
Құс айдар самұрық* растады...

Тәж киген бұғы мүйізді,
Мұратпен өлген бір ізгі.
Танимын тарғыл тастардан
Бабалар салған бір ізді.

Тереңге көміп шерлерін,
Ар-Айдың баққан қабағын.

Сүйеніш қылған, ерлерім,
Сүмбіле таудың табанын.

Жаралған сенен нық сенер,
Нұр сауған елім Айдан көп,
Қорғаным болмай шықса егер,
Қорымда нем бар тарлан көк?!

Бозарып төнген аспаны,
Көрінде боздап қағаны.
Түркінің көне дастаны-
Берелдің Алтын Адамы.

Қорымды ғана аштым ба?!
Ұшырып алсақ қасірет,—
Жеті қат жердің астында
Дамылдап жатыр қасиет...

Ашылмаған сыры әлі, оқылмаған құраны
«Патшалардың жазығын» Ай күзетіп тұр әлі...
Өлке үшін жан қиып Берелде өлген батырдың
Ата жұртқа бас иіп, көкте жанған шырағы.

*Әйгілі Берел қорымынан табылған көшпенділер көсемдерінің
ұрметіне бұл жер қазір осылай аталады

*трифон

ІЗГІЛІККЕ ТАҒЗЫМ

(поэма)

*(Қазақ педагогикасының Хан апасы атанған КСРО
Аемлекеттік сыйлығының иегері, Қазақстанға еңбегі сіңген
йгілі ұстаз Қанипа Омарғалиқызының рухына)*

I БӨЛІМ

ШАҢЫРАҚҚА КҮН ІЛГЕН

Жаңарып өскен жас шыбық
Жапырақ жайған жаңа дем.
Соғыстан соңғы басты үміт
Сілкінген ұрпақ санамен.

Соғыстың сұмдық жазығы, --

Көз жасы әлі кеппеген.
Ауылдың жеткен тозығы
Азабы жоқ-ты шекпеген...

Алайда,
Аспан... жүздірген Айды мұңға,
Қай кездегіден де мөлдір болатын.
Аппак армандар айдынында
Аққу сенімдер қатар қонатын...

Жалғыздың үні шықпаған,
Бір сәби күткен анырап.
Қыз-ұлым – дейтін құтханам,
Бар еді үнсіз ... шаңырақ

Шаңыраққа бір күн күн ілген
Шар еткен сәби дауысы
Сүйіншілеп жүгірген
Ұл туғандай жарысып.

Баурына басқан нәресте...
Жусанның иісі емес пе?!
Бітібай шалдың әулеті
Беттеген сол күн белеске...

«Тіл-көзден сақта, құдайым»,
Әжесі қылды уайым
«Әуесін қара-әуезге
Кіргізген сөздің шырайын».

Жәл сөзден күміс қақтаған,
Талабың таудай ақ балам,
Күмбірлеп жатқан даланың
Күбірлеп жырын жаттаған.

Жалаң аяқ жар кешкен,
Қайратымен қар кешкен,
Бұлаңдап өсті «сары тентек»
Өткірлігі – наркескен!

Бораны ұлып тұратын,
Бөрі дауыс бұла түн.
Бас ала алмай бойжеткен

Кітап оқып шығатын.
Ойлардан маржан тізбелеп,
Төгілген көркем сөз бөлек
Қанипа қыздың мұраты –
Болашақ мәнін іздемек.
Сіңілі – бауыр еркелеп,
«Бізді оқыт», – дейтін ентелеп:
Оқыту жолы Қапеннің
Басталып еді ертерек.
«Ұстаз бол!» – дейтін тау, дала
«Ұстаз бол!» – дейтін айнала.
Күндіз де, тіпті түсінде
Маза бермейтін қайда да,
Атаның бата сөзі еді,
Бір кереметті сезеді,
Сапарға мұны бастаған
Қат-қабат, том-том білім мен
мейірім тұнған көзі еді.

II БӨЛІМ

ЖАДЫМДА ТҰРАР ЖАҢҒЫРЫП...

Ізгіліктің күн шапағы саулады,
Даналықтан ой өргенде
Бала Бағбаны.
Зәмзәм сулы бұлақтардың сылдыры,
Мәуелеген Мәжнүн талдың сыбдыры
Шәкірттерге сабак беру – гүлзар бақтарда
Фарабидің Арманы.

Күллі Ұстаз тәрк етеді,
Қызығына құрық өлшеп не етеді
Бір ғылымнан басқаның!..

Ғылым жолын нұсқап тұрар не түрлі,
Құтты сөзге толған құты сәкілді.
Адамдық пен парасаттың судырлатқан парағын.
Баласағұн дастаны.

Аппақ нұрын жарқыратып сананың,
Мектебінде ең алғашқы
Бағын ашқан он төрт баланың

Асыл сөздің Бас кітабын құраған,
Мұғалімі, ғалымы да бір адам
Мандайына біткен ұлы қазақтың
Қоңырауы Даланың.

...Керуен жылдар қағып қанатын,
Надандықтың баламасы болудан
Қап қойғанда кара түн...
Қараңғы қазақ көгіне
Қараңғылықтың кегіне
Жұлдыз қонып, Ай орнап,
Күн туғызған құдайлап
Махмұттың мұңы болатын...

Надандық теңізі түбінен қарайып,
Өкініштің өксігіне толып еді.
Мұздаған жүрек мың жылдық құштарлықпен
Сел көшкендей еріп еді.

«Жыл келгендей жаңалығы сезілген»
Парасаты басталатын сезіммен.
Дүр сілкініп қыран ойын даланың
Сабактары жалғасатын
Бал тілімен баланың ...
Орындалып бар тілегі
Ыбырайдай дананың.
Ұстаз келді! Нағыз ұстаз –
Мектептің жан жүрегі.

Елең етті абзал ауыл,
Қасаң ойы қаланың
«Ей, тәкаппар Дүние! Танимысың қазақты!»
Абай, Мұхтар жаралған
Құмыр топырақ киесінен
Аққан дария толқынымен жарысып,
Ұлы Көшкін Сөз ақты.
Күн түбінен жортқан жырау үндері,
Сәбилердің тәтті, ғазал тілдері
Түн ұйқысын тәрк етіп, көп қызықтан құр қалып,
Сыр –толғауын шәкіртінің «жөнге салған» түндері.

Ұстаз болу – оқытудың ұстасы болу қалайда,

Жан түкпірін әлдилеген Арманы ғой талайдан.
Ұлы өзеннің бастауы еді мөп-мөлдір
Оқытуды бастағаны Абайдан!..
Бойдағы бар қабілеті кемелденіп толатын.
Акын, әнші, актерлігі өріліп өріс табатын
Ақ жаңбыр боп төгілгенде Қанипа
Қайта туған көркем ойдың алыбы –
Әуезовтің «Абай жолы» болатын.

ІІІ БӨЛІМ. ҚАЙРАТКЕР

Ұстазы елдің көкірегі қайнаған,
Батыр жүрек батыл ойдан танбаған.
Орыстанған зиялылар алдында
Тұңғыш рет
Қазақ тілін айдаһардың көмейінен суырып,
Ана тілін анасындай қорғаған.

Тоқырау ма, шыңырау ма - беймезгіл
Жаңа уақыт жылымығын сезген кім?
«Ұят болар, сөйлемейсіз қазақша!»
Деген бұйрық миын қарып
Естіледі еміс-еміс...
Жатқандай-ақ түрмесінде өзге елдің...

Петропавл қаласы ғой, басқа емес...
Баяндама жасауға
Келіп еді босқа емес.
«Ұлы Мұхтар тілінде сөйлеймін!», – деп саңқ етті –
Аруақтанып кеткені
Шығар ма скен естен еш!

Ер нағашы Дәулетбайдың айбаты,
Жау қашырған қайраты,
Дүрс-дүрс сокқан жүрегі,
Ақ найзалы білегі
Жарқ еткендей Зал ішінде есті Елес...

Тектіліктің қаны тулап әмірге,
Көне алмады көпе-көрнеу жәбірге,
Абай туған ұлы дала атынан

Тілін тірі сала алмады қабірге ...
Баяндады Әуезовті оқытудың жолдарын,
Самарқау жұрт дүр сілкінді,
Қатты соқты қолдарын.
Қаракөздер сонда көрді –
Ұстаздығы үлгі болар бар елге
Әйгілі бір жан барын.
Толып кетті тасқын ойдың кемері,
«Бодан» сөздің ағытылды көгені.
Қанипасы бар қазақтың сол сәтте
Алғаш рет биіктеген беделі.

Шаттығымен жас үйіріп жанарға,
Қас-қағым сәт ғасырлардың
Қоңырауын қағар ма?
Тағдырлардың тоқсан тарау жолдары
Жұлдыз жауған бір күні
Табысып бір, тоғысып бір қалар ма?

Қауышқанда ізгілердің мейірі,
Құмаш аға күн еріген көңілі.
«Бар жұлдыздан, бақ жұлдызың жоғары!»
Естен кетпес деген ықылас пейілі.

Келер күндер келер уақыт не берер,
Томсарады... толқын соққан төбелер...
Кезекпенен халық жоғын жоқтасып,
Көк Мұхитқа керуен салған кемелер...

Қабыл болып әз ағаның тілегі,
Ақ канатты періштелер күледі.
Мәскеу барып Қанипасы қазақтың
Аттай тулап, соғып тұрды жүрегі.

Мемлекеттің Бас сыйына тебіренген күйі бар,
Ал жүрегін тырнап кеткен запыран-шерін кім ұғар?
Москваның бір мектебі білмейді екен Абайды
Бұл қалай? – деп, Қанекен Ягодинге қарайды

Жауап таппай Министр де бір қызарып, бозарды
Өктемдіктің қуқыл өні күлбеттеніп, сазарды.
Қара қылды қақ жарды да найзағайдың күркірі

Бодандықтың аспаны боз қыраудан тазарды.

Күллі ұлт пен ұлыстар дүр сілкініп, күніренді
Дауыл күнгі теңіздей шалқып – тасып тебіренді
«Нағыз ұстаз! Қазақ екен! Көркем екен болмысы
Ұлыларын ұлықтаған мұғалімнің ойлысы».

Оқылады! Оқылады! Адамзаттың Абайы,
Айтматов, Маркес, Данте, Науайы.
«Адамды сүй, баурың» демек – ар ісі,
Жаңғырады жанның алтын сарайы.

Ел қайғысын сслеу сыңсып, қыр айтар,
Шұбалаңға шалынған дерт мұңайтар.
Қабырғалы қара нарың болмаса,
Әділдіктің ақтық сөзін кім айтар?

Махамбеттің алдаспан сөзі болдың, жан апа,
Жантолы мен Тұмардың көзі болдың, жан апа,
Кесек сөйлеп, көп мұңын көзге айтқанда күрмелмей,
Ер Баукеңнің сарқыты – өзің болдың, жан апа!

IV БӨЛІМ **ҰСТАЗ СЫРЫ**

Қанымда тасты,
Айбары асты
Домбыра даусы бабамның.
Қастерлеп тілін,
Толқыттым күйін
Қобыз кеуделі даламның.
Кәусарын ішіп дана ойдың,
Таныттым жолын Абайдың.
Көктемгі талдай,
Көктеді солмай
Ізгілік текті аяулым.
Шырағым жанды,
Соңымда ән салды
Борасын көмген жаяу мұн ...
Аялап күтіп бағамын.
Жапырақ жанын баланың.
Көзінен сүйген күн сындым,
Бала жаныңмен күрсіндің.
Ойыңмен ұшқыр самғаған

Сырынды айттың сен маған.

Тасқыны жырдың жосылды,
Құлагер шабыт көсіді.
Қазтуған болып анырадым,
Әспеттеп сөздің саңлағын.

Асан Қайғы боп күңірендім,
Көк дөнен сайлап күйіне елдің.
Тоңмойын жетсе түбіне ердің
Махамбет – жыр боп төгілермін.

Адырнасын ала өгіздей мөңіреткен,
Жебесін жырдың еңіреткен.
Жыраулар – жойқын дария
Кенезесі кепкен шөлде кегі кеткен.

Көне жазулар күмбірлеп,
Күлтегін, Білге бір-бірлеп.
Ежелгі күннен оралды
Тірілтті заман қағанды.

Өшкенім жанды, оңалды,
Арыстар барыс саналды
Алаш боп сөнген жұлдыздар
Ал кара көкте оянды.

Естен кетпес
Қоңыр кеште
Қоңыр әнге салғаным.
Қол созғандай Жарық күнге –
Алмаға
Анамның пәк нәрестедей арманы.
Қырандардың қияға ұшар
Ұясындай мектепке
Әкемнің де жетелеп, өзі апарып салғаны.

Естен кетпес қоңыраудың үндері,
Сәбилердің сыңғыр-сыңғыр күлгені
Бірге жасап келеді екен
Өмір салтанатымен

Әйгерім мен Тоғжандардың Нұрлы елі.
Бәрі есімде... сан әдістің түрлері,
Бәрі ғажап, бір-бірінен ілгері.
Жан кіргізген сабақтың өн бойына
Суырылған топтың «төбе билері»...

Қайталанбас «Туған жері» Қасымның,
Мағжан жыры – сынығындай асылдың
«Өй, өзі де Шұға десе, Шұға еді-ау!» –
Көздерінде күн күліп, оты ойнайтын жасынның.

Соның бәрін ... кимадым, аяладым сезіммен,
Ауырлар деп ар жүгі ала кетсем өзіммен
Жұрт түңілді – атак, бедел, мансаптан
Мені көрді безінген.

Тура айтам деп, төрелерге жақпадым,
Алтын күрекпен еріттім шынның ақ қарын.
Қандай қиын іс туғанда басыма
Өз мүлдеме ел мүлдесін сатпадым.

«БАУЫРЫНА БАСҚАНДА БАУЫРЫҢДЫ...»

Жанның бөлектігін
Жаныңмен сезінетін күн болады екен.
Өлім мен өмір айқасында
Өкінішінің өзі өкситін түн болады екен ...
Басына түскен бір Қайғы
Мың қайғыны қозғайды.
Бауырын жоқтап жана ана
Бота көңілмен боздайды.

ЖОҚТАУ

Тұтылғанын мен көрдім сәулелі айдың,
Түбіне жете алмадым арман – ойдың.
Әулетімнің асқар шың, асу белі
Құлап түсті, мен қалай зар болмайын.
Нұрлы күннің мен көрдім көз жұмғанын,
Тағдыр салды алдыма өз жұмбағын.
Он үш жаста өзің боп Бектас қалды
Қош айттың да, өмірден оздың, жаным.

Мен жоқтасам, жоқтаймын наз үнінді,
Сағынамын әнінді, әзілінді
Бірге туған ғазизден неге айрылдым
Құдірет, айтармысың жазығымды ?!

Әпкең ем, қамқорың ем әуел баста-ақ,
Жазмышқа жылап тұрып зарын баспақ
Тапсырған не деймін деп әке, анама
Жанымды бермек болдым айырбастап ...

ТОҚТАУ

...Сары гүлдің жамылып күлтелерін,
Ағыттын – ау, жан апа, сыр тереңін
Терезеңнің түбінен құлап түсті
Жабуы жалғыз жап-жасыл бір терегің.

Назың мұң боп ерітті қауымыңды,
Жалғыз сәтке жасытып жалыныңды.
Алтын басың иілді жерге мына
Бауырына басқанда бауырыңды...

Сегізіңе қол бұлғап кете барған
Қу жалғыздың арманы кете ме ойдан.
Сегіз әпке жоқтаса семсер ұлды
Сөздің басы келеді «көкем-айдан».

Бар шаңырақ, ту тіккен бар босаға,
Қос құлынға құт мекен болды осы ара
Жетіп тұрған ағасы жоқ десе де,
Жете туған інісі болмаса да.

Тағдырыңның арқалап ауыр тасын,
Аза күймен жаныңды ауыртасың.
Боздаса да әпкесі азаматтың
Босамасын қазақтың Қанипасы.

Қайсарды да қарт қайғы еңсереді,
Жоғалды ғой көз алдында ең сенері.
Қанипадай қыз туған қараша үйдін
Бақ қонған бәйтерегі теңселеді...

V БӨЛІМ **ШӘКІРТ ОЙЫ**

«Күн дидарына мейірім жиған аяулым ...»

*Мені ұстаз етіп қалыптастырған – шәкірттерім.
Қ.О. Бітібаева*

Ақ көңіл, бала мінезің,
Ақылшым, анам – бір өзің.
Әлемге шексіз ақ нұрын
Таратып тұрған Күн өзің.

Сен десем ... Күн бе дегенім, –
Санамнан сурет көрсемін
Мен саған мәңгі шәкірт боп,
Соңыңнан еріп келемін.

Сыр – толғауларыңа бойлатып,
Самал боп сайдан ескенсің.
Еңлікті ойнап, ойнатып,
Ертегі ғұмыр кешкенсің.

Жүректе сансыз шырақтар
Қолыңмен сенің жағылған.
Шапқылап бала бұлақтар
Сарқырап акты тауыңнан...

Күрсініп өшкен күйбеңі,
Болмысы ірі ғажабым.
Бар еді көңіл кірбеңі,
Бір басқа жетер азабың.

Бәріне соның бекініп,
Жұмысбасты боп төзгенің.
Есімде күліп отырып,
Мөлтілдеп тынған көздерің.
Асқар шың басын алғансың,
Алапат еңбек күшімен,
Көрмеген жанға армансың
Неге екенін мен түсінем.

«Жас қалам» – дарын бесігі
Отыз жыл оны тербеттің.
Аялап айтсам есімің...
Ұстазы жетпес жер-көктің.

Есімде «Айдар өзені»
Өзгеше берген сабағың.
«Күшікбай батыр кезеңі»
Түбінде қалды сананың.

Ту байлап тұлпар өлеңге
Жаңғырттың жадау ғаламды.
Үйреттің көркем өнерге
Сарабал салтпен қарауды.

Сәулесін сезіп үнілермін,
Тараттың мың ой Абайдан
Шын жүзін іздеп дүниенің
Ақ пен қарадан жаралған...

Зерттеуді зерттеп жүретін
Қаршыға текті қырағым,
Әдебиетті жатқа білетін
Көрмедім басқа мұғалім.

Қауышып «қанаттарыңмен»
Ақ жаңбыр төккен аспаның...
Ғажайып сабақтарыңмен
Жазыла берсін дастаның.

Туған тілдің қайраткері, –
Қарлығаштың қанаты
Даналықтың мектебінде
Аталатын дара аты
Абыройын аспандатқан
Жасап өзі,
Жасампаз із қалдырған
Ұстаздықтың мансабы емес,
Салтанатты санатын.
Шақта мынау
Қасиет құлап асқардан,

Жаһандану жаһаннәмі басталған,
Қазақ тағы үміт еткен жастардан, –
Табиғатын керек бізге тас жарған.

Тегін бе еді?!
Фарабидің бас тартқаны байлықтан,
Ұлықбектің тақтан көңлі шайлыққан.
Қарапайым ұстаз болып қалғаның –
Ізгіліктің ақ жолын
Алтын арқау, жібек жіппен жалғауың.
Бала оқытқан қырық жылдық ғұмырың,
Қызық көріп, ала алмаған тынымың.
Қырық кітап жазып шыққан Хан апа,
Қырық елге қазына болар білімің.

Қазақ әйелі!
Аңызға айналған атыңды
таныр ғалам.
Америка сапарында да
Ауыз ашып, көз жұмып
анырмаған.
Мәскеуде елінің жоғын жоқтап,
Өктемдікке бас иіп табынбаған.

Қазақ әйелі!
Толағайға тау көтерткен ар-намыс
«Жетіаралға» ән салдырған толғаныс.
Шаранада шар еткенде жан дауыс
Туған тілге бола білген қорғаныш ...

Қазақ әйелі!
Ескерткіші орнамаған әлі күн
Сыйласа да әлем жарығын ...
Танытса да талант, танымын
Қалып қойған сүттен құйған қалыбың ...
Қазақ әйелі!
Жасай білген азаматтың ерлігін,
Алып жүрген дархан дала кеңдігін
Ежелгі дәуірден Есенғалиға дейінгі
Зерделеген көркем ой кемелдігін.

Қазақ әйелі!
Ат үстінде басына жібек байлаған өрлігің,
Болжай білген Тайбурылдың қырық күншілік кемдігің,
Енді міне, Абай мен Мұхтарды оқытып,
Алыптарды әлемге танытатын келді күн.
Бар халықтың анасы болуға лайықтысың сен бүгін!..

ҚОБЫЗ РУХТЫ КЕТБҰҒА

(Дастан)

*Кетбұғадай билерден
Кеңес сұрар күн қайда?!
Доспанбет*

I БӨЛІМ

Жапырып жерді жар өлді,
Толтырды топырақ теренді...
Қорқыттан жеткен қобыз үн
Боздатты неден өленді?
Инанығ Білге Елі жоқ,
Көшінің шаңы, көгі жоқ,
Шыңғысхан таптап кеткен жер
Бұдыры бар, өрі жоқ.
Күші зорға құл болмақ,
Қаракұрымда қорғанбақ –
Маңдайға жазған қарғыс па,
Күн туар ма арланбақ?!

Алтайдан шығып құлдаған,
Арғымақ атын тұлдаған,
Қазанаты халықтың,
Киесі буған шабыттың,
Жүрегі – әулие, жаны – өнер,
Азамат ердің қассағы,
Бұлт сыймаған аспаны,
Өтүкенде туған Кетбұға –
Қаны да күй боп тулаған.

Қаражал толқын жалмаған,
Сыпырып бәрін барады,
Қазаққа төнген зар заман
Ашылып билік араны.

Долданып тепті жағаны,
Жығылды батыр кескекті,
Сарыуайым жеді сананы,
Кұлдыққа көнбей ес кетті...
Салқын тауды сел бұзды,
Салқындық енді елге ізгі.
Тұлпар тауды сел бұзды,
Тұлдап, тұмылдырық енгізді.
Күшілік, Таян* даланын
Қаңбағындай жосыған,
Оғыздан жеткен қобызым,
Амалың бар ма осыған?
Айналып қалың Найманға
Қоныс болар ма осы маң?!
Қазақтың бағы қайтқан ба,
Құландай жүйткіп жосыған?
Амалың бар ма осыған?!
Осылай деп қос ұлан
Бағаналы Кетбұға,
Балталы боп Келбұға
Ұлытау жаққа тартады,
Бұдұнын* ертіп соңына.

Тел өскен ұлы даланың
Жошы хан басы – пананың
Дешті Қыпшақты билеген.
Қылышын тасқа майырып,
Өзегі отқа қарылып,
Ептескен дұшпан-досына
Кеңеспен келген Кетбұға
Қақпаны ашты күйменен...

Ел иесі өзі еді,
Келмей бір кеткен кезеңі
Жырау боп дана сөзі – емі,
Алтын тізгін қолында,
Алты арыстың жолында
Көмекейден аққан өзені.
Шоқтай жанып көздері,
Қақтаған жалын сөздері,
Жиырма бесте скен Кетбұға
Жошыға келген кездері.

Әулиедей өң берген,
Әлеммен ойын теңгерген,
Хан тағының көркі деп,
Шыңғысхан өзі тең көрген...
Ақымақ басы кесілген,
Ақылды басты өсірген,
Қағанның кезі көсілген
Жібек боп түйін шешілген.
Мұз еріп түсіп жанардан
Аталық биге қадалған.
Көкбөрі сөзі қамалған
Атылып шықты қамалдан:

«Құшақтадым, қапсырдым,
Талақ еттім, тас қылдым,
Мен – Шыңғысхан – Күн ұлы!
Сүтін емген қасқырдың...
Жошыны саған тапсырдым.
Жортуыл қара дауылмын,
Алапат күшпін, сабырмын,
Жошым өлсе, шарт сынама,
Естірте көрме, қадірлім.
Өгей емес... өз ұлым,
У жемесін, Кетбұға!
Сегіз қырға сезігің
Сүйремесін, Кетбұға!»
Осылай деп хан Шыңғыс
Тибетке жөнep барады,
Жүздеген қыпшақ қыздары
Көзі тірі Шыңғысты
Жоқтап озан салады...

Ермеген, сәлем бермеген,
Жолбарыс сынды жаралы
Жан кіргеннен жазалы
Сауалы толы Жошы хан
Құпия қалған жауабы.
Өкпенің қайнап қазаны,
Жошы хан қалды назалы.
Ақ жолдың таңдап дұрысын,
Ұйыстырған ұлысын,
Тәңірге жетсе – таза ары.

Далаға төгіп мейірін,
Қызғалдақ гүлді көркі еткен,
Қанды қол әке кейібін
Көрмеуге енді серт еткен.
Ерси туған ер Жошы
Түркінің туын төрлеткен.

...Сейіл құрмақ, аң ұстап,
«Қош!» – деді, –Кете», – дабыстап.
Өмірден қашқан Жошы хан
Сағымдай кетті алыстап.
Аң десе бұл да ксртағы,
Бөрідей ұлып, жортады.
Үйірді қырды аранда
Қашты бір құлан тарпаңы.

Жабайы құлап жабыдан,
Жерітіп ұлды қағынан,
Ажал боп ертті соңынан,
Сүйрелеп әкеп тағынан.
Үйірдің бұлты – қалың шаң
Құм басқан көзі көрмеді.
Кеберсіп ерні шөлделі,
Тозақты корді жердегі.
Қарғысы мыңның азынап,
Қан болды қара жөргегі...
Қалың құлан қарасы
Ырық бермей таптады,
Ойнақтаған оғланды
Ажалдың қакты қакпаны.
Тізгінді бермей он қолы
Үзіліп кетті денемен,
Ышқынып жинап дәрменін,
Күнді ізделі төбеден...

Көрісіп аруақ боздасып,
Домбыра күймен не түрлі.
Қобыздан саулап көз жасы
Өткел бермеген секілді...
Үзілді Жошы осылай
Жалғанның жетіп түбіне.
Жалғыз да кетті жасымай,
Көз тастап дүние кіріне.

II БӨЛІМ

Қарақұйыны соғыстың
Қарақорымға оралды.
Жетелер алға боп ұшқын
Қыраны көкте жоғалды...
Бір шөкім бұлттан адасып,
Оралды Шыңғыс орманға.
Ақ бас шыңнан әрі асып,
Алтайға кетіп қалған ба?..
Құйрығы бұлаң, кылбұрау
Не дерсің түлкі жалғанға...

«...Аң қуған Жошы жоғалды»,
Деген хабарды естіді.
Барынан неден тоналды?
Есіркеп есіне соны алды,
Көрінбей көзге ешкімі.
Боларын зауал аңдатып,
Кеудеге зәһар байланды.
Қайғының дәмі қан татып,
Қағандығына жайланды...
Күңіренді Шыңғыс, ар жылап,
Қыздырып кектің көрігін:
«Қорғасын құям аузына,—
Естіртсе Жошы өлімін!..»

Даланы үрей кезеді,
Халық та қалған қорқып тым.
Сыналар Бидің кезеңі,
Өртеніп жетті өзегі
Қобызын алып Қорқыттың.
Кетенің күйі шалқыған,
Құландай жүйткіп саусағы.
Сазінген – сурет шарпыған
Тағының жырын таусады...
Өлтірген құлан есіріп,
Не болты ерді жоқтамай,
Кетбұға кетті шешіліп,
Көзінің жасы тоқтамай.
«Балаң өлді – Жошы хан,
Нанармысың осыған?»

Ақсақ құлан, Жошы хан,
Дүние – толқын тасыған,
Қызық – жалғанды қуғанға,
Таудан төмен жосыған
Ажал ма деп шошынам,
Балаң өлді – Жошы хан
Балаң өлді – Жошы хан...»

Қобыз бенен домбыра
Кезек-кезек зарлады.
Жошыға оқып ар-дұға
Сарыөзендей сарнады.
Ақиқат күйге аһ ұрды,
Шындыкка Шыңғыс шыдамай,
Кетбұға сөзі атылды
Бейне бір сұлу құралай:
«Теңіз бастан былғанды,
Кім тұндырар, а, ханым?
Терек түптен суалды,
Кім тұрғызар, а, ханым?»
Сонда Шыңғыс қуарды:
«Теңіз бастан былғанса,
Тұндырар ұлым Жошы-дүр,
Терек түптен суалса,
Тұрғызар ұлым Жошы-дүр...

Құлдығым,
Көзімді ашып көргенім!..
Алғыза қоймас арлан ем
Тәңірдің маған бергенін...
Тағдырдың салған күні өшкін,
Жошыны менен алды ма?!
Қорғасын ішіп, үні өшсін
Қобыз бен қу жақ домбыра!»
Хан жарлығы қайрылмас,
Орындалды, – дейді сол сәтте,
Сондағы халін Кетсін
Ұрпаққа енді көрсетпе.
Оймақ ерні ойылып,
Алпыс бақсы аузына
Құм құюдың орнына
Ойлы бопты домбыра.

Қорғасынмен жойдырып,
Қобыз ішін ойдырып,
Күш алып ап даңғыра,
Боздады, – дейді ботадай
Жұртын естен тандыра...

Күшілік, Таян* – Шыңғысханмен өле-өлгенше
соғысқан түркі билеушілері
Бұдұн* – түркіше – халық, жұрт

III БӨЛІМ

Шыңғысхан қанша шапса да,
Мұңғұлдың отын жақса да,
Төгілген қаны түркінің
Тегістеп жерді ақса да.
Құрала берді сынығы,
Ұзара берді құрығы,
Сол күндегі қазақтың
Лайланып барып тұнығы,
Түзеле түсті тұғыры.
Бұлағы бастау көл қалды,
Булыға соғып жел қалды,
Бұркырап жусан бел қалды,
Бауыры күйіп ел қалды,
Сусып түсіп табаннан
Жатқа кетпес жер қалды...
Әкете алмады Шыңғысхан
Қолтыққа бүктеп тауларды.
Кемеңгер туған Кетбұға
Ақиқат жайды аңғарды...

Сол кезеңде Кетенің
Абыройы асқан кез еді,
Құлағудың ғана биі емес,
Ұлыстың ұстар Сөзі еді.
Жатырында жарылқанған,
Жол салған қия-түреннен,
Салуалы Орда, сар бала,
Тілегі бір ед түменмен.
Қайғысы, сесі – ішкі әні
Қабағында таудай түнерген.

Қайқы қылыштың ұштары
Самайға барып тірелген.
Аялы көзі ақылдың
Шамшырағындай жанатын,
Ерлігін жасап батырдың
Қомдайтын қыран қанатын.

Қаған өлген, кам жасап,
Ісін жалғау серт болды,
Құбылай алып көп жасак
Шың-Машынға аттанды.
Құлағу бармак Мысырға,
Дамашық пен Шам- шаһар,
Шыдамай жойқын қысымға
Жығылар жауы, жан сатар...
Алпыстағы елдің ардағын
Күткендей тағдыр қарғыны
Кетбұға бидің бармағы
Мөңкенің болды жарлығы.

От жаққан жұрты ойранда,
Қараусыз қалса осы мұн...
Аңғарып біреу қойған ба
Жошыдан бергі жосығын?!..
Батумен жүріп басқарса,
Түзелер еді ел жайы,
Алдыңнан біреу асты алса,
Таусылды білем, кормалы...
Бас тартса, бөрілер жауығар,
Алтын тізгінді үздің деп,
Қынадай қырып шабынар,
Боп елді қанда жүздірмек...

Қара кобыз зар құсты,
Күңіренді тағы осы маң.
Елестеп Абыз жал құшты
Ақсақ құлан, Жошы хан.
Қорқыт баба қыр асты,
Құба Тегін бүкшиіп,
Көк өгіздің кебінде
Тәңірі келді түксиіп...
Тұлып болса да түйсінер,

Көріспес енді Жерімен.
Күре тамырына күй сіңер
Қоштасып тұрды ол Елімен...

IV БӨЛІМ

Жер танабын қуырып,
Құлағу жетті Шамға да
Дамашық жұрты қуылып,
Бас иді оған қорлана...
Мұңғұлдың данқы жер жара,
Аспанды тағы тітірентті.
Қолға түскен құлғана
Көрінген таңға шүкір етті...
Жынын шашып Құлағу
Омыраулы атпен орғыды
Өртелген гүлзар - бақтардан
Тарпан тажалдай қарғыды.
Мысырға енді құйындай
Көбікті Бура шабынар.
Түркіден жасақ жиылған,
Кетбұға жаннан табылар.
Дәл сол кезде Мөңке өліп,
Алыстан хабар жеткені,
Жусанын қырдың төңкеріп,
Тәңір алдына кеткені...
Кетеге қолды тапсырып,
Құлағу оқыс жөнелді.
Қайнаған кекті жас жуып,
Қақсатып кетті көп елді.
Тұрғандай Қоркыт көрі кеп,
Бас тігіп соғысып өлуге,
Уәде – Құдай төрі деп,
Кетбұға қалды шебінде.

Ауызға түсіп жерік ас
Құтызға Тәңір берді енді.
Қантөгіссіз оңалмас
Бір істі бастап көрді енді.
Әли сұлтанды жоғалтып,
Орнына әмір боп алды.
Бейбарыс данқын зорайтып,

Қолбасшы бол деп кадалды.
Құтырып Құтыз жатқанда,
Қалшыып қалар қара түн:
«Құлдыққа бізді сатқан да
Қатыгез Шыңғыс болатын!».
«Шабамыз! – деді, жар қылды,
Осы жол қалмай арманда,
«Шабамыз! – деді, маңғұлды,
Кетбұға жалғыз қалғанда».

Бейбарыс қалды тіксініп,
Есімін естіп Кетенің,
«Шабамыз қалай, күш жиып,
Найман ғой, емес, бөтенім...»
Маңғұлмен тізе қосса да,
Түркінің туын тіккен ер.
Қыпшақтың күнін тосса да,
Ішіне сырын бүккен ер.

«Шабамыз жаннан түңілтіп,
Таусылды жаудың талқаны,
Иілмес басты иілтіп,
Тізесін тасқа бүгілтіп,
Құтыздың даңқы артады!»
Абызды алған айлакер
Айлалы сөзден танбады.
«Қазактың, шіркін, Көкжалы
Сертінен керек тайғаны...
Ши жүгіртсек, жік ашып,
Маңғұлдар кстер бөлініп,
Қандастың жөнін сұрасып,
Салтанат құрар бөрілік».

Сатқындық – ердің көрі деп,
Намысын қолдан бермеген.
Сенім – Құдай төрі деп,
Кетбұға қылыш сермеген.
Күлдір-күлдір кісінеген,
Күреңнен сіңген даралық,
Көк Бұқа текті күшіменен
Күре тамырдан нәр алып.
Қоңырауын желге қақтырып,

Найзамен ашқан жау шебін,
Оқшантайына оқ тұнып,
Торықпас жалғыз қалса ерің...
Адаспай табар жебесі,
Жау қарасын жусатқан.
Шерінің босап шегесі
Жол тапқан қанды қасаттан...
Айбыны асқар абыз ер,
Қара жартас – сүйегі,
Қаһарын төгіп реңі,
Қосынға арқа сүйеді.
Мыңбасы майдан ашады,
Қалмады жаудан тосылып.
Есебін ойлап ендіккен
Саудагер Мысыр жасағы
Мәмлүкке кетті қосылып.

V БӨЛІМ

Аспан да тілін тістеген...
Теңселіп Абыз тұлғасы,
Екі түмен күшпенен
Әділдік қалай орнасын?!
Қарысса, – дейді сүйегі,
Кезігіп жауы – теңдесі,
Еңіреп жырау – жүрегі,
Құмығып жетті кезге осы.

Қаған үшін кім алтын?
Қағанаттың қиы алтын,
Биліктің шексіз буы алтын.
Араб үшін – құл алтын,
Алланың берген сыйы алтын.
Көшпенді текті түркіге –
Алтайдың төсі кіл алтын,
Тәңірінің берген нәсібі –
Намысты ерлер тірі алтын...

Ала қашып, сүйретіп,
Оң қанатын күйретті,
Жау қарасын сиретіп,
Ерлігін елге үлгі етті.
Көп күш ала бастады,

Қаптады дұшпан шыбындай.
Жан сауғалап қашпады,
Ер ноян кетті бұрылмай...
Орға түсті Кетбұға,
Туын ұстап қылыштай.
Қолға түсті Кетбұға
Кескілескен ұрыста-ай!
Бұтағындай еменнің,
Өзегіндей кайыңның
Сіңір сүйек қолдарын
Артына бұрап қайырды...
Айбалта тиген шыбыктай,
Үміті Ердің қырқылды,
Шатынап түскен сынықтай
Қаралы жер де жыртылды.
Құтыз аспанға түкірді:
«Маңғұлдың, – деп, осы біткені,
Қашырмас едім құтыңды,
Қосылсаң маған Құт-кенім?!...»

–Қандас деп саған табынсам,
Қырылар еді қайманам,
Жазалы болып, жаңылсам,
Қан болар далам жайнаған.
Құл емес –затың, атың –кұл,
Басыбайлы бағың жанбаған,
Елге орал, елге жақынның
Қылышы да өткір қайраған...
Қыршын кеткен Рухыма
Пана болмас айдалаң.
Өлексе жеген күшігенді
Қандасым деуге арланам...

Бейбарыс ұғып шерленді
Кетенің не деп жатқанын.
«Жат жерде, жақсым, көрге сндің,
Біз болдық қанды қақпаның...
Түркіден әскер сайлағам,
Женістен даңқым самғаған,
Жайымды ойлап, қайғы алам,
Өзге бір бақта сайраған...
Абызым, серттен таймаған

Аманат бізге жан балаң,
Аманат бізге жан балаң...»

Осылай деп Бейбарыс
Құтызды қайыра қуады.
«Тарқамас нәпсі – құмары,
Бұлт ішінде шұбары,
Көптіріп, көбік ұртынды,
Көтердің басқа бұтынды.
Қашырайын енді құтынды», –
Атылып соққан жолбарыс
Қорқау Құтыздан құтылды.
Маңғұл мен араб қамы үшін,
Қаған мен сұлтан тағы үшін
Найман, қыпшақ қырылды
Ерліктің жықпай намысын.
Қасірет екен, жаратқан,
Бір туған жандар тартысы,
Жүрегін ердің оятқан
Тарихтың тосын талқысы.

Кетбұға – елдің ардағы,
Айн-Жалудта біткен жармағы.
Соғысып өлген өкінбей,
Даланың ұлы Сардары.
Күресіп өлді Кетбұға
Шегінер болса, о да өлім,
Көшірді жанын жат дұға,
Батырған нұсқап тереңін...

Кетбұға, абыз, әулием,
Жан бердің солай құрбанға,
Құландай ақсап қайғымен
Күйлерің жетті бұл маңға.
Күйінді сенің сақтаған,
Өгіз Оғыздың иесі,
Атыңды даудан ақтаған
Қасиетті жердің киесі.
«Сақ бол» деп кеттің, таза арың,
Шырылдап ұшты торғай жыр.
Мәңгілік Ел боп Қазағын
Қобыз Рухыңмен қорғай жүр.

МАЗМҰНЫ

Алғысөз	3
«...Қоңыр салқын үнімен селсулердің».	5
«Күмілжиді шешен туған наз дала...».	5
Ауысу	5
Толассыз нөсерде ..	6
Үш кісі... ..	7
Алтын балықтың қабыршықтары.	8
Жүрек	9
Көк нөсер.	10
«Айна көлдері...».	10
«Терезенді ашып қойшы, жарығым...».	11
Ақшадан арашалау.	12
«Тіршілік мені биге шақырады...».	12
«...Көз жасымен қуа алмайсың қайғыны...».	13
Мен кімін?.....	14
«Жалын атқан Күндейін...».	15
Рух даусы... ..	16
Қар мен қарғалар.....	16
Уақытша өлу.....	17
« Көп жылайтын біздің ауыл бұлттары...».	19
«Қоқыстардан тазартып ем әлемді...»	19
Қиялға қонған шындық (баллада)..	20
Адам іздеу.....	22
Адасу.....	23
Отанға	24
Бақытым – ертең... ..	24
«Жылай берсем,бізге бақыт бере ме...»	25
Шындық қайда?....	26
«Ғұмырда саған жеткізе қоймас...»	27
Сүйініш.	28
«Бір жұлдыз маған қарайды...».....	28
Мына бір түп ағаштың қызаруы-ай..	29
«Күмбір де күмбір далада...».	29
Дарабоз	30
Бүтіндік	31
Ай	32
Ойлар, ойлар.....	32
Кемістік.....	32
Нұрлы дүние..	33
« Бала едім мен қатпаған әлі сүйегі...».	33
Жаңбырды жаз... ..	34
Алтайдан кейін тау қайда.....	35
Есімде, бәрі есімде.....	36
Балалық шақ.....	37

Мұн	37
Туған жерді сағыну... ..	38
Күз	39
Жасыл бояу	39
Теңіз... ..	40
Тау	40
Күзгі кеш.....	41
Туған жер... ..	41
Бұқтырма	42
Өмір деген – ертегі.....	44
Тәтті өмір.....	45
«Туған жердің топырағы бұйырсын...»	46
« Айдаһардың аузын берді...»	47
Жан әке.....	49
Кейуана	49
Өмірді сүй.....	49
«Әркімге бір құдай өмір бермек...».....	50
Күй.....	50
Ақан Қайғы.....	51
Деме сен.....	51
«Абайды өлшеусіз қайғыға бөлеген...»	52
«Сен бір жалғыз ұшқан ебелек...»	53
Мағжанға	53
Далаға арнау.....	54
Адасқак өмір.....	55
Қазақтың қара шалы	55
«Сен өлмеші, кеудемдегі бұлбұлым...».....	56
«Қаңбағы ұшып, күз қонған дала...»	56
Жастық шақ.. ..	57
Ғұмырдың тепе-теңдігі.....	57
Тағдырдан жеңілесің.	58
Өмір.....	59
Музаның қазақша аты.....	60
Сен мені алдама... ..	61
«Біреуге сұлулық жылтырар бет дейді...»... ..	62
Жасыл өңір... ..	62
Хирургтің соңғы операциясы... ..	63
Қос мүйізді жүрек	64
Айна... ..	65
Төрт мезгілдің әуені.....	66
Бозторғай өмір.....	67
Қара қар	67
«Адам неге адам үшін аяулы?...»	68
«Адамдардың аярлығын көргенде...».....	69
Жалған-ай	69

Жүрек күлгенде.....	69
Махаббаттың жалғыз әні.....	70
Сезімде серік бар ма?	70
«Мені сүйген көздерінде...».....	71
Қыздың әні.....	72
«Маған еріп шексіз дала, тебірендің...».....	72
«Өмір –қатал, әрі тіпті – безбүйрек...».....	73
«Ей, жігіттер, жарларыңды сыйландар...».....	73
Келісім.....	73
Досқа хат.....	73
«Сен мені ұмытқалы...».....	75
Есірік жел.....	75
Қаралы сұлу.....	76
Түн желі.. ..	76
«Екеуіміз айналмағанда...».....	77
«Біз екеуіміз – таумыз және даламыз...».....	77
Тастағы қыз суреті	78
Уақыт.....	79
«Ежелгі кәрі паң дала...».....	79
«Аспанның жұлдыздары алыстады...».....	80
«Өмір самал жел емес деп кім айтты?...».....	80
Мен – жермін.....	81
«Дүние, қызылды – жасылды көркіңмен...».....	81
Үйлесім	82
Жетім деме.....	82
Мен –аспанмын.....	83
Домбыраның шанағында.....	83
«Кездеспеші менімен өмір атты базарда...»	84
Арысым.....	85
Қылыш.....	85
Өскемен.....	86
«Есенин, сен не көріп кеттің?...».....	87
Домбыраға жабысқан кара бала.....	88
Өлең жүйрік өзіңнен.....	88
Мұстафа Өзтүрік.....	89
Ес-аға.....	90
Қазақ сдім әндеткен	91
«Әділет пен шындықтың ақ туындай аппақ Ай...».....	92
Төрбұрыш үйлер... ..	92
Біз	93
«Қабағыңды ерте түйген қарағым...»	94
Мен неге жазбадым?.....	94
Біреудің кісісі өлсе.....	95
Қайғынды ұмыттыратын	96

Жер сатылды дегенше.....	96
Желтоқсан жыры.....	97
Өтеді күндер.....	98
Жақсылар жанын берер.....	99
Тіл тағдыры.....	100
Намыс туралы толғаныс.....	101
Өткенді аңсау.....	102
«Қазақты данышпан деп мақтамай-ақ...».....	102
Сұлулық.....	103
«Есебін білер бір өмір...».....	103
Кезбенің әні.....	104
О, Дүние!.....	105
Қособа.....	106
«Бір пенденің ұмыт болған күлкісі...».....	106
АБАЙҒА НЕМЕСЕ ӨТКЕН ҒАСЫРМЕН СЫРЛАСУ	107
«Мың жылдықтың басындамыз келесі...».....	108
«Қазақтың басынан бәрі өткен...».....	108
ҚАЗАҚТАН ШЫҚҚАН АЗ ҰЛДЫҢ СУРЕТТЕРІНЕ ҚАРАП ТҰРЫП ТУҒАН ОЙ	109
ӨЗІҢДІ ЖОҒАЛТПА СЕН!	110
БАР ҒОЙ НЕБІР «МЫҚТЫЛАР»	110
Құрбандық.....	111
Тәуелсіздік.....	112
Тіл қайда?.....	113
Үш жүз.....	114
«Дүбәра етпе адамды...».....	114
«Күл болған сезімдер...».....	115
Таңмен оянған өлең.....	115
«Сағынғанда табылатын қасымнан...».....	116
Қысқы түн.....	116
«Жаңбыр шайды қара жолдың шаңдағын...».....	117
«Пай-пай, қазақтың даласы-ай...».....	117
«Ағын сулар ағысын тастамайды...».....	118
«Аспанға жиі қараймын...».....	118
«Шынары шын жартасты жарып шығар...».....	119
Ауыл мен ақын.....	120
Қиял.....	120
«Көзінен сыры көрінген...».....	120
Еркіндік.....	121
Ауғандардың көз жасы.....	121
Тас пен гүл.....	122
Байлық.....	122
Әйел ақын.....	123
Мұн.....	124

Адамсыз домбыра үндемей тұрады...»	125
Бауыржан Момышұлына.....	125
Туған күн.....	126
«Көктемге мен де асығам...».....	126
Наурыз.....	127
Біздің ауыл.....	127
Елес.....	129
Туған жер әуендері.....	130
Жаксылар.....	130
Поэзия падишасы.....	131
Ағаштар.....	132
Ғашықтық.....	133
Сөз.....	133
«Өлгендеймін түсімде емес, расында...»	134
Экология.....	135
«Өмірді қысқа деменіз...».....	136
Табиғатым.....	136
Махаббаттың көз жасы.....	137
«Өленім-ай...».....	137
Жігіт сыры.....	138
«Алтай таудан бір аунап, ай сәулесі сырғыды...».....	139
«Адамнан асыл туған жандарым-ай...».....	139
Шабанбай.....	140
«Боздап қалған боз ағаш...».....	140
Ерте көктемде.....	141
«Сөздер де сатылады...».....	141
«Жолаушы келер заманның...».....	142
Болмыс.....	142
Күй.....	143
Арыстар.....	143
Өмірде мән бар ма?.....	144
Қиял.....	145
«Ағаштар жазықсыз еді...».....	146
Тілім десем.....	147
Қағаздан жасалған қазақтар.....	148
Жарығым.....	149
Күнге мадақ.....	149
«Музаңды өлтірме, жарығым...».....	150
«Жалғыз кәусар бұлағым - шабыт қана...».....	150
Патша көңіл.....	151
Қайран уақыт.....	152
Қоштасу.....	152
«Көңілім құлазиды әлденеден...»	153
ЖАЗҒАН ДЕГЕН БІР БАҚЫТ.....	153

Табиғатым-егізім.....	154
Жан.....	154
«Жапырақтар жанына орап жарықты...».....	155
«Жанымды қайтем, жалмауыз тағдыр ауыртқан...».....	156
«Кездестім домбыраның шанағында...».....	156
Тоқыма құмыра(баллада - мысал).....	157
Шыңғыстайдың Шынары (толғау).....	159
«Адамдар өмірден өтеді...».....	162
Әкеме.....	163
Құбылнама.....	164
Шәкәрім.....	165
Алтын балдақты бұлбұл (мысал).....	166
Арда тілім.....	167
Менің кейіпкерім.....	168
Шексіз үйлесім.....	168
Ұлт тағдыры.....	169
«Сарғайып сан өртенген жапырақтар...».....	170
«Жанарыңнан мен мұңның бейнесін көрдім...».....	170
«Тағдыр кейде қарайды қиық маған...».....	171
Көңіл күйі.....	171
Табиғатым – тағдырым (Оралбай қарттың екі әңгімесі).....	172
Аңсау.....	175
Жалған күлкі.....	176
Рүстем.....	176
Бабалар рухымен қауышу.....	177
Түнгі жыр.....	178
Жер түбінде құба тал.....	179
«Бақыттың жапырақтарында...».....	179
Орындық.....	180
Жүрексіз жырлар.....	180
«Қара түнде жалғыз қалған ай – жаным...».....	181
«Жер – Адам, Аспан – Құдай...».....	181
«Жарасар маған патшайы қылық...».....	182
Шабыт.....	183
Ғайып өлең.....	183
«Шарасына шабыт тұнған көздерім...».....	183
«Осы жұрт өзін-өзі жиі алдайды...».....	184
«Табиғаттан ала алмаған сыйым бар...».....	184
Егіздер.....	184
Бар шыным.....	186
Көз жасы.....	187
«Біздің жақта қыс ұзақ...».....	188
Шын адамдар мен шыны адамдар.....	188
Нағыз ақын.....	189

Босаға.....	190
Жылан емеспін	190
Абай көлеңкесінде	190
Өкінбен	191
Ғашық болып көрдің бе?.....	191
Ақша.....	192
Замананы жырла дейсің... ..	193
Дүниеден өткенде.	194
Жұртта.....	194
«Болса да өлім қоштасудың үлкені...».....	195
«Қадырынан айрылып, Тұманбайдан...».. ..	196
Мандайға жазған бақытым	196
Біздің жақта.. ..	198
Сенін уақытың.....	200
Жаман айтпай жақсы жоқ... ..	200
Далалық сөздің Жұпары.....	201
«Биік едім адамның адамымен...».. ..	202
«Жылгалармен сылдыр - сылдыр су ақты...»	202
Күнге шабуыл.....	203
Дауылпаз үні.....	204
«Тыржалаңаш... сүйінген...»	205
Жансұлудың қайғысы	206
Парадокс.. ..	207
Өкініш.. ..	208
Аударма	208
«Жапырақтың ағып түскен жанарында бармысың...».....	209
Аллаға хабарлама.....	209
«Күн жолында құлындар кісінеген...».....	210
«Ештеңе демейтін елігім...»	211
«Жанға емес, жапыраққа ғашық болғам тегі мен...»	211
«Махаббат бұл өмірде бар дегейсің...»	212
Махаббаттың азабы.	213
«Аспанға карап, мәжнүн талдардың кешінде...»... ..	213
Платонның махаббаты.....	214
«Ғайыптан келген сөз жеңіл...».....	215
« Саған деген сезімдерімді...».....	216
Өнер бағбаны.	217
Ағам Еркіннің рухына	217
Жарықтық.	218
Жусан.. ..	218
Алтын тамыр.	219
Жыраулар.. ..	220
Өкініш.	220
Жұлдыздардың сөнгені	221

Қиянат.....	221
Нарком.....	222
Сүйенген тауың құламасын.....	222
«Отаршылдық сүргіні бар әлемде...».....	223
Алтайдың абыз жыршысы.....	223
Күнмен қоштасу.....	224
Пейіл.....	224
Алтайға келген аққулар.....	225
«Махаббат өледі, өмірді құшақтап...».....	226
Жамбылым.....	226
Жердің күн беті.....	227
Кербұғы.....	227
«Табиғатқа мейірінді төге гөр...».....	228
« Жарасар Хаққа аспанды мекен қылғаны...».....	228
Аудармалар	
А.С. ПУШКИН. Ақын.....	230
Бұлт.....	231
С. А. ЕСЕНИН. Жастық шаққа мен енді оралмаспын.....	231
«Қар басады даланы...».....	232
Йеитс Уильям Батлер.	
Әнге арналған көйлек.....	232
«Мен аспаннан дүрия шатыр түсірдім...».....	233
«Мәңгі тірі Өлкенің шарабынан татып ем...».....	233
«Ақырғы рет болжағам алыс тұрып...».....	234
«Аймен әлсіз тілдеседі құс сұңқылы, – дедім мен...».....	234
Ажал.....	235
Мәңгілік дауыстар.....	235
Бір ғашық өз жүрегіне өніп шыққан райхан гүлі туралы айтады.....	236
Су перісі.....	236
Алғашқы махаббат.....	236
Махаббат қайғысы.....	237
Ол сүйіктісінен жан тыныштығын сұрайды.....	237
Кезінде келген ақыл.....	238
Құс ұшқысы келеді.....	238
Жұмаққа апарар жол.....	238
Поэма, дастан, толғаулар	
АЗА (поэма).....	240
Қаратай батыр (дастан).....	246
Ай патшалығы (толғау).....	249
Ізгілікке тағзым (поэма).....	254
Қобыз рухты Кетбұға(Дастан).....	267

Бақытжан РАЙСОВА

Кәусар дүние

Өлеңдер, аудармалар, толғаулар, поэмалар
(Қазақ тілінде)

«Каратау КБ» ЖШС, «Дәстүр» баспасының директоры –
Қасымхан БЕГМАНОВ

Редакторы: *Тымболова А.О.*
Техникалық редакторы: *Әлімжанұлы Т.*
Безендірген: *Еңсенбай М.*

Басуға 15.05.2017 ж. қол қойылды
Қаріп түрі «Times New Roman». Офсетті басылым.
Пішімі 84x108^{1/32}. Шартты баспа табағы 15
Таралымы 5000+120 дана.
Тапсырыс № 237

«Каратау КБ» ЖШС, «Дәстүр» баспасы
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы,
Абай даңғылы, 143, офис 321
Ұялы тел.: 87772119934.
Эл.пошта: dastur_09@mail.ru

Тапсырыс берушінің дайын файлдарынан басылып шықты.



ЖШС РҰБК «Дәуір», 050009,
Алматы қаласы, Гагарин д-лы, 93а.
E-mail: priemni@dauir.kz, zakaz@dauir.kz

ISBN 978-601-7505-55-4



9 786017 505554



Ақын Бақытжан Раисова 1959 жылы қазан айының 6-жұлдызында, Шығыс Қазақстан облысы, Катон-Қарағай ауданы, Еңбек аулында дүниеге келген.

1976 жылы С.М. Киров атындағы (қазіргі Әл-Фараби) Қазақ Мемлекеттік университетінің филология факультетіне оқуға түсіп, аталған университетті 1981 жылы үздік бітіреді.

1978 жылы алғашқы өлеңдері жас ақындардың «Балауса» жыр жинағында жарық көрген.

Өлеңдері 1999 жылы «Ағажай, Алтайдай жер қайда-ай», 2005 жылы «Алтай әуендері», 2009 жылы «Қауырсын қанат» жыр кітаптарында жарық көрді.

2000 жылы «Ай мен Алтай» атты тұңғыш жыр жинағы «Білім» баспасынан шыққан. 2009 жылы «Сезім сәулесі», 2009 жылы «Шағылға біткен шынармын», 2012 жылы «Ай патшалығы» атты жыр кітаптары жарық көрген.

Бақытжан Раисова Қазақстандағы Абай мен Пушкин жылына орай өткізілген аударма жыр сайысында, Нұқай атындағы облыстық мүшәйраларда, ұлы Жеңістің 65 жылдығына орай өткізілген жыр сайысында, 2011 жылы Семей қаласында өткен ұлы Абайдың туғанына 165 жыл толуына орай өткізілген жыр сайысында, 2015 жылы Қазақ хандығының 550 жылдығына орай өткізілген республикалық жыр мүшәйрасында жүлделі орындарға ие болды.

Ақын Бақытжан Раисова Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, ҚР Білім үздігі.